

Lapsi väkivallan välineenä

”Vieraannuttamisen kokemuksia vanhempien ja läheisten kertomana ”

Pro gradu –tutkielma

kevät 2022

Hanna Immonen 0422196

haimmone@ulapland.fi

Kirsi Kuivala 0556554

kikuival@ulapland.fi

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatiede

Työn nimi: Lapsi väkivallan välineenä. Vieraannuttamisen kokemuksia vanhempien ja läheisten kertomana.

Tekijä/-t: Hanna Immonen 0422196 ja Kirsi Kuivala 0556554

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma_x_ Lisensiaatintutkimus__

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 82, 1

Vuosi: 2022

Tiivistelmä:

Vanhempien ero koskettaa vuosittain tuhansia lapsia. Ero aiheuttaa lähes aina kriisin perheenjäsenissä, joista valtaosa selviytyy omien tukiverkostojen tai ulkopuolisen tuen avulla. Osa vanhemmista kuitenkin ajautuu pitkittyneeseen konfliktiin, jossa he eivät pysty sopimaan lapsen asioista vaan tilanne kärjistyy huoltoriidaksi. Huoltoriidoissa voi esiintyä myös lapsen vieraannuttamista toisesta vanhemmasta. Lapsen vieraannuttamisella tarkoitetaan tilanteita, joissa vieraannuttajavanhempi pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan lapsen ajatteluun ja tunteisiin toista vanhempaa kohtaan negatiivisesti sekä synnyttämään vihamielisyyttä tätä kohtaan. Vieraannuttamisen seurauksena lapsen halu tavata vieraannutettua vanhempaa vähenee ja pahimmillaan yhteys katkeaa täysin.

Tässä tutkielmassa tarkastelemme, mitä vieraannutetut vanhemmat ja läheiset kertovat vieraannuttamisen kokemuksistaan. Aineistomme koostuu vieraannuttamista koskevista artikkeleista, blogikirjoituksista, sekä vieraannuttamista kokeneiden vanhempien lähettämistä kirjeistä. Tutkimuksemme on laadullinen ja analyysissä olemme hyödyntäneet sisällönanalyysia. Tutkimuksessamme kokemuksen käsitteellä on merkittävä asema, koska löytämämme tutkimustulokset pohjautuvat vanhempien ja läheisten kertomiin kokemuksiin. Kokemuksen tulkinnassa olemme nojautuneet fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen.

Tarkastelimme vieraannuttamista ilmiön tasolla. Aineistosta löytämämme tulokset olivat hyvin samanlaisia aiheesta aiemmin tehtyjen tutkimusten kanssa ja tukevat niitä. Tulosten mukaan vieraannuttamisen syiksi arveltiin koston- ja kontrollinhalua, vieraannuttajavanhemman mielenterveysongelmaa sekä symbioottista suhdetta lapseen. Keinoina käytettiin pahan puhumista, manipulointia, kontrollointia ja eristämistä. Seurauksena oli kontaktin katkeaminen lapseen, fyysisiä ja psyykkisiä oireita ja taistelusta luovuttaminen. Vanhemmat olivat hakeneet aktiivisesti apua, mutta se koettiin hyödyttömäksi, kalliiksi ja epäoikeudenmukaiseksi. Viranomaisten keinottomuus puuttua vieraannuttamiseen synnytti epäluottamusta. Aineistossamme erityisesti isät toivat esiin oikeus- ja palvelujärjestelmän epätasa-arvoisuutta. Vieraannuttaminen synnytti vanhemmissa ja läheisissä vihaa, surua ja pelkoa. Vaikka vanhemmat kokivat ilmiön yleisenä, oli osalla haasteita hahmottaa, mikä kaikki liittyi vieraannuttamiseen. Vanhemmat pohtivat myös vieraannuttamisen vaikutuksia omaan vanhemmuuteensa.

Avainsanat: vieraannuttaminen, ero, huoltoriita, väkivalta, kokemus.

x Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

Sisällysluettelo

JOHDANTO	4
2 VIERAANNUTTAMINEN	7
2.1 Mitä vieraannuttaminen on?.....	7
2.2 Vieraannuttamiseen kohdistettu kritiikki	10
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	16
3.1 Tutkimuskysymykset	16
3.2 Aineiston esittely.....	19
3.3 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi	22
3.4 Eettisyys tutkimuksessa.....	32
4 Vieraannuttaminen tekoina	37
4.1 Syyt	37
4.2 Keinot.....	41
4.3 Seuraukset	47
5 Vieraannuttamisen kohtaaminen kokemuksena	55
5.1 Kokemuksia palvelujärjestelmästä	55
5.2 Sukupuolten eriarvoisuus	59
5.3 Vieraannuttamisen synnyttämät tunteet ja ajatukset	65
6 POHDINTA	68
LÄHTEET	73
ARTIKKELIEN LÄHTEET	78
BLOGIEN LÄHTEET	79
LYHENTEET	81
LIITTEET	82

JOHDANTO

Vanhempien ero koskettaa vuosittain tuhansia lapsia. Vuonna 2020 eroon päättyi 13 478 avioliittoa (Suomen tilastokeskus 2021). Luvussa ei ole mukana eroja avioliitosta, minkä vuoksi erojen todellinen määrä on suurempi. Ero aiheuttaa lähes aina kriisin perheenjäsenissä, joista valtaosa selviytyy omien tukiverkostojen tai ulkopuolisen tuen avulla. Osa vanhemmista kuitenkin ajautuu pitkittyneeseen konfliktiin, jossa he eivät pysty sopimaan lapsen asioista lapsen edunmukaisesti vaan tilanne kärjistyy huoltoriidaksi. Huoltoriidalla tarkoitetaan tilannetta, jossa vanhemmat eivät pääse yksimielisyyteen lapsen elatukseen, tapaamis-oikeuteen, asumiseen tai huoltajuuteen liittyvistä asioista. (Nurmela & Kaittila 2019, 422, 424.) Huoltoriidoissa vanhempien välinen riita kohdistuu ala-ikäisiin lapsiin (Auvinen 2005, 3.)

Pitkittynyt huoltoriita aiheuttaa lapsille ja vanhemmille vakavaa stressiä ja nostaa riskiä sairastua mielenterveyden ongelmiin. Huoltoriitoihin liittyy yleensä lapsen ja vanhemman psyykkistä, fyysistä, sosiaalista ja taloudellista kuormitusta. Huoltoriidan aikana vanhempi tai molemmat vanhemmat voivat kohdistaa toiseen tai toisiinsa kontrollointia, mitätöintiä, häirintää, manipulointia, vähättelyä, uhkailua, painostamista sekä totuuden ja lasta koskevien asioiden salailua. Pahimmillaan huoltoriidoissa voi esiintyä myös väkivaltaa ja vainoamista. Huoltoriidassa lapsi jää yleensä vanhempiensa riidan välikappaleeksi ja joutuu usein kärsimään lojaliteettiristiriidasta vanhempiensa välissä. (Nurmela & Kaittila 2019, 424.)

Pitkittyneille huoltoriidoille on tyypillistä, että osapuolten keinot kovenevat ajan kuluessa. Pitkissä huoltoriidoissa vanhempi tai usein molemmat vanhemmat vaativat monesti useita lastensuojelu- ja olosuhdeselvityksiä, kuulemisia sekä psykologin ja lastenpsykiatrin tutkimuksia ja lausuntoja. Näiden johtopäätökset ja tulokset saattavat olla ristiriidassa keskenään, minkä vuoksi Käräjäoikeuden tuomarin voi olla haastavaa muodostaa objektiivista kuvaa lapsen ja perheen tilanteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 59.)

Oikeuskäytännössä huoltoriitojen ratkaisemista pidetäänkin hyvin vaikeina ja niitä luonnehditaan poikkeuksellisen tilannesidonnaisiksi. Tasa-arvoisissa huoltajuuskamppailuissa tuomarin on usein vaikeaa löytää yhtä ainoaa oikeaa ratkaisua. Huoltoriita tapauksissa tuomioistuimien tekee yhteistyötä tarvittaessa sosiaalitoimen kanssa, joka tekee olosuhdeselvityksen perheen ja lapsen tilanteesta. Olosuhdeselvityksellä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän tekemää

asiantuntijalausuntoa, josta ilmenee kattavat ja luotettavat tiedot vanhempien ja lapsen tilanteesta, jonka pohjalta tuomioistuin voi tehdä ratkaisun lapsen huollosta. Nämä selvitykset ovat usein kuitenkin kritiikille alttiita, minkä vuoksi alioikeuskäytäntö on kehittynyt ennakkoimattomaksi. (Auvinen 2005, 23, 69.)

Huoltoriidoissa voi esiintyä myös lapsen vieraannuttamista toisesta vanhemmasta (Nurmela & Kaittila 2019, 424). Lapsen vieraannuttamisella tarkoitetaan tilanteita, joissa lapsen toinen vanhempi käyttäytyy suhteessa lapseensa siten, että lapsen ja vieraannutettavan vanhemman vuorovaikutussuhde häiriintyy. Toiminnan seurauksena lapsi suosii toista vanhempaansa ja mahdollisesti tämän sukua ja ystäviä vieroksuen samanaikaisesti toista vanhempaansa sekä mahdollisesti tämän sukua. Vieraannuttajavanhempi pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan lapsen ajatteluun ja tunteisiin toista vanhempaa kohtaan negatiivisesti sekä synnyttämään vihamielisyyttä tätä kohtaan. Vieraannuttamisen seurauksena lapsen halu tavata vieraannutettua vanhempaa vähenee ja pahimmillaan yhteys katkeaa täysin. (Doughty ym. 2020, 71; Mercer 2019, 351.)

Vieraannuttaminen kohdistuu yleensä toiseen vanhempaan, mutta toiminnan kohteena voi lisäksi olla vieraannuttajavanhemman omat vanhemmat, isovanhemmat, vieraannutetun vanhemman sukulaiset tai muut lapselle läheiset ihmiset (Warshak 2010, 29–30). Vieraannuttamista tapahtuu yleensä vanhempien eron yhteydessä (Pruuki & Sinkkonen 2017, 50; Sinkkonen 2018, 465), mutta vieraannuttaminen ei kuitenkaan ole sama asia kuin ero- tai huoltoriita. On kuitenkin vaikeaa tietää, kuinka paljon huoltoriidoissa on kyse vieraannuttamisesta, koska siitä ei ole olemassa dokumentoitua tai empiiristä dataa (Doughty ym. 2020, 69).

Vieraannuttaminen on ollut aktiivisesti lehtien ja erilaisten sosiaalisten medioiden kautta julkisesti esillä Suomessa sekä eri puolilla maailmaa. Etujärjestöt ja media ovat tuoneet esiin sosiaalityöntekijöiden ja muiden ammattilaisten, jotka työskentelevät perheiden parissa, osaamattomuutta ja keinottomuutta tunnistaa vieraannuttamista ja puuttua siihen (Doughty ym. 2020, 68). Suomessa vieraannuttamista koskevia artikkeleita ovat julkaisseet muun muassa Isät lasten asialla ry ja eroperhe.net. Osin näiden aktiivitoimijoiden työn tuloksena lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983/361) aloitettiin uudistamaan ja se astui voimaan 2019. Lakiin vahvistettiin lapsen oikeutta tavata molempia vanhempiaan sekä lapselle tärkeitä ihmisiä, jotka ovat olleet lapsen elämässä säännöllisesti, terävöittämällä vanhempien

velvollisuutta huolehtia tämän toteutumisesta (§ 2, § 9 c). Laissa otetaan huomioon vieraannuttaminen, mutta sitä ei ole sanktioitu (§ 9 d).

Vieraannuttamista on tutkittu jonkin verran maailmalla, mutta Suomessa vähemmän. Suuri osa tutkimuksista on pienen tutkijajoukon tekemiä ja pääosa tutkimuksista on keskittynyt oikeustieteen sekä psykologian aloille. Sosiaalitieteiden parissa ilmiötä on tutkittu vähemmän. Ilmiö on kuitenkin saamassa pikku hiljaa enemmän näkyvyyttä ja vuoden 2017 jälkeen on ilmestynyt useampia pro gradu-tutkielmia (Niinimaa 2018; Mäkynen 2018; Pitkänen 2020.) aiheesta, mutta edelleen laajempi empiirinen tutkimustieto aiheesta puuttuu.

Vieraannuttamisilmiö on näkyvää tuomioistuinten huoltoriitakäsittelyissä sekä sosiaalialalla etenkin perheneuvonnassa, lastensuojelussa, perhesosiaalityössä, perheneuvolassa ja lastenvalvojan tapaamisilla. Vieraannuttaminen ilmiönä on kuitenkin laaja. Vieraannuttamisen havaitseminen, tunnistaminen ja siihen puuttuminen on vaikeaa. Siksi viranomaistyön tueksi tarvittaisiin lisää ilmiöstä tehtyä tutkimustyötä.

Tarkastelemme pro gradu –tutkielmassamme lapsen vieraannuttamista vieraannutettujen vanhempien ja läheisten näkökulmasta. Aineistomme koostuu vieraannuttamista koskevista artikkeleista, blogikirjoituksista, sekä vieraannuttamista kokeneiden vanhempien lähettämistä kirjeistä. Tarkoituksenamme on tutkia, mitä vieraannutetut vanhemmat ja läheiset kertovat vieraannuttamisen kokemuksistaan. Tutkimuksemme on laadullinen ja analyysissä olemme hyödyntäneet sisällönanalyysia.

Tutkielmamme ensimmäisessä luvussa esittelemme vieraannuttamisilmiötä sekä käsittelemme ilmiöön kohdistettua kritiikkiä. Toisessa luvussa esittelemme tutkimustehtävämme, sekä tutkimuskysymykset. Esittelemme myös käyttämämme aineiston sekä analyysimenetelmän. Aineistokuvauksissa käytämme pieniä lainauksia työn elävöittämiseksi sekä ymmärryksen lisäämiseksi. Kolmannessa luvussa kerromme työmme tulokset, jotka muodostuvat syistä, keinoista seurauksista, palvelujärjestelmän kokemuksista, sukupuolten eriarvoisuudesta sekä vieraannuttamisen synnyttämistä tunteista ja ajatuksista.

2 VIERAANNUTTAMINEN

2.1 Mitä vieraannuttaminen on?

Vieraannuttamisella tarkoitetaan sellaista toimintaa ja käyttäytymistä, jossa yleensä lapsen toinen vanhempi pyrkii tietoisesti tai tiedostamattaan manipuloimaan ja vahingoittamaan lapsen ja toisen vanhemman vuorovaikutussuhdetta sekä estämään heidän tapaamisia. (Doughy yms. 2020, 71; Häkkänen-Nyholm 2010, 499; Pruuki & Sinkkonen 2017, 50; Sinkkonen 2018, 465.) Vieraannuttamistapauksissa vanhempi pyrkii hävittämään toisen vanhemman vanhemmuuden merkityksen ja roolin lapsen elämästä manipuloimalla ja vaikuttamalla lapsen lisäksi myös lähipiiriin sekä viranomaisiin. Vieraannuttaminen on väkivaltaa lasta kohtaan ja sillä loukataan vakavasti lapsen itsemääräämiskykyä sekä oikeutta itsenäiseen ajatteluun suhteessa vieraannutettavaan vanhempaan. (Häkkänen-Nyholm 2010, 503; Sinkkonen 2018, 469.)

Vieraannuttamista tapahtuu useimmin tilanteissa, joissa vieraannutetun vanhemman ja lapsen välinen suhde on ennen vanhempien eroa ollut normaali ja tunnesävyltään positiivinen eikä ole löydettävissä viitteitä tai todisteita siitä, että vanhempi olisi ollut lapselle vahingoksi (Häkkänen-Nyholm 2010, 499; Pruuki & Sinkkonen 2017, 50; Sinkkonen 2018, 465). Vieraannuttaminen ei perustu vieraannuttajavanhemman todelliseen tai perusteltuun pelkoon siitä, että lapsi joutuisi kaltoin kohdelluksi tai olisi vaarassa toisen vanhemman luona (Sinkkonen 2018, 466).

Vieraannuttaminen alkaa usein vanhempien eron yhteydessä, mutta myös ennen eroa tai sen jälkeen. Vieraannuttaminen voi kärjistyä vanhempien väliseksi taisteluksi, jossa otetaan koko ajan kovenevia keinoja käyttöön, ilman että tilanteeseen saadaan ratkaisua. (Sinkkonen 2018, 465–466.) Vieraannuttamista havaitaan eriasteisena, joka pahimmassa tapauksessa vaikuttaa siten, että vieraannutetun vanhemman ja lapsen välit katkeavat kokonaan. Useimmiten vieraannuttaminen on vain osittaista, jolloin vieraannuttaminen tarvelee vanhemman ja lapsen välistä suhdetta sekä aiheuttaa stressiä ja ristiriitoja. (Warshak 2010, 29.) Pitkälle viety vieraannuttaminen heikentää tai katkaisee lapsen suhteen ja yhteydenpidon etäännytettyyn vanhempaan ja/tai tämän sukuun. Vieraannuttaminen voi vaikuttaa lapseen aikuisuuteen asti ja mahdollisesti myös tuleviin sukupolviin. (Franssila 2013, 4.)

Vieraannuttamisilmiö ei ole uusi, vaan se on tunnettu erityisesti psykologian ja oikeustieteenalojen tutkimuksessa noin 60 vuotta. Ensimmäinen ilmiötä kuvaavan ja koostavan tulkintakehyksen loi Yhdysvaltalainen Richard Gardner 1980-luvun puolivälissä. (Rowlands 2019, 316.) Hän kehitti vuonna 1985 termin Parental Alienation Syndrome (PAS) eli vanhemman vieraannuttamisoireyhtymä. Termin käsitteistön avulla on kuvattu käyttäytymismalleja, joita on lapsilla, jotka suhtautuvat hyvin vihamielisesti toista vanhempaa kohtaan vanhempien avioeron tai parisuhteen päättymisen jälkeen. Käsitteistön avulla on myös kuvattu lasten vääristyneitä ajattelumalleja, joiden vuoksi lapsi kieltäytyy tapaamasta toista vanhempaansa. Lapsien käyttäytymis- ja ajattelumallien kuvailun lisäksi Gardner on sisällyttänyt PAS:in myös esimerkkejä vieraannuttajavanhemman toimista, jotka heikentävät lapsen suhdetta toiseen vanhempaan. (Ellis ym. 2010, 219; Rowlands 2019, 316–317.) Termiä käytetään diagnoosin tavoin ja sillä tarkoitetaan aikuisen, yleensä lähivanhemman, mielenterveysongelmaa sekä perheen vuorovaikutusongelmaa (Franssila 2013, 4). Lähivanhemmalla tarkoitetaan vanhempaa, jonka luona lapsi pääosin asuu ja on kirjoilla. Etävanhempi on puolestaan vanhempi, joka tapaa lasta, mutta ei vastaa lapsen pääasiallisesta hoidosta. (lähde)

Vieraannuttamisoireyhtymää ei ole hyväksytty viralliseen tautiluokitukseen Suomessa eikä maailmalla yleensä. PAS oireyhtymä on kuitenkin hyväksytty virallisesti oikeuskäytäntöihin Yhdysvalloissa, Kanadassa, Australiassa, Saksassa ja Israelissa. (Franssila 2013, 8.) PAS -diagnoosia on hyödynnetty etenkin USA:n perheoikeudessa, jossa diagnoosin täyttymisen kriteerejä on tulkittu käsitteen avulla vaikeiden ja pitkittyneiden huoltoriita tapauksien selvittämisessä tuomioistuimissa (Ellis ym. 2010, 218; Meier 2009, 240). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin hyväksyi PAS:n psykiatriseksi oireyhtymäksi vuonna 2006. PAS -oireyhtymä on nykyään yksi vaikeiden huoltoriitojen alakategorioista ja joidenkin arvioiden mukaan jopa 80 % vaikeista huoltoriidoista voisi liittyä vieraannuttamista. (Franssila 2013, 4,8.)

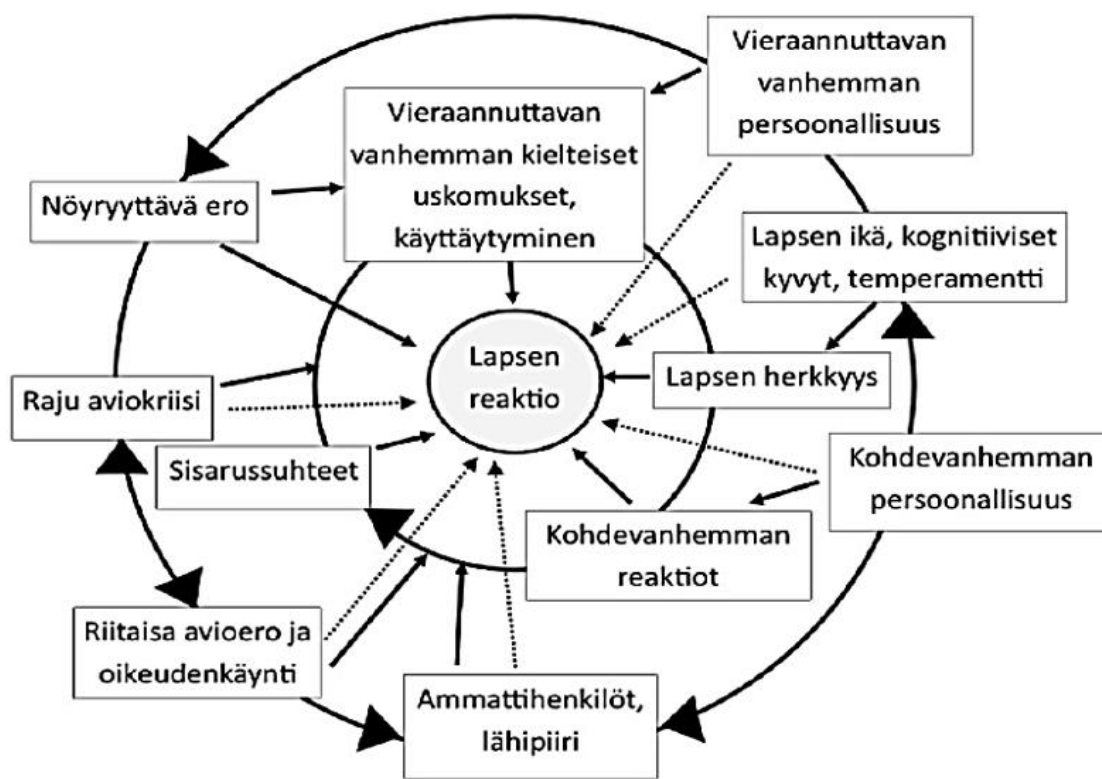
Gardnerin PAS –diagnoosi sisältää kahdeksan (8) eri vieraannuttamispiirrettä, joista kolme riittää vieraannuttamisen todentamiseen eli PAS-diagnoosiin. Ensimmäinen (1) piirre on vieraannutettua vanhempaa vastaan nostettu panettelukampanja, jossa osallisena voivat olla vieraannuttajavanhemman lisäksi myös vieraannuttajavanhemman sukulaiset. Toinen (2) piirre on vähäiset tai mielettömät perustelut lapsen torjunnalle vieraannutetun vanhemman ohjauksia häntä kohtaan. Kolmas (3) piirre on ambivalenssin puute, jossa lapsi näkee vieraannuttajavanhemman täysin hyvänä ja päinvastoin vieraannutetun vanhemman pahana

vanhempana. Neljännessä (4) piirteessä lapselle on kehittynyt kielteinen käsitys vieraannutetusta vanhemmasta ja hän kiistää täysin vieraannuttajavanhemman vaikutuksen mielipiteeseensä. Viidentenä (5) piirteenä on, että lapsi puhuu aikuisen suulla vieraannutettua vanhempaa vastaan. Kuudennessa (6) piirteessä lapsi ei tunne syyllisyyttä vieraannutetun vanhemman mustamaalaamisesta, eikä pysty tuntemaan kiitollisuutta tältä vanhemmalta saatuja asioita kohtaan. Seitsemännessä (7) piirteessä lapsi toistuvasti toistaa kielteisiä kuvauksia ja mielikuvia vieraannutetusta vanhemmasta. Viimeisessä kahdeksannessa (8) piirteessä vihamielisyys on levinnyt jo vieraannutetun vanhemman sukulaisiin ja ystäviin. (Franssila 2013, 9-10; Gardner 1998, 76–101; Mercer 2019, 353; Pruuki & Sinkkonen 2017, 51–52; Rowlands 2019, 317; Sinkkonen 2018, 466; Warshak 2010, 372–374.)

Vieraannuttamisoireyhtymässä on nähtävissä kolme eri vaikeustasoa. Lievä PAS, jossa lapsella on lieviä ja ohimeneviä vaikeuksia siirryttäessä vanhemmalta toiselle. Tällöin lapsen suhde molempiin vanhempiin on läheinen. Keskivaikealla tasolla lapsella on voimakasta vastustusta siirryttäessä vanhemmalta toiselle ja lapsi kohtelee etävanhempaa tapaamisten alussa usein työkeästi. Lähivanhemman poistuttua lapsen käytös etävanhempaa kohtaan yleensä rauhoittuu ja lapsi kykenee normaaliin kanssakäymiseen etävanhemman kanssa. Vakavalla tasolla lapsi kieltäytyy tapaamasta etävanhempaa ja toteutuneiden tapaamisten aikana lapsi saattaa vakoilla etävanhempaa, varastaa rahaa tai tuhota etävanhemman omaisuutta. Vakavalla tasolla lapsen ja vieraannutetun vanhemman suhde on tuhoutunut. (Franssila 2013, 10–11.)

Kuvassa 1. on esitelty Kelly & Johnsonin luomaa kokonaisvaltaista mallia. Uloimmalla kehällä on eritelty suoraan tai epäsuorasti tekemisissä olevia tekijöitä, jotka ovat tekemisissä lapsen reaktioon. Sisemmällä kehällä on tekijöitä, jotka voivat muovata tai vahvistaa lapsen reaktioita näihin kyseessä oleviin taustatekijöihin. Kun lapsen reaktiot heijastuvat ympäristöön takaisin, tästä syntyy palautekehä, jolloin yhteys muuttuu kaksisuuntaiseksi. (Aleneff 2015, 3.)

Kuvio 1.

(Kelly & Johnston, 2001; suomentanut Aleneff 2015, 3.)

2.2 Vieraannuttamiseen kohdistettu kritiikki

Vieraannuttamisen käsitettä kohtaan on esitetty paljon kritiikkiä. Erityisesti sitä on kritisoitu siitä, ettei käsitteellä ole kunnollista tieteellistä ja teoreettista pohjaa. Kärkkäimmät kritiikot pitävät vieraannuttamista pseudotieteellisenä ilmiönä, jonka kriteerit on määritelty heikosti ja liian vähäisellä empiirisellä tutkimuksella. Tutkimustietoa on olemassa jonkin verran, mutta valtaosa tutkimuksista on pienen tutkijajoukon kirjoittamia. Iso osa tutkimuksista on keskittynyt keskusteluun vieraannuttamisen olemassaolosta ja sen määrittelystä, joista ei olla kuitenkaan päästy yksimielisyyteen. (Doughthy ym. 2020, 71–72; Franssila 2013, 8; Pruuki & Sinkkonen 2017, 56–57; Sinkkonen 2018, 466–467.)

Vieraannuttamisen tutkiminen on haastavaa monesta syystä. Vieraannuttamista kokeneilla on usein enemmän tietoa vieraannuttamisilmiöstä kuin muilla ihmisillä, minkä vuoksi voi olla vaikeaa todentaa objektiivisesti, kuinka vanhemmat ovat kokeneet vieraannuttamisen. Voi olla vaikeaa erottaa kertovatko vanhemmat ja läheiset subjektiivisista kokemuksistaan vai kertovatko he asioita, jotka sopivat yhteen aiemmin aiheesta tehtyjen tutkimusten tulosten tai muiden vieraannuttamisesta kokeneiden kertoman kanssa. Vieraannuttamista tutkittaessa tutkimustuloksiin voikin vaikuttaa tutkittavien selektiivinen muisti, liioittelu, virheellinen kuvaus tapahtuneista tai suora valehtelu. (Rowlands 2019, 328.) Vieraannuttajavanhempia on myös ollut vaikeaa saada osallistumaan tutkimuksiin, koska nämä vanhemmat eivät usein myönnä harjoittavansa vieraannuttamista tai kaunistelevat käytöstään (Häkkinen-Nyholm 2010, 499, 502–503).

Iso osa kritiikistä on kohdistettu etenkin Gardnerin PAS -oireyhtymää kohtaan. Gardnerin teoria pohjautuu erityisesti hänen havaintoihinsa lapsen huollosta käytyihin oikeustapauksiin, joissa äiti on syyttänyt isää lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Gardnerin mukaan silmiin pistävää näissä tapauksissa oli, että äiti oli onnistunut manipuloimaan myös lapsen puolelleen. Gardnerin näkemyksen mukaan vieraannuttaminen yleisestikin on useammin naisten tekemää ja pohjautuu haluun kostaa entiselle puolisolle. Gardnerin mukaan, joissakin tapauksissa vieraannuttaminen saattaa olla myös tahatonta ja näissä tapauksissa taustalla on useimmin naisen psyykinen sairaus. Gardneria on kritisoitu epätieteellisyydestä, koska hänen empiiriset havaintonsa vieraannuttamisesta rajautuivat liian pieneen joukkoon ihmisiä, joista valtaosa oli hänen omia asiakkaitaan. (Meier 2009, 235–237.)

Gardnerin teoriaa on kritisoitu kehäpäättelystä. Hänen mukaan valtaosa huoltajuuskiistoista, joissa isä on syytettynä lapsensa seksuaalisesta hyväksikäytöstä, on valheellisia ja niissä esiintyy vieraannuttamista äidin taholta, ja niissä tapauksissa, joissa seksuaalista hyväksikäyttöä on tapahtunut, ei lapsen vieraannuttaminen ole mahdollista. Tällöin Gardner sivuuttaa täysin, kuinka ja miten tuomioistuimet tai muut viranomaiset voisivat tunnistaa, onko kyseessä hyväksikäyttö vai vieraannuttaminen. Gardnerin vieraannuttamisen tunnusmerkkejä on myös kritisoitu siitä, että ne keskittyvät enemmän vieraannuttajan ja vieraannutetun persoonallisuus piirteiden esittelyyn kuin itse hyväksikäytön tai vieraannuttamisen tunnistamisen merkkeihin. Gardner ei myöskään ota huomioon muita mahdollisia syitä, miksi lapsi on vihamielinen toista vanhempaa kohtaan. Lisäksi häntä on kritisoitu siitä, että teoria on sivuuttanut kokonaan väkivallan sukupuolittuneisuuden. (Meier 2009, 235–239.)

Myös Garderin keinoja vieraannuttamisen ratkaisemiseksi on kritisoitu liian rankkoina ja epärealistisina. Gardnerin näkemyksen mukaan vieraannutettu lapsi tulisi poistaa täysin vieraannuttajavanhemman vaikutuspiiristä antamalla yksinhuoltajuus vieraannutetulle vanhemmalle. Toisena vaihtoehtona Garder on ehdottanut vieraannutetun lapsen eristämistä molemmista vanhemmista esimerkiksi laitokseen, jossa ammattilaiset voisivat uudelleen ”ohjelmoida” vieraannutetun lapsen palauttamalla hänelle ”oikeat ja hyvät” muistot vieraannutetusta vanhemmasta. Tavoitteena on lapsen ja vieraannutetun vanhemman suhteen korjaaminen ja yhteinen elämän. (Meier 2009, 238–239.) Lasten näkökulmasta katsottuna vieraannuttamiseen puuttuminen on kuitenkin hyvin haasteellista ja melkein kaikki keinot aiheuttavat lapselle lisää negatiivisia vaikutuksia. Esimerkiksi tuomioistuinten voi olla vaikeaa tehdä ratkaisua lähivanhemmuuden siirrosta vieraannutetulle vanhemmalle, koska lapsi on usein hyvin kiintynyt vieraannuttajavanhempansa, joka on toiminut hänen pääasiallisena lähivanhempana usein jo pidemmän aikaa. Pakottamalla lapsi asumaan hänelle vieraan vanhemman luona sekä katkaisemaan tiivissuhde lapselle läheiseen vanhempaan voi olla lapselle hyvin stressaavaa ja traumaattista, vaikka taustalla olisi vieraannuttamista. (Ellis ym. 2010, 226; Pruuki & Sinkkonen 2017, 56–57.)

PAS:n puutteita on yritetty paikata eri tavoin. Esimerkiksi luopumalla ajatuksesta, että vieraannuttaminen olisi syndrooma, joka on mahdollista diagnosoida. Vieraannuttamisilmioistä on käytetty erilaisia nimiä, kuten lapset, jotka kieltäytyvät vanhemman tapaamisista, lapsen vieraannuttaminen tai vieraannuttaminen. (Ellis ym 2020, 219; Rowlands 2019, 317.) Warshak (2010) on puolestaan puhunut eromyrkystä. Yksi tapa, jonka avulla on pyritty ratkaisemaan PAS – diagnoosin epäkohtia, on J.R. Jonhstonin ja J.B. Kellyn luoma PA (parental alienation) - käsite. PA:ssa otetaan huomioon, että lapsen vihamielisessä suhtautumisessa toista vanhempaa kohtaan voi olla muitakin tekijöitä kuin toisen vanhemman harjoittama vieraannuttaminen. Lisäksi PA:ssa ratkaisukeinot ovat pehmeämpiä kuin PAS:ssa. PA:ssa keskiössä ovat enemmän lapsen tarpeet kuin vanhemman oikeudet, ja keinojen tavoitteena ei ole pelkästään sovinto vieraannutetun vanhemman kanssa vaan lapsen realistisempi ja terveempi näkemys molemmista vanhemmista. PA:ta on kuitenkin kritisoitu siitä, ettei se ole tehnyt selvää pesäeroa PAS:ista, minkä vuoksi kyseessä on kriitikkojen mukaan sama diagnoosi vain pehmeämmässä muodossa. (Ellis ym. 2010, 219; Meier 2009, 245–246.) Esimerkiksi Yhdysvalloissa myös PA:ssa osaan ratkaisukeinoista kuuluu vieraannutetun lapsen

konkreettinen irrottaminen vieraannuttajavanhemman vaikutuspiiristä ja kontaktin rajoittaminen tähän, jotta lapsen ja vieraannutetun vanhemman välistä suhdetta voitaisiin uudelleen lähentää (Mercer 2019, 353, 355).

Vieraannuttamisen tunnistaminen on usein hyvin haastavaa. Vieraannuttaminen voi olla vanhemman taholta passiivista ja tiedostamatonta tai aktiivista ja tiedostettua toimintaa (Nurmela & Kaittila 2019, 424). Perheiden dynamiikka, vanhempien roolit sekä lapsen suhde vanhempiin vaihtelevat eri perheissä. Aina ei ole näkyvää, kumpi vanhemmista on riitatilanteessa väärässä ja kumpi oikeassa väitteineen. On myös huoltoriitatilanteita, joissa molempien vanhempien käytöksessä on vieraannuttamisen piirteitä. (Franssila 2013, 15–16; Pruuki & Sinkkonen 2017, 56–57; Sinkkonen 2018, 466–467.) Toisen vanhemman harjoittama vieraannuttaminen onkin harvoin ainut syy, miksi lapsi vieroksuu toista vanhempaansa. Vieraannuttamisen lisäksi taustalla vaikuttavat usein monet tekijät, kuten perhetilanne, lapsen ja vanhempien luonteet sekä perheenjäsenten välinen dynamiikka, jotka voivat osaltaan joko vahvistaa tai lieventää vieraannuttamiskäytöstä ja/tai sen seurauksia. (Mercer 2019, 358.)

Vieraannuttamisen tunnistaminen voi olla hyvin haastavaa, myös siksi että ilmiö herättää usein hyvin voimakkaita tunteita sekä vanhemmissa ja lähiomaisissa että ammattilaisissa. Vaarana on, että asianosaiset ja ammattilaiset tempautuvat mukaan tilanteisiin, mikä saattaa vaikeuttaa tilanteen todellisen luonteen näkemisen ja ymmärtämisen. Vieraannuttamisesta käytetty kieli on usein poikkeuksellisen kiihkeää ja värikästä. Tämä saattaa näkyä myös ammattilaisten, kuten sosiaalitoimen, lääkäreiden ja psykologien, lausunnoissa ja muistiinpanoissa, joissa saatetaan esittää hyvinkin jyrkkiä näkemyksiä tai puolueellisia kannanottoja ilman, että ammattilainen on tavannut kaikkia osapuolia. (Sinkkonen 2018, 466.)

Esiin onkin nostettu huolta siitä, että vieraannuttamis –termiä käytetään myös sellaisissa tapauksissa, joissa lapsella olisi perusteltu syy kieltäytyä toisen vanhemman tapaamisista. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 56–57; Sinkkonen 2018, 467.) Tällaisia ovat erityisesti perheet, joissa on ollut pari- tai perhesuhdeväkivaltaa (Mercer 2019, 356). Vieraannuttamisessa ja parisuhdeväkivallassa käytetyt keinot ovat hyvin samanlaisia. Parisuhdeväkivallassa, joka yleisimmin on miehen naiseen kohdistamaa, yleisinä keinoina on fyysinen ja henkinen väkivalta, jota kohdistetaan puolisoon myös lasten nähden. Väkivaltainen puoliso voi myös halventaa ja alistaa toista sekä kontrolloida toisen menemisiä, sosiaalisia suhteita sekä esimerkiksi rahankäyttöä. Lisäksi väkivaltainen puoliso voi väheksyä toisen vanhemmuutta ja

käännyttää pariskunnan lapset toista vanhempaa vastaan esimerkiksi kannustamalla lapsia olemaan tottelematta toista vanhempaa. (Meier 2009, 233–234.)

Erotilanne on aina haastava sen kaikille osapuolille. Eron aiheuttamat negatiiviset tunteet saattavat värittää vanhemman tulkintaa entisen puolison tekemisistä ja sanomisista. Käytännön asioista sopiminen ja yhteisen linjan löytyminen eron jälkeen voi olla vaikeaa, kun parisuhteen päättymiseen sekä perheen hajoamiseen liittyvät kivuliaat tunteet ovat pinnalla. Tällöin yhteistoiminnan haasteet saatetaan herkästi tulkita toisen osapuolen vieraannuttamisyrityksi. Eron synnyttämässä kriisitilanteessa esiintyy usein vihan ja katkeruuden tunteita entistä puolisoa kohtaan eikä raja normaalin erossa esiintyvän vihan ja vieraannuttamisen välillä ole aina selkeä. Vieraannuttamista voi esiintyä normaalin piiriin kuuluvissa eroissa ja lapsi saattaa vieraantua etävanhemmasta myös ilman lähivanhemman vaikutusta, esimerkiksi pitkän välimatkan vuoksi. (Franssila 2013, 15.)

Lapsen vieraantumisen toisesta vanhemmasta tai välinpitämättömyys tätä kohtaan voi johtua monista eri syistä. Lapsella on saattanut olla hyvin läheinen suhde toiseen vanhempaan jo ennen vanhempien eroa, minkä vuoksi lapsi kokee luonnollisempana olla enemmän tämän vanhemman kanssa. Toinen vanhempi on voinut jo ennen eroa olla vähemmän läsnä lapsen arjessa, esimerkiksi työvelvoitteiden vuoksi, minkä takia lapsen ja tämän vanhemman suhde on jäänyt etäämmäksi. Joissain tilanteissa lapsi voi kokea vastuukseen olla enemmän lähivanhemman puolella erotilanteessa ja kokee, että hänen täytyy olla lojaali tälle vanhemmalle. Lapsi saattaa myös syyttää toista vanhempaa perheen hajoamisesta, esimerkiksi tilanteessa, jossa eron syynä on toisen vanhemman uskottomuus. Lapsi voi tällöin kokea myös itsensä loukatuksi toisen vanhemman toimesta eikä halua tavata häntä sen vuoksi. On myös mahdollista, että lapsi vierastaa toisen vanhemman uutta puolisoa, minkä vuoksi lapsi suhtautuu negatiivisesti myös toiseen vanhempaan. (Doughy ym. 2020, 74; Ellis ym. 2010, 223; Pruuki & Sinkkonen 2017, 56–57; Sinkkonen 2018, 466–467.) Lapsen sosiaalinen ympäristö, koulu ja kaverit, saattavat olla vain toisen vanhemman kodin lähellä, mikä vuoksi lapsi suosii tämän vanhemman luona asumista. Lapsi saattaa myös omasta toiveestaan haluta asua vain toisen vanhemman luona, koska ei halua vaihtaa koko ajan asuinpaikkaansa sen mukaan, kumman vanhemman vuoroviikko on kyseessä. (Mercer 2019, 353.)

Ilmiön määrittelemättömyys tekeekin vieraannuttamisen tunnistamisesta haastavaa. Vieraannuttamisen tunnistamiseksi, siihen puuttumiseksi tai sen seurausten hoitamiseksi ei ole tällä hetkellä olemassa luotettavaa ja todistettavasti toimivaa mekanismia. (Doughy ym.

2020, 71,73.) Esimerkiksi vieraannuttamisen hoito- ja ratkaisukeinoissa vaarana on osin tämän vuoksi, että ne auttamisen sijaan lisäävätkin autettavan pahoinvointia, kuten PAS:n ja PA:n kohdilla on tapahtunut (Mercer 2019, 356–357). Ilmiöstä tarvitaankin lisää tutkimustietoa, sillä esimerkiksi yhä tiedetään hyvin vähän vieraannuttamiskäyttäytymisen syistä ja pitkäaikaisvaikutuksista vieraannutettuun vanhempaan ja lapseen. Lisäksi empiiristä tietoa kaivataan myös ratkaisu- ja hoitokeinoista, jotta löydetään toimivia keinoja, joiden avulla todella voitaisiin auttaa vieraannutettuja lapsia. (Sinkkonen 2018, 466–467.) Yksi isoimpia ongelmia vieraannuttamisen tutkimuksessa on myös, että lasten ääni on jäänyt hyvin vähälle huomiolle ja siitä tarvittaisiin lisää tutkimustietoa (Doughy ym. 2020, 74).

Erimielisyyksistä huolimatta yhteistä näkemystä on kuitenkin sen verran, että vieraannuttaminen nähdään vieraannutetun vanhemman perusteettomana vieroksuntana lapsen taholta sekä lapsen ja vieraannuttajavanhemman liittoumalta, jota kuvaa lapsen hyvin negatiivinen suhtautuminen toiseen vanhempaan, jota vieraannuttajavanhempi edesauttaa tietoisilla tai tahattomilla toimillaan. Vieraannuttamiseen liittyy usein myös lapsen halu miellyttää tai välttää kiistoja vieraannuttajavanhemman kanssa. (Doughy ym. 2020, 77; Mercer 2019, 359.)

Jari Sinkkosen (2018, 466–467, 469–470) mukaan vieraannuttaminen ilmiönä on olemassa, vaikka sen yksimielinen määrittelyminen on ollut vaikeaa. Vaikka vieraannuttamisen käsite ei onnistu täyttämään diagnoosiluokitusten kriteerejä, on se Sinkkosen mukaan kuitenkin mahdollista määritellä riittävän hyvin, jotta sitä voidaan soveltaa käytännötilanteissa. Sinkkosen mukaan vieraannuttamisesta on löydettävissä ainakin neljä piirrettä, joista ensimmäinen on lapsen hyvä suhde vieraannutettuun vanhempaan ennen vanhempien eroa. Toisena piirteenä on, ettei vieraannutettu vanhempi ole todistetusti vakavasti laiminlyönyt lasta. Kolmantena piirteenä on vieraannuttajavanhemman harjoittama mustamaalaus toista vanhempaa kohtaan ja viimeisenä piirteenä on, että lapsen käytöksessä on useita vieraannutetulle lapselle tyypillisiä piirteitä.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

3.1 Tutkimuskysymykset

Tutkielmamme tutkimustehtävänä on tarkastella lapsen vieraannuttamista vieraannutettujen vanhempien ja heidän läheisten kertomien kokemusten kautta. Olemme rajanneet tutkimusasetelman koskemaan vain vieraannutettuja vanhempia sekä läheisiä. Päädyimme tähän ratkaisuun, koska halusimme hyödyntää Kirsin Kuivalan kandidaatintutkielmassa käyttämiä kirjeitä. Koemme, että vaikka vieraannuttamista on tutkittu jonkin verran tästä samasta näkökulmasta, ei ilmiötä ole Suomen tasolla tutkittu vielä kovinkaan paljoa. Tiedostamme, että ilmiöstä tarvittaisiin erityisesti lisää tietoa lapsen näkökulmasta sekä tunnistamisen ja puuttumisen keinoista, mutta koimme, ettei se olisi ollut mahdollista omien aikataulumme puitteissa Pro gradu –tasoisien tutkielman kohdalla.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten lapsen vieraannuttaminen on vaikuttanut vieraannutettujen vanhempien ja läheisten elämään?
2. Millaista apua vieraannutetut vanhemmat ja läheiset ovat hakeneet ja miten he ovat sen kokeneet?

Tutkielmassamme kokemuksen –käsitteellä on merkittävä asema, koska aineistostamme löytämämme tutkimustulokset pohjautuvat vanhempien ja läheisten kertomiin kokemuksiin. Kokemukseen liittyy vahvasti kokijasubjekti, jolle kokemus synnyttää välittömyyden ja tuttuuden tunnetta sekä muistoja (Kukkola 2018, 50). Kokemus ei välttämättä vaadi kokijaltaan henkilökohtaista kokemusta vaan se voi syntyä myös kuultuna, nähtynä tai kerrottuna. (Toikkanen & Virtanen 2018, 7.) Kokemus voi olla myös jaettua kokemusta eri henkilöiden kesken. Kokemus tapahtuu nykyhetkessä, mutta muistin avulla se laajenee taaksepäin elämässä ja puolestaan eteenpäin mielen kuvitelmien avulla. Kokemus on kiinteässä yhteydessä kertomisen ja tunteiden kanssa. Kokemuksen voidaan ajatella olevan resurssi, jota käytetään ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Vehviläinen 2018, 72.)

Kokemuksen käsite on luonteeltaan kaksijakoinen, joka tarkoittaa sitä, että sillä on valtavasti yksilöllistä arvoa samanaikaisesti, kun se liittyy jaettuun ja yleisesti hyväksytyyn tietoon. Käsitteen kaksijakoisuudella on sekä hyvät että huonot puolet, millä viitataan siihen, että se

antaa samanaikaisesti arvoa yksilölliselle kokemukselle ja oikeuden sen ilmaisemiselle, mutta toisaalta se voi mahdollistaa mielipiteen nostamisen tiedon rinnalle samanarvoisena. (Toikkanen & Virtanen 2018, 9.) Kokemusfilosofiassa kokemus muodostuu ihmisen ainutkertaisista vieraan toiseuden tai oman ymmärryksen äärellisyyden kohtaamisista. Todellista kokemuksesta tekee sen, että se on sekä yhteisöllisesti jaettua että ennakkokäsitysten ja todellisuuden välissä olevaa jaettua vuorovaikutusta. Länsimaisessa filosofiaperinteessä kokemus on ymmärretty myös tiedonhankinnan välineenä. (Backman 2018, 26–29.) Tämän vuoksi koemme, että aineistomme kirjeitä, artikkeleja ja blogitekstejä voidaan pitää kertomuksina, joista on mahdollista tulkita kirjoittajien tunteita ja kokemuksia vieraannuttamisesta.

Kokemuksen käsitteellä ei ole vakiintunutta koulukuntaa eikä varsinaista tieteellistä debattia käsitteen määritelmistä ole käyty (Toikkanen & Virtanen 2018, 9). Kokemusta on kuitenkin tarkasteltu eri tutkimusperinteissä. Tässä tutkielmassa olemme nojanneet fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus on osa laajempaa hermeneuttista perinnettä. Sen tutkimuskohteena ovat erityisesti inhimillinen kokemuksellisuus, joka muotoutuu aina merkitysten mukaan. Erityisen tutkimusperinteestä tekee se, että siinä ihminen on sekä tutkittavana että tutkijana. (Peltomäki 2014, 28; Tuomi & Sarajärvi 2002, 33; Tuomi & Sarajärvi 2018, 39.)

Fenomenologiaa ja hermeneutiikkaa on mahdollista soveltaa eri tieteenalojen empiirisessä tutkimuksessa monin eri tavoin. Fenomenologia ja hermeneutiikka tarjoavat kokemuksen tutkimukseen erilaisia näkökulmia, jotka voivat olla toisilleen myös vastakkaisia. Lähestymistapoja ei ole mahdollista määritellä vain yhdellä tavalla eivätkä ne muodosta yhtenäistä suuntausta. (Tökkäri 2018, 65).

Ihmiskäsityksen tutkimuksen teon kannalta sekä fenomenologiassa että hermeneutiikassa keskeisiä käsitteitä ovat kokemus, merkitys, yhteisöllisyys, ymmärtäminen ja tulkinta. Tutkimusperinteen lähtökohtana ovat ihmiskäsitys, eli millainen ihminen on tutkimus-kohteena, sekä tiedonkäsitys, eli miten siitä voidaan saada inhimillistä tietoa ja millaista saatu tieto on luonteeltaan. Fenomenologisella tutkimuksella tarkastellaan ihmisen kokemusmaailmaa ja haetaan siihen ymmärrystä. Fenomenologian mukaan ihmisen toiminta on aina suurimmalta osin yhteisöllistä, tietoista ja sillä on tarkoitus. Yksilön kokemus muodostuu merkityksistä, koska kaikki ilmiöt merkitsevät yksilölle jotakin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 39–40.) Tämän

perspektiivin avulla tulkitsemme koettua elämää ja rakennamme laajempaa käsitystä maailmasta ja ilmiöistä. (Laine 2015, 30–31, 33.)

Fenomenologis-hermeneuttisessa perinteessä hermeneutiikkaa hyödynnetään erityisesti tulkinnassa, jonka mukaan ymmärtäminen on ilmiöiden merkitysten havaitsemista ja tulkitsemista. Ymmärrys ei hermeneutiikan mukaan koskaan nouse tyhjästä vaan ymmärtämisen taustalla vaikuttaa kaikki aiemmin ymmärretty. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 34–35; Tuomi & Sarajärvi 2018, 40–41.) Tutkimuksen keskeisenä periaatteena tällöin on nostaa esiin tutkijan omia ennakkokäsityksiä ja uskomuksia, jotta ne voidaan joko hyväksyä tai hylätä ja näin saada tutkittavasta asiasta lisää ymmärrystä (Peltomäki 2014, 28). Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteena on havaita ja tuoda esiin niitä asioita ja ilmiöitä, joita totuus on muuttanut näkymättömäksi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 33–35; Tuomi & Sarajärvi 2018, 41).

Fenomenologis-hermeneuttista tutkimusta pidetään lisäksi tulkinnallisena tutkimuksena, koska sen ymmärtävä ulottuvuus syntyy tulkinnan tarpeesta (Peltomäki 2014, 28). Tutkittaessa yksittäisen ihmisen kokemusmaailmaa, tulkinta on yksi laadullisen tutkimuksen päämenetelmistä. Ajatuksena on, että kokemukset ovat olemassa yksilöiden elämismaailmassa, mutta sellaisessa muodossa, joka ei avaudu käsitteellistämislle ja ymmärtämiselle sellaiseen. Tuottaakseen kokemuksesta tietoa, tutkija hyödyntää aina tulkintaa tarkastellessaan aineistoaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 41–42.)

Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus voidaan jakaa kahdeksaan eri osaan. Ensimmäinen osa sisältää tutkijan oman kriittisen reflektion, joka kulkee mukana koko tutkimuksen ajan. Toinen osa sisältää aineiston hankinnan. Kolmannessa osassa aineistoon tutustutaan mahdollisimman perusteellisesti. Neljäntenä osana tutkimuksessa on aineiston tulkinta ja olennaisten asioiden esiin nostaminen. Viidentenä osana tutkimusta on analyysi, jossa aineistosta etsitään merkityskokonaisuuksia, tarkastellaan niiden sisältöä ja tehdään tulkintaa. Kuudentena osana on synteesi, joka tarkoittaa yleensä kahden tai useamman jo olemassa-olevan asian yhdistämistä muodostaen uuden asian. Seitsemännessä osassa tuloksia tarkastellaan tutkimuskirjallisuuden valossa ja tehdään tutkimuksen itsearviointia. Viimeisessä osiossa poimitaan mahdollista uutta tietoa ja nostetaan kehitysideat esiin. (Laine 2015, 50.)

Tutkielmamme lähtökohtana on tutkimuskohteen inhimillinen eletty kokemus, josta analyysin avulla teemme tulkintoja. Työssämme tarkastelemme vieraannuttamisen kokemusta vanhempien ja läheisten kertomana. Vieraannuttamisilmiö on luonteeltaan kokemuksellinen,

minkä vuoksi sitä on vaikeaa mitata objektiivisesti. Koemme kuitenkin, että ilmiöstä on mahdollista saada tietoa tarkastelemalla, kuinka vanhemmat ovat kokeneet sen ja kuinka he siitä kertovat.

Olemme ottaneet analyysissa huomioon, ettei vieraannuttamisen kokemuksesta ei ole mahdollista saada tulkinnasta vapaata ja puhdas tietoa. Ymmärrämme, että kunkin vanhemman ja läheisen perspektiivi on rakentunut heidän oman elämänhistorian tuotoksena. Tämän lisäksi tuloksiin vaikuttavat myös meidän tutkijoiden oma elämänhistoria sekä aiempi tieto ja omat kokemuksemme aiheesta. Analyysimme hermeneuttinen ulottuvuus välittyy siitä, miten laajasti kirjeissä, blogikirjoituksissa ja artikkeleissa vanhemmat ja läheiset ovat kirjoittaneet kokemuksistaan ja kuinka me tutkijoina osaamme tulkita ja ymmärtää kerrottua.

Analyysissamme olemme lisäksi ottaneet huomioon, että tulkintaamme vieraannuttamisen kokemuksesta ovat vaikuttaneet myös muiden aiemmat tulkinnat ilmiöstä. Kirjeissä vanhemmat ovat voineet vapaamuotoisesti ja omin sanoin kertoa vieraannuttamisesta sekä tapahtuneista asioista haluamallaan tavalla. He ovat voineet myös jättää kertomatta joistakin asioista tai tapahtumista niin halutessaan. Kirjeissä kerrotut kokemukset edustavat myös aina yhden osapuolen, kirjoittajan, näkemystä tapahtuneesta vieraannuttamisesta. Toisin kuin blogikirjoitukset ja artikkelit, jotka on kirjoitettu laajemmalle yleisölle, ovat kirjeet yksityisiä ja ne on kirjoitettu Kuivalan kandidaatintutkielmaa sekä tätä tutkielmaa varten. Blogikirjoituksissa tulkintaan ovat vaikuttaneet blogikirjoittajan lisäksi myös hänelle vieraannuttamisesta kertoneiden vanhempien ja läheisten tulkinnat. Artikkeleissa toimittajan lisäksi tulkintaa tekevät myös haastateltavat sekä mahdollisesti muut toimittajat ja päätoimittaja.

3.2 Aineiston esittely

Olemme tutkielmamme aineistona hyödyntäneet kirjallista materiaalia. Tutkimusaineistossa käytetty kirjallinen materiaali voidaan jakaa kahteen luokkaan, yksityisiin dokumentteihin sekä joukkotiedotuksen tuotteisiin. Yksityisiä dokumentteja ovat esimerkiksi puheet, kirjeet, päiväkirjat, muistelmat sekä sopimukset. Joukkotiedotuksen tuotteita ovat puolestaan sanoma- ja aikakauslehdet, elokuvat sekä radio- ja televisio-ohjelmat. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 96–97.)

Tutkielmamme aineistomme koostuu kirjeistä, artikkeleista ja blogikirjoituksista. Hyödyn­ tämämme aineisto koostuu tämän vuoksi sekä yksityisistä dokumenteista, joukkotiedotuksen tuotteista. Blogitekstit sijoittuvat näiden kahden rajamaastoon, koska blogit ovat usein yksi­ tyishenkilöiden kirjoittamia tekstejä laajemmalle yleisölle. Blogit ovat usein henkilökohtai­ sia tekstejä ja niiden kirjoittaja voi itse päättää, miten asioita esittää ja millaisessa ulkoasussa. Blogikirjoituksia hyödynnetään usein myös mielipiteidenilmaisuus ja niiden vuorovaikuttei­ sen roolin vuoksi ne ovat myös vahvoja vaikuttamisen kanavia. (Tikkamäki 2018, 26, 28- 29.)

Aineistomme kirjeet on koottu Kirsi Kuivalan kandidaatintutkielmaa varten vuonna 2017. Kandidaattityön kirjoituspyynnössä (Liite 1.) kerrottiin, että aineistoa hyödynnetään myös Pro gradu –tutkielmassa. Kirjeet oli pyydetty Isät Lasten asialla ry:n suljetun Facebook-ryh­ män kautta. Kirjeitä on yhteensä 10 kappaletta ja niiden pituudet vaihtelivat 1-11 sivun vä­ lillä, kun tekstin fonttikoko oli 12. Yhdeksän (9) kirjeistä on isän kirjoittamia ja yksi (1) äidin kirjoittama. Kaikilla kirjeiden kirjoittajilla oli omakohtaista kokemusta vieraannutta­ misesta oman lapsen kohdalla. Kirjoituspyynnössä pyydettiin kirjoituksia omista vieraan­ nuttamisen kokemuksista eikä tarkempia kirjoitusohjeita annettu. Kirjoituspyynnössä ei myöskään pyydetty antamaan minkäänlaisia taustatietoja, minkä vuoksi vain osasta kirjeistä on löydettävissä, esimerkiksi kuinka kauan vieraannuttaminen on kestänyt tai kuinka monta lasta perheessä on. Kirjeet kirjoittaneet vanhemmat ovat itse saaneet päättää, miten ja kuinka paljon ilmiöstä kertovat. Osa kirjeistä vaikutti hyvin tarkasti laadituilta ja niistä ei juurikaan löytynyt toistoa eikä kirjoitusvirheitä. Osa puolestaan vaikutti siltä, että ne oli kirjoitettu niin sanotusti tajunnanvirtana. Näissä kirjeissä kertomus saattoi poukkoilla ja välillä saattoi olla haastavaa seurata kirjoittajan ajatuksen kulkua. Yhteistä kirjeille oli hyvin tunnepitoinen teksti, josta välittyi kirjoittajan kokemuksen henkilökohtaisuus.

Kirjeiden rinnalla halusimme tarkastella, miten vieraannuttamisen kokemuksesta on kirjoi­ tettu mediassa samoihin aikoihin. Rajasimme aineistoomme vuodet 2017–2021 Kuivalan kandidaatintutkielman tekovuodesta lähtien. Halusimme tarkastella, miten vieraannuttami­ sesta on kirjoitettu mediassa kirjeiden kirjoittamisajankohdasta nykypäivään. Etsiessämme aineistoa käytimme hakusanoina lapsen vieraannuttaminen, vieraannuttaminen ja huoltorii­ dat. Hakuja teimme googlen lisäksi Helsingin Sanomien, Ylen ja MTV3 sivujen hakukonei­ siin. Artikkelit ja blogikirjoitukset valikoituivat Helsingin Sanomien, Iltasanomien, Iltaleh­ den, Anna-lehden, Ylen ja MTV3 uutisten nettijulkaisuista. Valitsimme nämä mediat niiden laajan tunnettavuuden vuoksi. Valitsemiemme media –kanavien käyttö on yleistä myös koko

Suomen alueella. Hakujen ja rajauksen perusteella löysimme yhteensä 23 artikkelia ja 17 blogikirjoitusta, jotka käsittelivät vieraannuttamista ja vastasivat parhaiten tutkimuskysymykseemme.

Vieraannuttamista käsitteleviä artikkeleita löysimme yhteensä 23 kpl Helsingin Sanomien, Ylen, MTV:n, Iltasanomien ja Iltalehden Internet julkaisuista. Analyysin pelkistys vaiheessa artikkeleista karsiutui pois 12 kpl, jonka vuoksi lopulliseen aineistoon jäivät vain artikkelit Ylestä, Iltasanomista ja Iltalehdestä. Jäljelle jäi 11 artikkelia, joista löytyi aineistoa vieraannuttamisen kokemuksesta (Yle 3 kpl, Iltasanomat 3 kpl ja Iltalehti 5 kpl). Artikkelit on julkaistu maaliskuun 2017 ja syyskuun 2021 välisenä aikana. Artikkelit ovat pituudeltaan noin 2-10 sivua pitkiä, kun fonttikoko on 12 ja kuvat sekä mainokset on poistettu tekstinvälissä.

Osa artikkeleista käsitteli vieraannuttamista yhden vanhemman kertoman kautta ja osa koostui useamman vanhemman ja läheisen kertomista kokemuksista. Kahdessa artikkelissa vanhempien vieraannuttamisen kokemuksesta kertoi ammattilainen, toisessa vertaistukiryhmien ohjaajat (Artikkeli 2) ja toisessa lastenvalvoja (Artikkeli 3). Aineistomme artikkeleissa vieraannuttamisesta kertovista suurin osa on isiä (16 kpl). Isien lisäksi vieraannuttamisesta kertoivat äidit (6 kpl) sekä isovanhemmat (9 kpl). Yhden kertomuksen kohdalla kirjoituksesta ei voinut päätellä oliko kyseessä isä vai äiti.

Blogitekstejä valikoitui aineistoksi yhteensä 19 kappaletta, joista etä-äiti blogin tekstejä (Anna-Lehti 16 kpl) ja havaintoja parisuhteesta-blogin tekstejä (3kpl). Aineistot ovat vuosilta 2017-2021 samoin kuin muukin aineistomme. Blogiteksteissä on henkilöiden omakohtaisia kertomuksia esimerkiksi vieraannuttamisesta, kostosta, lapsikaappauksesta, etä-äitiydestä ja vihasta. Lisäksi kirjoituksissa kysytään, miksi vieraannuttamista ei kriminalisoida ja kommentoidaan viranomaisten päätöksiä. Blogiteksteissä on myös kertomus lapsena isästään vieraannutetun aikuisen kertomus. Teksteistä löytyy sekä isän ja äidin, että lapsen kokemuksia vieraannuttamisesta.

3.3 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi

Tutkielmamme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jossa olemme nojautuneet fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen. Aineiston analyysimetodina olemme käyttäneet sisällönanalyysia.

Laadullinen tutkimus on sateenvarjo –termi, jonka alle mahtuu hyvinkin erilaisia tulkinnallisia tutkimuskäytäntöjä, minkä vuoksi sitä on haastavaa määritellä tarkkarajaisesti. Laadullisella tutkimuksella ei ole omia teorioita, paradigmoja tai metodeja (Metsämuuronen 2011, 87). Laadullinen tutkimus voidaan ymmärtää sekä laajassa että kapeassa merkityksessä ja Suomessa siitä on käytetty useita eri termejä, kuten laadullinen, kvalitatiivinen, pehmeä, ymmärtävä ja ihmistutkimus (Tuomi & Sarajärvi 2002, 7, 23; Tuomi & Sarajärvi 2018, 29).

Laadullista tutkimusta on mahdollista hyödyntää hyvin monenlaisissa tutkimustilanteissa. Toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, jossa metodiikkaan on kehitetty tapoja hallita virheellisiä päätelmiä, laadullisessa tutkimuksessa on paljon tutkijan omalla vastuulla. Laadullinen tutkimusprosessi on pitkälti tutkijan tulkintojen ja järjelyn varassa. (Metsämuuronen 2011, 86.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan on aina tarkasti määritettävä mitä on tekemässä, koska tutkimuksen kenttä on niin laaja. Tutkijan on myös itse päätettävä oma lähestymistapansa ja etsiä perustella tekemänsä valinnat. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 16, 68–69.)

Jari Metsämuuronen (2011, 93) on listannut neljä erilaista tutkimustilannetta, jolloin kannattaa soveltaa laadullisen tutkimuksen tutkimuskäytänteitä. Ensimmäisenä ovat tilanteet, joissa tutkija on kiinnostunut tapahtumien yksityiskohtaisista rakenteista. Toisena ovat tilanteet, joissa kiinnostuksen kohteena ovat tietyissä tapahtumissa mukana olleiden toimijoiden merkitysrakenteet. Kolmanneksi Metsämuuronen on listannut luonnolliset tilanteet, joita halutaan tutkia, mutta niitä ei ole mahdollista järjestää kokeeksi tai niissä ei ole mahdollista kontrolloida kaikkia muuttujia. Viimeisenä Metsämuurosen listalla ovat tilanteet, jolloin tutkija haluaa saada tietoa tiettyihin tapauksiin liittyvistä syy-seuraussuhteista, mutta tapausta ei ole mahdollista tutkia kokeen avulla. Oma työmme sijoittuu Metsämuurosen listalla toisena oleviin tilanteisiin. Olemme myös rajanneet näkökulmamme vanhempien ja läheisten kertomiin kokemuksiin.

Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista käyttää erilaisia aineistonkeruumenetelmiä, joista yleisimmät ovat haastattelu, kysely ja havainnointi. Näiden lisäksi on mahdollista hyödyntää erilaisia kirjallisia dokumentteja, kuten asiakirjoja ja päätöksiä. (Metsämuuronen

2011, 93; Tuomi & Sarajärvi 2002, 73; Tuomi & Sarajärvi 2018, 83.) Edellä mainitut aineistonkeruun muodot eivät ole vain laadullisen tutkimuksen hyödynnettävissä, vaan niitä on mahdollista käyttää myös määrällisessä tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista hyödyntää aineistona kirjoitetun materiaalin lisäksi kuvia, videoita, äänitteitä sekä Internet-aineistoa. Tutkijan on mahdollista hyödyntää erilaisia aineistoja myös vaihtoehtoisesti, rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltynä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73; Tuomi & Sarajärvi 2018, 83.)

Tutkielmamme analyysimetodina olemme käyttäneet sisällönanalyysia, joka on perusanalyysimenetelmä, jota on mahdollista hyödyntää kaikissa laadullisen tutkimuksen tutkimusperinteissä. Sisällönanalyysi on hyvin monipuolinen tekstin analyysimenetelmä, jonka avulla on mahdollista systemaattisesti ja objektiivisesti tarkastella kaikenlaisia kirjallisia dokumentteja ja se sopii myös strukturoimattoman aineiston analyysiin. Sisällönanalyysin yhteydessä kirjallisten dokumenttien määritelmä on hyvin väljä ja se voi sisältää kirjoja, artikkeleita, päiväkirja merkintöjä, blogikirjoituksia, kirjoja sekä puhuttua aineistoa. Sisällönanalyysia on myös mahdollista hyödyntää kuvien ja videomateriaalin analysointiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105; Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.)

Sisällönanalyysin tavoitteena on muodostaa tutkittavasta ilmiöstä tiivis ja yleinen kuvaus. Sisällönanalyysia on kritisoitu siitä, että sen avulla olisi mahdollista vain järjestellä aineisto johtopäätösten tekoa varten. Sisällönanalyysia on kuitenkin mahdollista hyödyntää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä yksittäisenä metodina, minkä lisäksi se voi toimia myös löyhänä teoreettisena viitekehyksenä. Mikäli sisällönanalyysia käytetään teoreettisena viitekehyksenä, sitä on mahdollista hyödyntää myös määrällisen aineiston analyysissa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93, 105.)

Perinteisesti laadullinen analyysi on jaettu induktiiviseen ja deduktiiviseen lähestymistapaan. Näitä lähestymistapoja on mahdollista hyödyntää myös sisällönanalyysissa. Jako pohjautuu perinteiseen tulkintaan tutkimuksessa käytetystä päättelyn logiikasta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95; Tuomi & Sarajärvi 2018, 107.) Induktiivisessa eli aineistolähtöisessä analyysissa tutkimuksessa edetään yksittäisestä yleiseen eli nostamaan aineistosta esiin tuloksia, jotka liitetään tämän jälkeen teoriaan tai osaksi laajempaa tieteellistä keskustelua. Deduktiivisessa eli teorialähtöisessä analyysissa päinvastoin analyysi alkaa yleisestä ja päättyy yksityiseen. Aineistoa tarkastellaan teorian valossa pyrkien löytämään tukea tutkimuksen hypoteesille. (Eskola & Suoranta 1998, 19, 81, 83, 151—152.)

Teorialähtöistä analyysia on pidetty perinteisenä tapana tehdä tutkimusta ja se on tiukimmin strukturoitu. Teorialähtöisessä analyysissa tutkittavasta aiheesta on jo ennalta tietoa ja tämä tieto myös määrittää, millä tavoin aineisto on koottu ja miten analyysissa hyödynnettäviä käsitteitä määritellään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 99—101; Tuomi & Sarajärvi 2018, 110.) Teorialähtöistä lähestymistapaa on mahdollista hyödyntää hypoteesien testaamiseen uudellisissa konteksteissa. Tällöin lähtökohtana voi olla yksittäinen teoria, esimerkiksi evoluutioteoria, joka toimii analyysin punaisena lankana ja se pyritään kytkemään todellisuuteen. (Eskola 2001, 137; Metsämuuronen 2011, 102.) Tällä tavoin pystytään arvioimaan teorian yleistettävyyttä. Teorialähtöisessä lähestymistavassa analyysia ohjaa ennalta valitun tiedon pohjalta muodostettu kehys. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 99; Tuomi & Sarajärvi 2018, 111.)

Teorialähtöisessä analyysissa lähtökohtana ei kuitenkaan tarvitse olla yksittäinen teoria, vaan analyysissa on mahdollista hyödyntää myös teorian pohjalta muodostettua mallia tai yksittäisen auktoriteetin esittämää ajatusta. Teorialähtöinen analyysi voi nousta myös useasta pienemmästä teoriasta, jolloin ne toimivat tulkintakehikkona aineiston tulkinnassa. Analyysin lähtökohtana voi toimia myös teorialuku, johon tutkija on koonnut erilaisia tutkimusaiheeseensa liittyviä teorioita sekä käsitteitä ja peilaa niitä omaan aineistoon. (Eskola 2001, 137—138.) Teorialähtöisessä analyysissa kategoriat ovat valitun teorian pohjalta muodostettu ja aineistoa pyritään suhteuttamaan niihin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 100.)

Vaikka perinteisesti ajateltuna tieteellisen tutkimuksen aineiston tehtävänä on usein pidetty hypoteesien testaamista, ei se ole ainoa tapa. Aineisto voi toimia myös uusien näkökulmien tai ajatusten herättäjänä, joista voi muodostaa uusia hypoteeseja. Pelkän aineiston pohjalta nousevien tulkintojen tekeminen on kuitenkin haastavaa ja vaatii tutkijalta tieteellistä luovuutta. (Eskola 2001, 136.) Aineistolähtöisessä analyysissä teoriaa ja käsitteitä pyritään nostamaan aineistosta ilman teoreettista viitekehystä sekä tukeutumista aiempaan tietoon. Tämä analyysimuoto on käytännöllinen erityisesti silloin, kun halutaan tutkia jotakin ilmiötä yleisemmällä tasolla tai jostakin asiasta tai ilmiöstä tarvitaan perustietoa (Eskola & Suoranta 1998, 19). Tarkoituksena on luoda empiirisestä aineistosta tulkintoja ja päätelmiä ja niiden avulla muodostaa tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112; Tuomi & Sarajärvi 2018, 108).

Aineistolähtöisessä analyysissa analyysiyksiköt valitaan tapauskohtaisesti niin, että ne sopivat tutkimuksen tarkoitukseen ja ovat tehtävänannon mukaisia. Ajatuksena on myös, että analyysiyksiköt nousevat itse aineistosta eivätkä ole ennalta päätettyjä. Aineistolähtöisessä

analyysissa teorian on tarkoitus liittyä vain metodologiaan ja koskettaa vain analyysin toteutusta. Aineistolähtöistä lähestymistapaa edustavat muun muassa Yhdysvaltalainen grounded theory sekä fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusperinne, jota olemme tässä tutkielmassa hyödyntäneet. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97—98.)

Monesti kiistellään siitä, onko analyysia mahdollista toteuttaa irrallaan kaikista teoreettisista viitekehyksistä. Tutkijat harvoin ovat kasvaneet tyhjiössä vaan heidän ajatteluaan ovat muokanneet monet tekijät, kuten lukeneisuus, maailmankatsomukset, elämäkokemukset sekä aiemmat tutkimukset. Nämä kaikki osaltaan vaikuttavat tutkijan tekemiin tulkintoihin ja ovat läsnä tutkimuksen tekemisessä. Laadullisessa tutkimuksessa tämä ongelma tiedostetaan. Esimerkiksi fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimusperinteessä ongelmaa on pyritty ratkaisemaan siten, että tutkijat kirjoittavat omaan tutkimukseensa auki omat ennakkokäsityksensä. (Eskola & Suoranta 1998, 19—20; Tuomi & Sarajärvi 2002, 98; Tuomi & Sarajärvi 2018, 109.) Tutkijan ei ole välttämättä järkevää tai edes mahdollista irrottautua täysin kaikista ennakkokäsityksistään. Tutkijan tulee kuitenkin tarkastella ennako-oletuksiaan kriittisesti ja ottaa ne huomioon tutkimuksessaan. Tutkija voi luoda itselleen esimerkiksi työhypoteeseja, jotka voivat olla esimerkiksi arvauksia siitä, mitä aineisto saattaisi sisältää. (Eskola & Suoranta 1998, 19—20.)

Perinteisessä jaottelussa induktiiviseen ja deduktiiviseen on kuitenkin ongelmansa. Induktiivista lähestymistapaa on kritisoitu siitä, onko todellisuudessa edes mahdollista muodostaa uutta teoriaa pelkästään havainnoimalla aineistoa. Lähestymistapojen suurimpana ongelmana on kuitenkin pidetty niiden hyödyntämistä käytännössä, sillä ne ovat sulkeneet ulkopuolelleen kolmannen tavan lähestyä aineistoa. Tätä kolmatta lähestymistapaa kutsutaan abduktiiviseksi eli teoria ohjautuvaksi lähestymistavaksi. Jaottelemalla lähestymistavat induktiiviseen, deduktiiviseen ja abduktiiviseen on mahdollista ottaa paremmin huomioon erilaiset analyysiä ohjaavat tekijät. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97; Tuomi & Sarajärvi 2018, 107.)

Teoria ohjautuvaa lähestymistapaa voidaan pitää aineisto- ja teorialähtöisten lähestymistapojen välimuotona. Tällöin puhutaan teoria ohjautuvasta lähestymistavasta, jossa aineistoa tarkastellaan teoriaa tai sen käsitteitä hyödyntäen, mutta ei niitä kirjaimellisesti seuraten. (Eskola 2001, 136.) Teoriasidonnaisen analyysin tavoitteena ei ole teorian testaaminen, minkä takia se ei ole kiinnittynyt yhteen erityiseen teoriaan. Lähestymistavassa hyödynnetään erilaisia teoreettisia viitekehyksiä, jotka auttavat aineiston analyysissa, mutta analyy-

siyksiköt nostetaan aineistosta. Teoriasidonnaisessa analyysissä aineistolähtöisyys ja teoreettiset viitekehykset vuorottelevat ja tutkija yrittää yhdistellä niitä eri tavoin. Teoriasidonnaisessa analyysissä aikaisempi tieto tunnustetaan ja otetaan huomioon analyysissä. Tämän lähestymistavan tavoitteena on enemminkin pyrkiä etsimään uudenlaisia tapoja ajatella. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98—99; Tuomi & Sarajärvi 2018, 109–110.)

Olemme tutkielmassamme hyödyntäneet aineistolähtöistä analyysiä, koska olemme rajanneet tutkimustehtäväksemme vieraannuttamisen kokemuksen tarkastelun yleisemmällä tasolla. Aineistolähtöisen analyysiprosessin voi karkeasti jakaa kolmeen vaiheeseen: redusointiin, klusterointiin ja abstrahointiin. Redusoinnissa on kyse aineiston pelkistämisestä. Kerätyn aineiston pelkistämistä ohjaa valittu tutkimusongelma ja sen tarkoituksena on jättää jäljelle vain tutkimuksen kannalta oleellinen ja tarvittava aineisto. Pelkistäminen voidaan tehdä joko tiivistämällä informaatiota tai pilkkomalla aineisto osiin. Analyysin seuraava vaihe on klusterointi. Tässä vaiheessa pelkistetystä aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia ilmaisevia käsitteitä. Löydetyt käsitteet tämän jälkeen ryhmitellään luokkiin. Luokittelun tarkoituksena on yhä tiivistää informaatiota. Muodostettujen luokkien ryhmittelyä jatketaan muodostamalla aineistosta ala-, ylä- ja pääluokkia. Klusteroinnin jälkeen seuraa abstrahoinnin vaihe, jossa työstetystä aineistosta pyritään muodostamaan teoreettisia käsitteitä, johtopäätöksiä sekä mahdollisesti uutta teoriaa. Abstrahointia edeltää aineiston ryhmittely, minkä takia klusterointia pidetään myös osana abstrahointia. Abstrahoinnin vaiheessa tuotettuja ylä- ja pääluokkia pyritään yhdistämään niin pitkälle kuin on tutkimuksen kannalta mielekästä. Analyysin tässä vaiheessa yhdistetään empiirinen aineisto teoreettisiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 108–110; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–125.)

Kuvio 2.

Ei ole vain yhtä tapaa tehdä laadullista tutkimusta ja sisällönanalyysia vaan jokaisen tutkijan on itse löydettävä oma tapansa tehdä tutkimusta ja edetä analyysissa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93). Seuraavaksi esittelemme karkean tutkimusrungon, joka on yksi tapa edetä ja jota olemme hyödyntäneet itse tämän tutkielman tekemisessä.

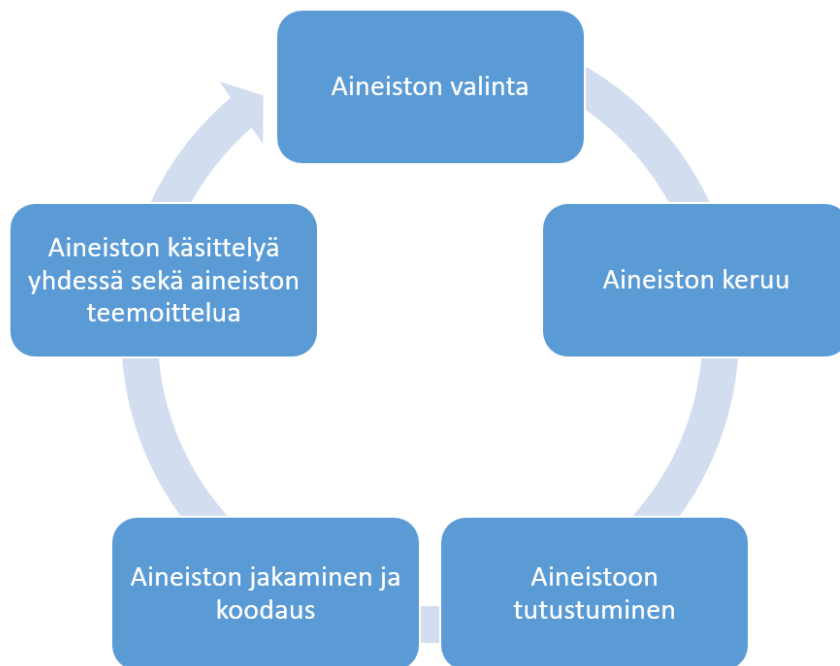
Tutkimuksen aluksi tutkija valitsee tutkimusaiheen ja muodostaa siitä tutkimuskysymyksen. Tämän jälkeen tutkija kerää aineiston valitsemallaan aineistonkeruu menetelmällä. Seuraavaksi koottu aineisto tarvittaessa litteroidaan, esimerkiksi, haastatteluiden ääninauhat muutetaan kirjalliseen asuun tai haastateltavien omalla käsialalla kirjoitetut haastattelut kirjoitetaan tietokoneelle auki. Litteroinnin lisäksi aineistoa on mahdollista myös koodata. Koodaamiselle ei ole olemassa erityisiä sääntöjä, vaan tutkija voi itse päättää, millaisia muistiinpanoja tekee. Koodimerkeillä on kuitenkin tärkeä rooli, sillä ne auttavat tutkijaa jäsentämään aineistoa ja toimivat tekstin kuvaamisen apuvälineenä. (Eskola 2001, 143—145.)

Ennen varsinaisen analyysin aloittamista tutkijan pitää karsia ylimääräinen pois, sillä kerätty aineisto voi sisältää paljon mielenkiintoista materiaalia. Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkija tekee tarkasti rajatun päätöksen siitä, mikä on kiinnostavaa juuri kokoamassaan aineistossa. Sen jälkeen tutkijan on etsittävä aineistosta ne asiat, jotka liittyvät valittuun aiheeseen. Kaikki muu on jätettävä analyysin ulkopuolelle. Tämän takia tutkijan on, esimerkiksi aineistolähtöistä analyysiä tehdessään, aluksi määritettävä analyysiyksikkö, joka valitaan tutkimusongelman perusteella. Yksikkönä voi olla sana, lause, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 94, 112.)

Valitsimme vieraannuttamisen tutkimusaiheeksemme, koska olemme törmänneet ilmiöön työssämme lastensuojelun sosiaalityöntekijöinä. Vanhempien väliset huoltoriidat ovat lastensuojelussa hyvin yleisiä. Ne ovat usein työntekijöille kuormittavia ja emotionaalisesti raskaita, koska niihin on hyvin vaikeaa puuttua tehokkaasti ja lapsen etu jää toistuvasti riitelevien aikuisten jalkoihin. Huoltoriidat ovat hyvin moniulotteinen ilmiö, minkä vuoksi toimivia keinoja niihin puuttumiseksi on ollut vaikeaa kehittää. Vieraannuttaminen on yksi huoltoriitoihin liittyvistä ilmiöistä, joista tiedetään vielä liian vähän. Halusimmekin hyödyntää tutkielmaa mahdollisuutena kerätä lisää tietoa vieraannuttamisesta, jota voisimme käyttää oman työmme tukena.

Keräämämme aineisto koostuu kolmenlaisista teksteistä, kirjeistä, blogikirjoituksista sekä artikkeleista, kuten aineiston esittelyssä kerroimme. Aloitimme analyysin tutustumalla huolella kerättyyn aineistoon. Jaoimme kerätyn aineiston siten, että Kirsi analysoi blogikirjoitukset ja Hanna artikkelit sekä kirjeet. Näin aineisto jakaantui sivumäärällisesti lähes tasan. Ensimmäisessä vaiheessa pelkistimme aineistoamme keräämällä tekstistä kaikki kohdat, joissa käsiteltiin vieraannuttamisen kokemusta. Merkitsimme aineistosta pääosin lauseita sekä pidempiä kappaleita, jotka alleviivasimme. Teimme myös alustavia koodausmerkintöjä, joita hyödynsimme myöhemmin analyysissämme. Aineistomme kaventui tässä vaiheessa vielä, koska jouduimme karsimaan 12 artikkelia, joista ei löytynyt tutkimuskysymyksiämme vastaavaa aineistoa. Siirsimme pelkistetyn aineiston erilliseen Word –dokumenttiin. Tämän jälkeen tutustuimme koko jäljelle jääneeseen aineistoon yhdessä, jotta saimme selkeytettyä yhteisen tavan, miten lähdemme analysoimaan lopullista aineistoamme.

Kuvio 3.

Pelkistykseen ja alustavan teemoittelun jälkeen, alkaa aineiston varsinainen analyysi. Tutkija lukee aineistoaan läpi useita kertoja ja pyrkii tekemään siitä tulkintoja sekä löytämään kiinnostavia asioita. Tässä vaiheessa tutkija pyrkii kytkemään tekemiään havaintoja ja tulkintoja omiin muistiinpanoihinsa, mahdolliseen teoriaan tai aiempaan tutkimukseen. Analyysin tässä vaiheessa tarkoituksena ei ole vielä supistaa materiaalia, vaan jäsentää sitä ja kasvattaa sen informaatioarvoa. (Eskola 2001, 145–146.)

Analyysi vaiheessa tutkija pyrkii nostamaan aineistosta esiin luokitteluita, teemoja tai tyyppittelyitä. Luokittelu on yksinkertaisin tapa järjestää aineisto. Luokittelua käytetään erityisesti määrällisessä tutkimuksessa, mutta sitä on mahdollista hyödyntää myös laadullisessa tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95; Tuomi & Sarajärvi 2018, 104–107.) Teemoittelussa aineistosta pyritään löytämään tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia teemoja. Teemat voivat olla samankaltaisia luokkien kanssa, mutta eroavat siinä, että ne yleensä sisältävät enemmän tietoa teemastaan. Teemoittelun jälkeen tutkija voi joko vertailla keskenään eri teemoja tai tarkastella niiden esiintyvyyttä ja ilmenemistä aineistossa. Onnistuneessa teemoittelussa teoria ja empiria ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja lomittuvat toisiinsa tutkimusraportissa. Tyyppittely puolestaan edellyttää aina aineiston jonkinasteista teemoittelua, minkä jälkeen löydettyistä teemoista on mahdollista etsiä samankaltaisuuksia ja

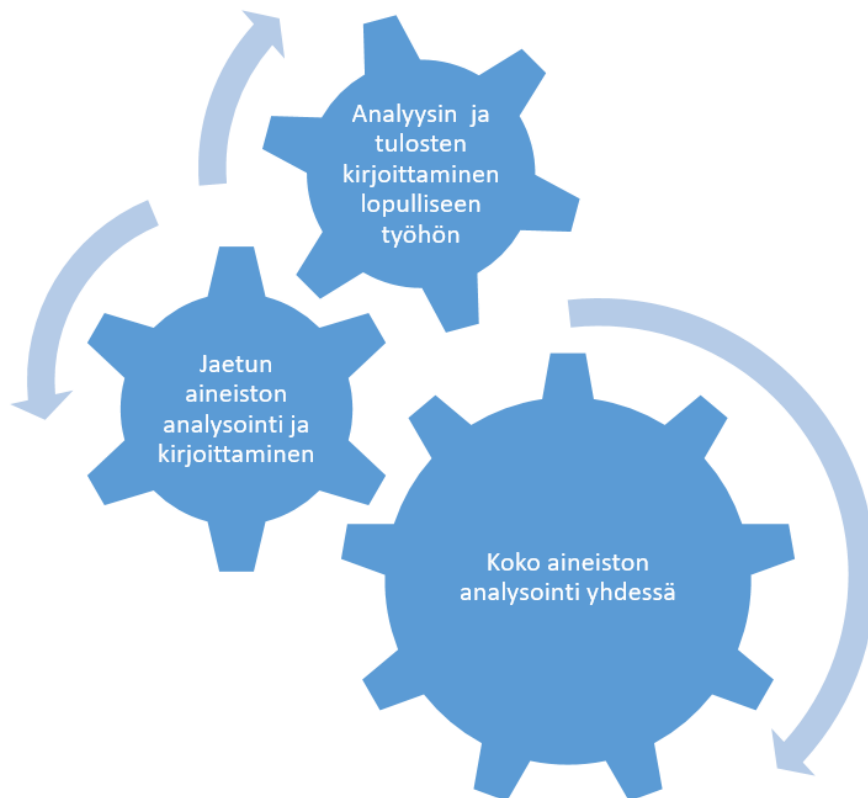
muodostaa niistä ryhmiä, tyyppejä. (Eskola & Suoranta 1998, 174—175, 181; Tuomi & Sarajärvi 2002, 95.)

Analyysin jälkimmäisessä vaiheessa tutkija nostaa esiin itse mielenkiintoisimpina pitämänsä kohdat, joiden ei tarvitse olla kokonainen tema vaan ne voivat olla myös osia siitä. Tämän jälkeen tutkija kirjoittaa omin sanoin analyysinsä tärkeimmät kohdat lisäten aineisto esimerkkeihin omat tulkintansa. Seuraavaksi kirjoitettuun tekstiin kytetään teoria ja aikaisemmat tutkimukset. Tuloksena on ensimmäinen raakaversio valmiista tutkimusraportista. Tutkijan viimeisenä tehtävänä on tekstinhuolto ja editointi, jonka jälkeen tutkimusraportti on valmis. (Eskola 2001, 147–150.)

Jatkoimme varsinaiseen analyysiin aiemmin tekemämme jaon perusteella (Kirsi blogitekstit, Hanna kirjeet ja artikkelit), koska pelkistetty aineisto pysyi suhteessa edelleen suhteellisen saman suuruisena. Päätimme, että molemmat etsivät aineistosta tutkimuskysymysten kannalta oleellisia asioita omasta osastaan. Analyysissa päätimme hyödyntää teemoittelua. Aineistoa jaoteltiin värikoodien avulla teemoihin, joiden avulla saimme aineistoa ryhmiteltyä. Analyysiyksikköinä toimivat tutkimuskysymyksistä muodostetut vieraannuttamisen keinot, vieraannuttamisen synnyttämät tunteet, vieraannuttamisen herättämät ajatukset, palvelu, tuki sekä vieraannuttamisen seuraukset. Merkitsimme tekstiin kohdat värikoodien avulla. Merkityt kohdat olivat yleensä kokonaisia lauseita tai useamman lauseen kokonaisuuksia. Jonkin verran oli myös osittaisia lauseita. Löysimme aineistosta yhteensä 29 eri alateemaa, esimerkiksi pahanpuhuminen, rahan merkitys, viha, menetys. Listasimme kaikkien alateemojen alle niihin kuuluvat tekstikatkelmat sanatarkasti. Osa tekstikatkelmista liittyi useampaan alateemaa.

Seuraavassa vaiheessa lähdimme tiivistämään aineistoa yhdessä määrittelemme yläteemoihin, jotka tiivistimme lopullisiin kuuteen pääteemaan, jotka esittelemme tuloslusussamme. Löytämämme kuusi pääteemaa noudattelevat pitkälti valitsemiamme tutkimuskysymyksiä. Pääteemat ovat kokemus vieraannuttamisen syistä, kokemus vieraannuttamisen keinoista, kokemus palvelujärjestelmästä ja tarjolla olleesta avusta, kokemus vieraannuttamisen synnyttämistä tunteista ja ajatuksista, kokemus äitimyytistä ja sukupuolten epätasa-arvoisuudesta sekä kokemus vieraannuttamisen seurauksista.

Kuvio 4.

Tulosluvut kirjoitimme jakaen materiaalin mahdollisimman tasapuolisesti. Kirsi vastasi osaluista: kokemus palvelujärjestelmästä ja tarjolla olleesta avusta sekä kokemus äitimyytistä ja sukupuolten epätasa-arvoisuudesta. Hanna vastasi kokemus vieraannuttamisen syistä, kokemus vieraannuttamisen keinoista, kokemus vieraannuttamisen synnyttämistä tunteista ja ajatuksista sekä kokemus vieraannuttamisen seurauksista. Molemmat kirjoittivat omista osistaan löytyneet asiat auki tuloslukuun. Löytämämme tulokset yhdistimme yhdessä aiempaan tutkimukseen, siten että molemmat ovat liittäneet jokaiseen tuloslukuun tutkimuskirjallisuudesta löytyneitä lähteitä. Johdannon, luvun vieraannuttamisesta, tutkimustehtäväluvun sekä pohdinnan olemme laatineet yhdessä siten, että molemmat ovat liittäneet lukuihin materiaalia, jota olemme muokanneet yhdessä.

Tutkimuksen aikana tutkija joutuu tekemään paljon valintoja ja päätöksiä, joista useimpiin ei ole olemassa valmista mallia tai ohjetta, mitä seurata (Eskola 2001, 153, 156). Näin on myös valittaessa analyysimuotoa. Aineiston analyysi on hyvin vaativa tutkimuksen vaihe, jonka avulla tuotetaan tutkimuksen tieto. Tutkija on aina itse vastuussa siitä, millaista tietoa

aineistosta nousee. Analyysimetodit eivät ole yleispäteviä työkaluja, joiden avulla tieto löytyisi aineistosta automaattisesti. Metodien lisäksi tutkija tarvitsee myös intellektuellia älykkyyttä, luovuutta sekä myös onnea. Tutkijan on kuitenkin noudatettava tiettyjä tieteellisen tutkimuksen reunaehtoja, jotta lukijat voivat luottaa tehtyyn tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 102.) Tarkastelemme tutkielman teon aikana syntyneitä eettisiä kysymyksiä ja valintoja seuraavassa luvussa.

3.4 Eettisyys tutkimuksessa

Etiikalla tarkoitetaan filosofian osa-aluetta, jossa tarkastellaan ihmisten käsityksiä oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta sekä käsityksiä moraalisesta toiminnasta. Tutkimuksessa etiikka sisältää kaikki ne toimintatavat ja osa-alueet, joita tutkijan tulee noudattaa ja pohtia tuottaakseen eettisesti kestäväää tietoa ja varmistaakseen, että tutkittavat ihmiset tulevat hyvin kohdelluiksi. (Jaana Vuori, Tietoarkisto tutkimusetiikka ihmistieteissä.) Tutkimuksen ja etiikan suhteessa on kuitenkin kaksi puolta, sillä toisaalta tutkimuksen tulokset vaikuttavat tutkijan eettisiin ratkaisuihin ja toisaalta eettiset näkökulmat vaikuttavat tutkijan valintoihin tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 147). Laajassa mielessä eettisyys on tutkimuksessa ja sen yhteiskunnallisessa tehtävässä kaikkea läpäisevä periaate, joka on läsnä tutkijan jokaisessa valinnassa (Pohjola 2007, 12.).

Tutkimuksessa etiikka eriytyy moniin eri näkökulmiin ja on läsnä tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Tutkimuksen alussa tulee miettiä tiedon intressin etiikkaa, joka sisältää tutkimusaiheen valinnan ja teoreettisen ankkuroinnin sekä aiheen rajaamisen ja tutkimuskysymysten asettamisen. Seuraavaksi tutkijan tulee pohtia tiedon hankinnan etiikkaa, johon sisältyy tutkijan suhde tutkimuskohteeseen ja/tai tutkimusjoukkoon sekä aineiston hankinnan toteuttamisen eri vaiheineen. Aineiston analyysivaiheessa on läsnä tiedon tulkitsemisen etiikka, joka sisältää analysoinnissa tehdyt valinnat ja toteutuksen sekä tulosten tulkinnan, käsitteellistämisen ja niiden esityksen muotoilemisen. Tutkijan tutkimuksessa tuottama tieto tulee välittää yhteiskuntaan, jolloin pohdittavaksi tulee tiedon julkaisemisen etiikka ja julkaistun tiedon käyttämisen etiikka. Koska yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa korostuvat kysymykset kenelle, mistä lähtökohdista, ketä varten ja kenen hyödyksi tietoa tuotetaan, täytyy tutkijan pohtia myös laajemmin tutkimuksen sosiaalisen vastuun etiikkaa. (Pohjola 2007,

11–12.) Ihmistieteissä eettiset kysymykset ovat yleensä hyvin konkreettisia ja tulevat näkyviin ja testatuiksi tilanteissa, joissa tutkittavat henkilöt kohdataan ja kuinka tutkimustuloksista kirjoitetaan. Tutkijan tulee ottaa huomioon myös, etteivät eettiset ratkaisut aina kosketa vain yksittäisiä henkilöitä vaan saattavat vaikuttaa kokonaisuun ihmisryhmiin tai kulttuureihin. (Jaana Vuori, Tietoarkisto tutkimuseetiikka ihmistieteissä.) Lisäksi tutkijan tulee huomioida myös kollegiaalinen etiikka, joka tarkoittaa toisten tutkijoiden työn sekä tiedeyhteisön huomioimista ja kunnioittamista. (Pohjola 2007, 12.)

Suomessa Tieteellisten seurojen valtuuskunnan alaisuudessa toimivalla Tutkimuseettisellä neuvottelukunnalla on virallinen rooli tutkimuseettisissä kysymyksissä. Neuvottelukunnan tehtävänä on edistää tutkimuseettistä keskustelua sekä laatia aloitteita sen vahvistamiseksi. (Pohjola 2007, 13.) Suomessa kaikkien tieteenalojen tutkijoita ohjaavat tieteen yleiset eettiset periaatteet. Niiden mukaan tutkijoiden tulee kunnioittaa tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa, yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta, kunnioittaa aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä sekä luonnon monimuotoisuutta. Tutkijoiden tulee toteuttaa tutkimuksensa myös siten, ettei tutkimuksesta koidu haittaa, merkittäviä riskejä tai vahinkoa tutkittaville ihmisille, yhteisöille tai muille tutkimuskohteille. Välttääkseen aiheuttamasta tarpeetonta haittaa ihmisille tai yhteisöille, tutkijan olisi tärkeää perehtyä ennalta tutkittavaan yhteisöön, kulttuuriin sekä heidän historiaan. Lähtökohtana vahingon välttämiseksi tulee olla tutkittavien henkilöiden ihmisarvoinen ja tasa-arvoinen kohtelu. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7-8; Jaana Vuori, Tietoarkisto tutkimuseetiikka ihmistieteissä.)

Eettisten periaatteiden lisäksi kaikessa tieteellisessä tutkimuksessa tulee noudattaa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia hyvän tieteellisen käytännön ohjeita. Eettisyyden perustana tutkimuksen käytännössä on luottamus tutkittavien ja tutkijoiden ja tieteen välillä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7-8.) Tutkijan tulee tutkimusta tehdessään pyrkiä rehellisyyteen, huolellisuuteen ja tarkkuuteen tutkimuksen kaikissa vaiheissa. (Jaana Vuori, Tietoarkisto tutkimuseetiikka ihmistieteissä.) Tutkimukseen osallistuminen tulee olla tutkittaville vapaaehtoista ja heillä täytyy olla mahdollisuus keskeyttää tai peruuttaa osallistumisensa milloin tahansa. Tutkijan on myös varmistettava, että tutkittavat ovat saaneet tarpeeksi tietoa tekeillä olevasta tutkimuksesta tehdessään päätöstä osallistumisestaan siihen. Tutkittaville henkilöille ja ryhmille tulee myös antaa totuudenmukainen ja ymmärrettävä kuva tutkimuksen tavoitteista sekä siitä mahdollisesti syntyvistä haitoista tai riskeistä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan täytyy tutkimusraportissaan kertoa tekemistään eettisistä valinnoista sekä perustella niitä ja arvioida niiden merkitystä työ tuloksille. Tutkimusetiikka ei aina anna valmiita vastauksia ja pulmakysymysten ratkaisemisessa eri näkökulmat saattavat mennä ristiin. Joskus tutkijan on vain tehtävä valinta oman harkintansa mukaan. Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkija kertoo avoimesti myös vaikeista ratkaisuksista sekä mahdollisista virheistä. Oman työn kriittinen arviointi parantaa sen tutkimuksellista arvoa ja helpottaa arviointia. Tutkija on aina myös vastuussa tieteestä eikä tutkija saa toiminnallaan haitata tieteen edistymistä, esimerkiksi vääristämällä tutkimustuloksia. Tutkija ei aina ole samaa mieltä tutkittavien kanssa, mutta erimielisyydet eivät saa vaikuttaa tulkintoihin vääristävästi. (Pohjola 2007, 13; Jaana Vuori, Tietoarkisto tutkimusetiikka ihmistieteissä.) Tutkimuksen uskottavuus kulkee rinnakkain tutkijan eettisten ratkaisujen kanssa ja perustuu siihen, että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150).

Tutkimuksessa eettisiin ratkaisuihin vaikuttaa myös, kuinka kaukana tai lähellä tutkija on tutkittaviaan. Eettistä pohdintaa ja valintoja ohjaa, kuinka tutkija kerää aineistonsa. Haastatteluin ja etnografisesti havainnoimalla kerätty aineisto eroaa esimerkiksi valmiina saatavilla olevasta media-aineistosta. Haastatteluissa ja etnografisessa havainnoinnissa tutkija on lähellä yksilöitä ja ryhmiä, joita hän tutkii, kun taas media-aineistossa tutkittavat ovat etäällä ja aineistot ovat yleensä julkisia ja melkein kaikkien saavutettavissa. Sosiaalinen media on tuonut nykyaikana uuden ulottuvuuden ja haasteensa tutkimuksen eettiseen keskusteluun. Sosiaalisen median julkaisut eroavat perinteisestä mediasta siinä, että vaikka ne ovat julkisia saattavat ne olla hyvinkin henkilökohtaisia. (Jaana Vuori, Tietoarkisto tutkimusetiikka ihmistieteissä)

Kokemuksesta nostettavaan tietoon liittyy myös eettisiä kysymyksiä, joiden pohdinta on tärkeää erityisesti silloin, kun tutkitaan aihetta, joka on luonteeltaan sensitiivinen, harvinainen tai sisällöltään mahdollisesti tunnistettava. Tutkimusta tehtäessä onkin tärkeää varmistaa osallistujien anonymiteetin säilyttäminen siten, ettei osallistujia identifioivia yksityiskohtia sisällytetä tekstiin tai niitä muutetaan niin, ettei tunnistaminen on mahdollista. (Tökkäri 2018, 70.)

Oma aineistomme koostuu sekä yksityisistä kirjeistä tutkijalle että perinteisestä media-aineistosta ja sosiaalisen median aineistosta. Tutkittavamme yksilöt ovat tämän vuoksi sekä lähellä että etäällä, minkä vuoksi olemme tehneet eettisiä ratkaisuja ottaen huomioon nämä erot. Kirjeiden kohdalla olemme suojanneet tutkittavien yksityisyyttä koodaamalla kirjeet ja

poistamalla niistä kaikki tunnistetiedot. Kirjoituspyynnössä vuonna 2017 Kirsi Kuivala kertoi kirjeitä hyödynnettävän tutkimuskäytössä kandidaatin ja Pro gradun – tutkielmissa, jonka jälkeen kirjeet hävitetään asianmukaisesti. Kirjeet on säilytetty siten, että niitä on päässyt tarkastelemaan vain tutkielmien tekoon osallistuneet. Kirjeet on lähetetty sähköpostitse, niistä on tulostettu yksi paperiversio, jota on säilytetty kaapissa yksityisessä tilassa. Artikkelit ja blogikirjoitukset olemme myös koodanneet samoin kuin kirjeet. Koska kyseessä on julkiset aineistot, olemme koostaneet artikkeleista ja blogikirjoituksista taulukot, joista löytyy niiden nimet kokonaisuudessaan sekä osoite, josta ne on tulostettu ja on löydettävissä.

Tietoa on tärkeää tuottaa myös eettisesti vaikeista asioista ja ilmiöistä. Tutkittaessa eettisesti herkkiä aiheita tutkijoiden täytyy osata arvioida, kuinka niitä tulee lähestyä ja päättää sen mukaisesti, kuinka aihetta käsittelee. (Jaana Vuori, Tietoarkisto tutkimusetiikka ihmistieteissä.) Ihmiselämän yksityisyyden piiriin kuuluvia asioita on tärkeää tutkia. Tällöin tutkimusprosessin aikana on olennaista kunnioittaa tutkimuksessa mukana olevien henkilöiden ihmisoikeuksia kaikissa valinnoissa. (Pohjola 2007, 15.) Esimerkiksi tutkittaessa väkivallan kokemusta, on tutkijoiden tärkeää ottaa huomioon aiheen käsittelyn mahdollisesti pintaan nostattamat vaikeat ja ahdistavat tunteet tutkittavilla ja tutkijan tulee kaikessa toiminnassaan pyrkiä olemaan tuottamatta tutkittavilleen lisää traumoja. (Jaana Vuori, Tietoarkisto tutkimusetiikka ihmistieteissä.)

Vieraannuttaminen on väkivallanmuoto, joka on synnyttänyt kokijoissaan ahdistusta ja surua. Tutkielmassamme olemme tulkinneet aineistoa, siten että tutkittavat ovat kertoneet vieraannuttamisesta, kuinka ovat sen itse kokeneet ja kuinka he ovat halunneet siitä kertoa. Tutkielmassamme emme ota kantaa tapahtuneen vieraannuttamisen objektiiviseen todenperäisyyteen vaan tavoitteenamme on tuottaa tietoa vieraannuttamisen ilmiöstä sitä kokeneiden henkilöiden kirjoittamien kirjeiden ja media-aineiston kautta. Tiedostamme myös, että vieraannuttaminen on ristiriitainen ilmiö, jonka tieteellinen ja tutkimuksellinen pohja on yhä hatara. Analyysissämme olemme ottaneet myös huomioon, että eri aineistomme antavat tietoa kokemuksesta eri tavoin. Kirjeet edustavat kirjoittajansa kokemusta tapahtuneista asioista ja sen synnyttämistä tunteista, joista kirjoittaja on kertonut haluamallaan tavalla. Blogikirjoitukset ja artikkelit puolestaan eivät edusta vain yhden henkilön kokemusta. Blogiteksteissä valinnat on tehnyt blogin kirjoittaja, joka on jo tulkinnut vieraannuttamisesta hänelle kirjoittaneen kokemaa tekstissään. Artikkeleihin puolestaan ovat aina vaikuttaneet artikkelin kirjoittaneen toimittajan lisäksi useamman muun henkilön näkemykset ennen kuin artikkeli on julkaistu lehdessä.

Tutkimuksen eettisyys sisältää myös pyrkimyksen tuottaa uutta ja merkityksellistä tietoa asioista ja ilmiöistä, joista ei vielä tiedetä tarpeeksi. (Jaana Vuori, Tietoarkisto tutkimusetiikka ihmistieteissä) Tutkimuksella on palvelutehtävä yhteiskunnassa ja sitä tehdään, jotta yhteiskunnalla olisi parempia työkaluja ymmärtää ja tulkita sosiaalisia ilmiöitä sekä kehittää keinoja mahdollisten ongelmien ratkaisemiseen (Pohjola 2007, 28). Vieraannuttamista on tutkittu jokin verran, mutta pääosin psykologian ja oikeustieteen parissa. Sosiaalitieteellistä tutkimusta aiheesta on vähemmän. Vieraannuttaminen on ilmiö, jota kohdataan sosiaalityön arjessa, mutta siitä tiedetään vielä liian vähän.

4 Vieraannuttaminen tekoina

4.1 Syyt

Aineistossamme useat vanhemmat ja läheiset pohtivat syitä toisen vanhemman harjoittamalle lapsen vieraannuttamiselle. Aineiston perusteella havaitsimme, että vanhemmat ja läheiset eivät olleet saaneet vieraannuttajavanhemmalta selkeää vastausta tai selitystä siihen, miksi tämä halusi vieraannuttaa lapsen toisesta vanhemmasta. Vanhemmat ja läheiset joutuivat itse miettimään mahdollisia syitä vieraannuttamiskäytöksen taustalla. Syiksi arveltiin kostonhalua, kontrollin tarvetta, toisen vanhemman mielenterveysongelmaa sekä vieraannuttajavanhemman ja lapsen liian tiivistä suhdetta.

Kuten eroissa yleensä, myös itselläni oli tarve löytää jotain uutta. Tämähän ei tietenkään sopinut entiselle vaimolleni, vaan hän aloitti järjestelmälliset vieraannuttamisyrittämykset. (Kirje 9.)

Poikani exä ei ole antanut isän tavata lapsiaan, ihan vain kostaakseen, vaikka en tiedä miksi, kun itse halusi erota. Hän ei välittänyt oikeuden määräämästä päätöksestä, että isällä on oikeus pitää lapsia joka toinen viikko. Kyllä naiset osaa olla julmia, nimimerkki mummo sanoo. (Artikkeli 5.)

Aineistossamme suurin osa vanhemmista kertoi vieraannuttamisen alkaneen eron jälkeen. Vieraannuttamisen syyksi epäiltiin useimmin kosta ja halua satuttaa entistä puolisoa. Yksi vanhemmista kertoi, että entinen puoliso halusi satuttaa häntä uhkaamalla taloudellisilla seureauuksilla sekä lasten menettämällä, mikäli puoliso hakee avioeroa. Vanhemman mukaan entinen puoliso on ollut hyvin riitaisa eron jälkeen eivätkä neuvottelu tai yhteisistä asioista sopiminen ole onnistunut hänen kanssaan lainkaan. Yleisimmin vieraannutetut vanhemmat epäilivät vieraannuttamiskäyttämisen taustalla olevan eron aiheuttaman vihan ja katkeruuden heitä kohtaan. Muutama vanhempi myös pohti, että jätetyksi tuleminen saattoi tuntua toisesta vanhemmasta nöyryyttävältä, minkä vuoksi tämä halusi satuttaa heitä lasten kautta. Lasten käyttäminen koston välineenä ajateltiin myös olevan varmin tapa satuttaa entistä puolisoa.

Osalla eroaminen oli aluksi sujunut sopuisasti ja vanhemmat olivat pystyneet sopimaan lapsen liittyvistä asioista ja tapaamisista. Näillä vanhemmilla entinen puoliso aloitti lasten vieraannuttamisen yleisimmin toisen löydettyä uuden kumppanin. Esimerkiksi yksi vanhemmista kertoi entisen puolison suuttuneen valtavasti hänen aloitettua uuden parisuhteen. Tämän vanhemman mukaan lasten asioista sopiminen oli sujunut sopuisasti ennen sitä, mutta uuden kumppanin löytymisen jälkeen alkoivat vaikeudet sopia lapsen tapaamisista. Lopulta tilanne johti pitkään taisteluun lapsen huollosta ja tapaamisesta. Yhdessä kirjeessä vanhempi kertoi päinvastaisesta kokemuksesta. Tämän vanhemman mukaan hänet vieraannutettiin lapsesta ja kaikki yhteydenpito katkaistiin entisen puolison löydettyä uuden kumppanin.

Koston lisäksi vieraannuttamisen syiksi nähtiin vieraannuttajavanhemman kontrollinhalu, omistushaluisuus sekä psyykinen epävakaus. Näissä tapauksissa vieraannuttaminen alkoi usein jo ennen lopullista eroa. Vieraannutettujen vanhempien mukaan toinen vanhempi oli jo parisuhteen aikana ollut riitaisa, väkivaltainen ja kontrolloiva heitä kohtaan, ja usein käytös jatkunut samanlaisena lähes koko suhteen ajan. Osa vanhemmista kertoi myös, että vieraannuttajavanhempi oli syytellyt heitä perusteettomasti liiallisesta päihteidenkäytöstä sekä aggressiivisuudesta ja väkivaltaisesta käytöksestä.

Vanhempien mukaan syyttelyä tehtiin usein lasten ollessa läsnä. Yhden vanhemman mukaan vieraannuttajavanhempi oli kotona lasten ja hänen läsnä ollessa aggressiivinen ja verbaalisesti hyökkäävä, mutta kodin ulkopuolella esitettiin kaiken olevan hyvin. Vanhemman mukaan kullissien ylläpito oli ollut vieraannutetulle vanhemmalle hyvin tärkeää, mutta tilanne muuttui hänen haettua avioeroa. Tämän jälkeen vieraannuttajavanhempi aloitti, vanhemman mukaan, järjestelmällisen mustamaalaamiskampanjan häntä kohtaan. Osalla vieraannuttaja vanhempi oli syytellyt heitä perusteettomasti myös viranomaisten sekä perheen läheisten kuullen ja nähden.

Muutama vanhempi kertoi vieraannuttajavanhemman kärsineen mielenterveysongelmista jo parisuhteen aikana ja ne nähtiin myös syyksi eron jälkeiseen vieraannuttamiseen. Vieraannuttajavanhemman mielenterveysongelmien kerrottiin vaikuttaneen perheiden arkeen raskaasti ja tehden elämästä arvaamatonta. Vanhempien mukaan vieraannuttajavanhemman mielenterveysongelmat vaikuttivat myös heidän kykyynsä huolehtia lapsista heikentävästi, esimerkiksi lapsille ei annettu tarpeeksi ruokaa tai lasten käyttämät vaatteet olivat likaisia ja rikkiäisiä. Vanhemmat kertoivatkin suuresta huolestaan tähän liittyen, koska eron jälkeen he eivät enää saaneet olla lasten tukena arjessa.

Yhden vanhemman mukaan vieraannuttajavanhempi näki ajoittain harhoja, joiden aikana vanhempi oli aggressiivinen häntä ja lapsia kohtaan. Aineistosta ei kuitenkaan selvinnyt tarkempia tietoja vieraannuttajavanhempien mahdollisista diagnooseista tai saamista hoidoista. Useampi vanhempi myös syytti vieraannuttajavanhempää narsistisesta käytöksestä tai persoonallisuushäiriöstä erittelemättä tarkemmin, mitä väitteellä tarkoittivat.

Vieraannuttamisen syiksi nostettiin myös vieraannuttajavanhemman ja lapsen lähes symbioottista suhdetta, jonka vuoksi he kokivat olonsa ulkopuoliseksi perheessä. Vanhemmat ja läheiset kokivat vieraannuttajavanhemman hyödyntäneen läheistä suhdettaan lapsen myös huoltoriitatilanteessa, jossa he pitivät sitä yhtenä perusteena hakea yksinhuoltajuutta sekä rajata lapsen ja toisen vanhemman tapaamisia. Yksi vanhemmista kertoi vieraannuttajavanhemman ja lapsen suhteen olleen aina hyvin tiivis ja hän koki jääneensä perheessä ulkopuoliseksi jo avioliiton aikana. Eron myötä vanhempi koki tulleen täysin syrjäytetyksi vanhempänä. Toisen vanhemman mukaan vieraannuttajavanhempi oli kasvattanut lasta järjestelmällisesti kaltaiseksi. Vanhemman mukaan lapsi halveksi häntä ja kieltäytyi tottelemasta hänen auktoriteettia vieraannuttajavanhemman antaman esimerkin mukaisesti.

Vieraannuttajavanhempi ei useinkaan pysty ottamaan lapsen emotionaalisia tunteita huomioon. Lapsen ja vieraannuttajavanhemman välinen suhde on usein riippuvuussuhde normaalin vanhempi-lapsi –suhteen sijaan. (Franssila 2013, 15–16.) Vieraannuttajavanhemmalle voi olla vaikeaa pitää yllä rajoja ja nähdä itsensä erillisenä lapsestaan. Symbioottiselle suhteelle ominaisesti vanhempi ja lapsi ovat sulautuneet yhdeksi, minkä vuoksi myös vanhempi voi kokea paniikkia, raivoa ja jopa vainoharhaisia ajatuksia joutuessaan eroon lapsestaan. (Sinkkonen 2018, 468.)

Vieraannuttajavanhemman käyttäytymistä motivoivat usein vihan ja katkeruuden tunteet entistä puolisoa kohtaan, jotka nousevat todellisista tai kuvitelluista petetyksi tulemisen tunteista (Häkkänen-Nyholm 2010, 499; Sinkkonen 2018, 465). Vieraannuttajavanhemmilla epäillään olevan ainakin jonkin verran epävakaa persoonallisuushäiriöön viittavia piirteitä, minkä lisäksi heillä voi olla kyvyttömyyttä tuntea empatiaa sekä narsistisia piirteitä (Ellis ym. 2010, 224; Sinkkonen 2018, 468). Vieraannuttajavanhemmalla voi olla myös paranoidisia piirteitä, joiden vuoksi hän saattaa keksiä tarinoita siitä, kuinka vieraannutettu vanhempi kaltoin kohtelee heidän yhteistä lastaan. Vieraannuttajavanhempi saattaa samanaikaisesti antaa itsestään kuvaa suojelevana- ja huolehtivana vanhempänä. (Häkkänen-Nyholm 2010, 499- 505.)

Mikäli vieraannuttajavanhemman persoonassa on psykopatian piirteitä, voi ratkaisun löytyminen vanhempien huoltoriitaan ja vieraannuttavan käytöksen lopettamiseksi olla hyvin haastavaa (Sinkkonen 2018, 468). Psykopaatit ovat taitavia tunnistamaan toisten tunteita sekä käyttämään hyväksi muiden empatiakykyä ja halua auttaa muita. Psykopaattisia piirteitä omaava vieraannuttajavanhempi pystyy vakuuttavasti esittämään asioita omaksi parhaakseen, esimerkiksi vakuuttamaan ulkopuoliset toimivansa lapsen parhaaksi tilanteessa, jossa heidän todellinen motiivi on satuttaa toista vanhempaa. Tällainen vanhempi voi myös esiintyä uskottavasti viranomaisille toimivansa vain lapsen toiveiden mukaisesti tai kieltää, ettei millään tavoin pyri estämään lapsen ja toisen vanhemman tapaamisia. Tällaisissa tilanteissa viranomaisten saattaa olla hyvin vaikeaa päätellä kumpi vanhemmista puhuu totta. (Häkkänen-Nyholm 2010, 504; Sinkkonen 2018, 468.)

Epävakaaseen persoonallisuushäiriöön kuuluu persoonallisuuden aaltoileva kulku, mutta pitkään jatkunut kuormitus saattaa myös lisätä oireiden määrää ja vahvuutta. Toisaalta pitkään kestävä ja jatkuva riitely, huoli ja stressi saattavat tuoda ihmisestä esiin piirteitä, joista he eivät ole olleet tietoisia. Vieraannuttaminen liittyy lähes aina pitkään jatkuneeseen vanhempien väliseen riitaan lapsesta, joka jo itsessään aiheuttaa pahoinvointia sen kaikille osapuolille. Vieraannutetulla vanhemmalla voi olla myös itsellään osuutensa huoltoriidassa ja sen synnyssä. (Sinkkonen 2018, 468.) Joissakin tapauksissa molemmat vanhemmat saattavat syyllistyä vieraannuttavaan käytökseen (Franssila 2013, 15). Tämän vuoksi voi olla vaikeaa tunnistaa syytä lapsen vieraannuttamisen taustalla.

Vieraannuttaja vanhempia on jaettu kolmeen tyyppiin, naiiviin, aktiiviseen ja pakkomielleiseen, sen perusteella, millainen asenne heillä on toisen vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen. Naiivivieraannuttaja ymmärtää, että toisen vanhemman aktiivinen osallistuminen lapsen elämään on merkityksellistä ja tärkeää. Siitä huolimatta naiivivieraannuttaja kuitenkin ajoittain tekee tai sanoo toisesta vanhemmasta jotakin kielteistä, joka synnyttää toisessa vanhemmassa ja lapsessa negatiivisia tunteita. Aktiivinen vieraannuttaja on myös tietoinen toisen vanhemman merkityksestä lapselle, mutta hänen tekonsa ja sanansa toista vanhempaa kohtaan osoittavat ajoittain suurta kaunaa ja turhautumista, mikä synnyttää negatiivisia tunteita vieraannutetussa vanhemmassa ja lapsessa. Pakkomielteinen vieraannuttaja puolestaan pyrkii aktiivisesti tuhoamaan toisen vanhemman ja lapsen välistä suhdetta synnyttäen toistuvasti negatiivisia tunteita vanhemmassa ja lapsessa. (Häkkänen-Nyholm 2010, 502.)

Vieraannuttamisen syitä ja sen taustalla vaikuttavia psykologisia tekijöitä on kuitenkin tutkittu hyvin vähän, minkä vuoksi varmaa tietoa ei ole saatavilla. Isona syynä tähän on haastavuus saada vieraannuttajavanhempia osallistumaan tutkimukseen. Vieraannuttajavanhemmat usein kieltävät harjoittavansa vieraannuttamista tai kaunistelevat käytöstään saadakseen muut heidän puolelleen. Näiden vanhempien voidaan kuitenkin olettaa olevan ainakin osittain tietoisia oman käytöksensä motiiveista sekä omaavan jonkinlaisen käsityksen toisen vanhemman merkityksestä lapsen elämässä. (Häkkänen-Nyholm 2010, 502–503.)

4.2 Keinot

Vieraannuttajavanhemmat käyttävät monenlaisia keinoja pyrkiessään heikentämään lapsen ja toisen vanhemman välistä suhdetta. Vieraannuttamisen keinot voivat olla luonteeltaan aktiivisia ja jopa röyhkeitä tai hienovaraisempia, joita voi olla haastavampaa tunnistaa. Vieraannuttaja voi myös toimia tietoisesti tai tiedostamattomasti. (Franssila 2013, 15; Nurmela & Kaittila 2019, 424) Aineistossamme vanhemmat ja läheiset kertoivat mustamaalaamisesta, manipuloinnista, eristämisestä sekä kontrolloinnista keinoina, joilla toinen vanhempi vieraannuttaa lasta.

Lapselle puhuttiin, että isä pakottaa noudattamaan tätä tapaamissopimusta ja sen vuoksi sinä et pääse äidin kanssa tekemään mitään kivaa. Niille meidän viikonlopuille ilmestyi aina jotakin kilpailevaa ohjelmaa, kuten reissu huvipuistoon äidin kanssa, sanoo Eero. (Artikkeli 1.)

Äiti marssi lasten eteen ja ilmoitti että isä hylkää teidät. (Kirje 2.)

Aineistossamme useat vanhemmat kertoivat vieraannuttajavanhemman puhuneen heistä negatiiviseen, uhkaavaan ja valheelliseen sävyyn lapsille, läheisille sekä viranomaisille. Kirjeissä, artikkeleissa ja blogeissa kerrottiin vieraannuttajavanhemman mitätöineen toista vanhempaa ja hänen vanhemmuuttaan lapsille esimerkiksi vähättelemällä, haukkumalla sekä syyllistämällä ja syyttelemällä heitä. Toisen vanhemman vähättely ja mitätöinti näkyivät esimerkiksi kolmen vanhemman kertomuksissa, joissa vieraannuttajavanhempi ei suostunut keskustelemaan tai jätti kokonaan huomioimatta lapsen kertomaa toisesta vanhemmasta.

Kahden vanhemman mukaan vieraannuttajavanhempi saattoi myös ottaa lapsilta pois ja heittää roskikseen toisen vanhemman luona tehdyt askartelut ja hänen ostamat vaatteet, koska ne eivät olleet tarpeeksi hyviä.

Vanhemmat kertoivat vieraannuttajavanhemman kertoneen heistä valheellisia asioita lapsille, perhetutuille, yhteisille ystäville sekä viranomaisille. Lapsille oli sanottu esimerkiksi, ettei toinen vanhempi ole enää kiinnostunut tapaamaan heitä ja on hylännyt heidät. Vanhemmat kertoivat myös vieraannuttaja vanhemman valehdelleen lapsille, läheisilleen ja viranomaisille heidän olleen väkivaltaisia vieraannuttajavanhempaa ja lapsia kohtaan. Muutamat vanhemmat kertoivat, että vieraannuttajavanhemman tehneen heistä perusteettomia lastensuojelu- ja rikosilmoituksia. Kirjeissä kaksi vanhempaa kertoi saaneensa rikosilmoitusten perusteella tuomiot vainoamisesta ja muiden kohdalla syytteitä ei nostettu. Lastensuojeluilmoitukset johtivat vanhempien mukaan yleensä lastensuojelutarpeen selvityksiin. Kolme vanhempaa kertoi lasten lastensuojeluasiakkuuden syyksi vieraannuttajavanhemman perättömän ilmoituksen.

Vieraannutetut vanhemmat kertoivat myös toisen vanhemman suoranaisestä uhkailusta ja pelottelusta. Yhden vanhemman mukaan vieraannuttaja vanhempi kertoi lapsille valheellisesti toisen vanhemman yrittävän vahingoittaa heitä väkivalloin ja olevan hengenvaarallinen. Vanhemman mukaan lapset olivat tämän vuoksi kieltäytyneet tapaamasta häntä ja olivat kertoneet sosiaaliviranomaisille pelkäävänsä häntä.

Vanhemmat kertoivat myös vieraannuttajavanhemman manipuloineen lapsia puolelleen esimerkiksi lahjomalla heitä tavaroilla, retkillä huvipuistoihin sekä kertomalla lapsille, ettei toisen vanhemman luona ole mitään mukavaa odotettavissa. Vieraannuttajavanhempi saattoi järjestää tietoisesti lapsille mukavaa ajanvietettä toisen vanhemman vuoroviikoille, minkä seurauksena lapsen tapaaminen jäi lyhemmäksi tai ei onnistunut lainkaan kyseisenä aikana. Yksi vanhempi kertoi, ettei halunnut estää lapsia osallistumasta heille mieleiseen toimintaan, minkä vuoksi hän ei pakottanut lapsia tulemaan luokseen tällaisissa tilanteissa. Osa vanhemmista kertoi kokeneensa vieraannuttajavanhemman toimineen tietoisesti heitä vastaan keksiessään lapsille erityistä ohjelmaa vieraannutetun vanhemman tapaamisajankohtaan.

Muutamat vanhemmat kertoivat vieraannuttajavanhemman kertoneen lapsille toisen vanhemman pakottavan lapsia noudattamaan käräjäoikeuden tekemää tapaamissopimusta. Toisen vanhemman mukaan vieraannuttajavanhempi väitti lapselle, ettei lapsi tämän vuoksi pääse tekemään mitään kivaa hänen kanssaan. Eräs vanhempi kertoi kirjeessään haasteista

sopia yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kodin säännöistä sekä siitä, kuinka vieraannuttajavanhempi manipuloi lasta puolelleen antamalla lapsen päättää itsenäisesti esimerkiksi nukkumaanmenoajoista. Toinen vanhempi puolestaan koki, että hänen yrityksensä rajoittaa lapsen Internetin käyttöä käännettiin vieraannuttajavanhemman puolelta häntä vastaan.

Yleisimpiä vieraannuttamisen keinoja ovat toisen vanhemman ja tämän sukulaisten, läheisten ja mahdollisen uuden perheen toistuva mustamaalaaminen, mitätöiminen sekä hienovaraiset syytökset heitä kohtaan. Solvaavaa ja syyllistävästä puhetta toisesta vanhemmasta voi esiintyä lapsen tai viranomaisten läsnä ollessa. Vieraannuttajavanhempi voi myös pyrkiä kontrolloimaan lapsen suhdetta ja kontakteja toisen vanhemman sukulaisten, läheisten ja mahdollisen uuden perheen kanssa. (Häkkänen-Nyholm 2010, 500.)

Vieraannuttajavanhempi voi muodostaa lapsen kanssa liittouman toista vanhempaa vastaan. Lapsen lisäksi vieraannuttajavanhempi voi pyrkiä luomaan liittoumia myös perheen lähellä toimivien aikuisten kanssa, kuten sukulaisten, opettajien, päiväkodintyöntekijöiden, sosiaaliviranomaisten, lasten harrastusten ohjaajien ja valmentajien kanssa sekä terveydenhuollon työntekijöiden kanssa. (Ellis ym. 2010, 225; Franssila 2013, 4.)

Vieraannuttamistapauksissa vanhemman ja lapsen suhde on ollut läheinen ennen vieraannuttamisen alkamista, mutta kaikki muistot siitä ovat lapsella usein vääristyneitä (Ellis ym. 2010, 224). Vieraannuttajavanhempi voi myös synnyttää perusteettomia pelkoja lapsessa toista vanhempaa kohtaan tai pyrkiä tuhoamaan toista vanhempaa koskevia positiivisia muistoja. Vieraannuttajavanhempi voi esimerkiksi uhata tai kiristää lasta rakkauden, huolenpidon tai taloudellisen tuen menettämällä, mikäli hän on kontaktissa toiseen vanhempaan. Lapsi saatetaan myös pakottaa valitsemaan vanhempien välillä, hänen tapaamisia toisen vanhemman kanssa rajoitetaan tai suhde katkaistaan täysin ilman perusteltua syytä. Vanhempi saattaa myös tietoisesti pyrkiä luomaan konflikteja lapsen ja toisen vanhemman välille tai esittää lapsen olevan toisen vanhemman huonon käytöksen uhri. Vieraannuttajavanhempi voi myös syyttää toista vanhempaa omista ja perheen ongelmista lasten kuullen. (Häkkänen-Nyholm 2010, 500.)

Äiti on useaan otteeseen pitänyt lasta eristettynä isästään ja vaihtanut myös lapsen puhelinnumeroa kertomatta tästä isälle. Ollessaan isästä täysin eristyksissä lapsi on alkanut myönteillä äidin väittämiä. Kuitenkin kun tapaamiset on saatu sujumaan ja lapsi on saatu pois äidin vaikutuspiiristä, lapsi on ilmoittanut, että haluaa tavata isää, Esa kertoo. (Artikkeli 4.)

Lapsen synnyttyä äiti vei lapset mukanaan ja muutti toiselle paikkakunnalle. (...) Itse tulin siihen lopputulokseen että minun on pakko mennä käräjille jos aion nähdä enää lapsiani. Äiti pystyi estämään tapaamiset. Näin kuopuksen ristiäisissä ja seuraavan kerran puolivuotiaana, kun käräjiltä saatiin lopulta päätös. (Kirje 7.)

Kaikilla vanhemmilla oli kokemuksia, että heidät tai heidän läheisensä oli eristetty lapsensa elämästä. Vaikka vanhemmilla olisi Käräjäoikeuden määräämä tapaamissopimus, ei lasten tapaamiset läheskään aina onnistuneet sovitusti. Aineistossa vanhemmat kertoivat vieraannuttajavanhemman toistuvasti peruneen ja siirtäneen tapaamissopimuksessa sovittuja tapaamisia. Vanhemmat kertoivat myös vaikeuksista sopia korvaavia tapaamisia peruuntuneiden tilalle. Kolme vanhempaa kertoi lisäksi haasteista saada tavattua lasta kaikkina tapaamissopimuksessa sovittuina aikoina, erityisesti arki-iltoihin sijoittuvina tapaamisina. Ne eivät joko onnistuneet lainkaan tai aika kului lapsen harrastusmenoihin kuljettamisessa.

Osa vanhemmista kertoi myös vieraannuttajavanhemman määritelleen tiukasti, milloin toinen vanhempi sai tavata lasta tai mitä tapaamisilla sai tehdä. Yksi vanhemmista kertoi vieraannuttajavanhemman kontrolloineen tiukasti, ettei lapsi ja toinen vanhempi saaneet tavata tai olla kontaktissa toisiinsa kuin tapaamissopimuksessa sovittuina aikoina, vaikka toinen vanhempi asui aivan heidän lähellään. Yksi vanhempi kertoi, ettei hänen lapsensa ole koskaan ollut hänen luonaan yöstä, koska vieraannuttajavanhemman mukaan lapsi pelkää olla yöstä muualla kuin kotonaan. Tapaamissopimuksen mukaan lapsen tulisi olla toisen vanhemman luona joka toinen viikonloppu, mutta tapaamiset onnistuvat vanhemman mukaan tämän vuoksi vain joka toinen viikonloppu päiväsaikaan.

Suurin osa vanhemmista koki haastavaksi tai mahdottomaksi saada sovittua tapaamisista lapsen loma-aikoina. Kaksi vanhempaa kertoi, että he eivät ole saaneet koskaan viettää yhteisiä lomia lasten kanssa, vaikka tapaamiset lasten kanssa muutoin sujuivat suunnilleen sovitusti. Toisen vanhemman mukaan vieraannuttajavanhempi oli aina suunnitellut ennalta loma-ajoille lapsille heidän mieleistään tekemistä keskustelematta asiasta hänen kanssaan eikä hän ole halunnut kieltää lapsia osallistumasta niihin. Kolme vanhempaa kertoi myös Korona –pandemian vaikuttaneen negatiivisesti heidän mahdollisuuksiinsa tavata lapsiaan ja aiheuttaneen pidempiä katkoksia tapaamisiin. Yksi vanhemmista kertoi ymmärtävänsä Koronaviruksen aiheuttamat terveydelliset perustelut, mutta kokee virukseen vetoamisen olevan jälleen yksi uusi syy kieltää lapsia tapaamasta häntä.

Muutamit vanhemmat kokivat vieraannuttajavanhemman eristäneen tai yrittäneen eristää lasta heistä maantieteellisen etäisyyden avulla. Osa näistä vanhemmista kertoi vieraannutta-

javanhemman muuttaneen lasten kanssa kauemmaksi heistä tai kokonaan toiselle paikkakunnalle. Nämä vanhemmat kokivat muuton olleen vieraannuttajavanhemman tietoinen toimi vähentää lapsen kontaktia heihin. Vanhemmat kokivat etäisyyden lapsista ahdistavaksi, koska se vähensi heidän mahdollisuuksiaan tavata lapsia. Yksi vanhempi toi myös esiin huolta ja ärtymystään, koska muutto oli riistänyt lapset lapsuuden kodinympäristöstä ja tutusta kaveripiiristä. Kaksi vanhempaa kertoi onnistuneensa estämään toisen vanhemman muuttoaikeet toiselle paikkakunnalle Käräjäoikeuden päätöksellä. Vanhemmat kertoivat olevansa kuitenkin yhä huolissaan siitä, että vieraannuttajavanhempi toteuttaa muuttoaikeensa myöhemmin.

Lähes kaikki vanhemmat kertoivat, että lasten tapaamisiin oli tullut pidempiä katkoksia, koska vieraannuttajavanhempi ei päästänyt lapsia tapaamaan heitä. Vanhemmat kertoivat, ettei heidän toistuviin yhteydenpito yrityksiin vastattu. Kaksi vanhempaa kertoi, että heidän ehdottamansa tapaamisajankohdat eivät sopineet, koska lapsilla oli muuta ohjelmaa. Osa oli joutunut hakemaan tapaamissopimuksen täytäntöönpanoa sakkorangaistuksen uhalla käräjäoikeudesta ennen kuin tapaamiset olivat toteutuneet uudelleen. Lähes kaikki vanhemmat olivat myös yrittäneet hakea apua lastensuojelusta saadakseen tapaamiset käynnistymään.

Lapsia eristettiin myös toisen vanhemman sukulaisista ja uudesta perheestä. Kirjeissä viisi vanhempaa ja yhdessä artikkelissa isovanhemmat kertoivat vieraannuttaja vanhemman kieltäneen lapsia tapaamasta toisen vanhemman sukulaisia ja kontrolloineen lasten yhteydenpitoa heihin. Yhden vanhemman mukaan lapsen mieleen oli iskostettu, ettei hänen luonaan saa olla samanaikaisesti muita paikalla, kun lapsi on siellä. Vanhempi kertoi lapsen ahdistuneen, mikäli isovanhemmat tai uusi puoliso olivat paikalla. Toinen vanhempi kertoi, että vieraannuttaja vanhemman mukaan toisen vanhemman sukulaisilla oli oikeus tavata lasta vain kerran vuodessa. Artikkelissa yksi isovanhempi kertoi, että he saavat tavata lapsenlastaan muutamana kerran vuodessa julkisilla paikoilla, kuten puistossa tai kirjastossa.

Lasta vannotettiin ettei kotiasioista saa puhua edes mummulle ja papalle. Pienestä pitäen lapsi oppi olemaan kertomatta mitään mitä kotona äidin kanssa tehdään tai on tehty. Lapsista otettuja valokuvia ei saanut näyttää kenellekkään, videoista puhumattakaan. (Kirje 2.)

Arkitapaamiset ovat jatkuvaa säätöä. Äiti kehittää lapsille menoa tapaamisen ajaksi (esimerkiksi harrastuksen). Arkitapaamiset onnistuvat vain osin jos ollenkaan. Lomien yhteydessä vaihdot ovat hankalia. Äiti kehittelee omia sääntöjä, kehittelee omia tulkintoja käo:n päätöksistä. Vaihtaa vaihtopaikka ja aikaa. Siirtää lomien ajankohtaa yms säätöä. Äiti nauttii siitä kun odotan ulkona lapsia ja

jos totean tilanteen mahdottomaksi ja poistun paikalta se on äidille taas ”todiste” siitä että isä ei edes halua tavata lapsia. (Kirje 7.)

Kaikki vanhemmat kertoivat kokeneensa kontrollointia toisen vanhemman taholta. Erityisesti kontrollia kohdistui lasten ja toisen vanhemman tapaamisiin. Vieraannuttavavanhempi pyrki määrittelemään milloin, missä ja kuinka paljon lapset saivat tavata toista vanhempansa sekä tulkitsivat voimassaolevaa tapaamissopimusta itselleen mieleisellä tavalla. Aineistossa kaikki vanhemmat, joilla oli Käräjäoikeuden laatima tapaamissopimus, kertoivat haasteista tavata lapsiaan sovitusti. Tapaamisia siirrettiin ja peruttiin lyhyellä varoitusajalla, minkä vuoksi osa vanhemmista koki, etteivät he voineet suunnitella elämäänsä eteenpäin vaan kaikki pyöri mahdollisten lasten tapaamisten ympärillä. Noin puolet aineiston vanhemmista kertoivat myös, ettei heille aina ilmoitettu lainkaan, etteivät lapset tulekaan heidän luokseen sovitusti. Kahden vanhemman mukaan he yrittivät näissä tilanteissa soittaa lapsilleen sekä toiselle vanhemmalle saamatta heihin kuitenkaan yhteyttä.

Aineistossa vanhemmat kokivat vieraannuttajavanhempien käyttävän lasten tapaamisia valankäytön ja koston välineenä. Kolme vanhempaa kertoi, että vieraannuttajavanhempi oli rajannut heidän ja lapsen tapaamisia tiukasti tapaamissopimuksen mukaisesti eikä yhteydenpito muina aikoina ollut heidän mukaansa sallittua. Yhden vanhemman mukaan häntä oli kielletty soittamasta lapsille silloin, kun lapset eivät olleet hänen hoitovastuullaan. Toisen vanhemman mukaan hänen ei ollut sallittua halata lastaan koulumatkalla, vaikka vanhemmat asuivat naapureina. Myös melkein kaikki vanhemmat, jotka saivat tavata lapsiaan suhteellisen säännöllisesti, kokivat, etteivät he saaneet tavata lapsiaan kuten toivoivat. Erityisesti loma-ajoille ja arkipäiville osuvia tapaamisia oli haastavaa saada onnistumaan. Osa vanhemmista kertoi myös, että lasten harrastusmenot ja leirit oli usein ajoitettu heidän tapaamisajoiheen, minkä vuoksi yhteinen aika kului pääosin kuljettaessa lapsia näihin menoihin.

Vanhemmat kertoivat myös pyrkimyksistä kontrolloida heidän ja lasten yhteydenpitoa. Vieraannuttajavanhempi saattoi kieltää lapsia vastaamasta toisen vanhemman soittoihin ja tekstiviesteihin tai soittamasta itse heille. Viisi vanhempaa kertoi myös epäilystään, että vieraannuttajavanhempi kuunteli vieressä lapsen ja heidän puheluitaan. Kaksi vanhempaa koki, etteivät lapset tästä syystä uskaltaneet soittaa heille ja olivat lyhyt sanaisia heidän otettua lapsiin yhteyttä.

Vieraannuttajavanhempi usein pyrkii kontrolloimaan lapsen ja toisen vanhemman suhdetta ja tapaamisia. Vieraannuttajavanhempi saattaa esimerkiksi soittaa lapselle jatkuvasti toisen

vanhemman ja lapsen tapaamisilla. Vieraannuttajavanhempi voi myös pyrkiä kontrolloimaan mitä lapsi saa toisen vanhemman luona tehdä määrittelemällä rutiinit, joista pitää kiinni, mitä ruokaa lapselle saa tarjota sekä ketä lapsi saa tavata. Vieraannuttajavanhempi voi myös kokea olevansa ainoa, joka osaa huolehtia oikein lapsesta esimerkiksi lapsen tarvitsemasta lääkityksestä, olla ainoa joka pystyy auttamaan lasta koulutehtävissä tai olla ainoa, jonka läsnä ollessa lapsi voi ja suostuu nukkumaan. (Ellis ym. 2010, 224, 229–232.)

Vieraannuttajavanhempi voi myös pyrkiä kontrolloimaan perheen saamaan tukea ja viranomaisten puuttumisyrityksiä vieraannuttamiseen, esimerkiksi kieltäytymällä osallistumansa lastenvalvojan tai lastensuojelun tapaamisiin. Kontrollointi voi olla suoraa kieltäytymistä yhteistyöstä tai epäsuoraa, jolloin tapaamisia siirretään tai perutaan viime hetkellä erilaisiin syihin vedoten. (Ellis ym. 2010, 226.)

Vieraannuttamisessa käytettävien keinojen kirjo on hyvin laaja lievemmistä hyvinkin vakaviin, kuten inestisyttöksiä ja perättömiä lastensuojelu- ja rikosilmoituksia. Vieraannuttajavanhempi voi myös käyttää useita eri toimintatapoja yhtäaikaan. (Franssila 2013, 15.) Vieraannuttamisella, kuten väkivallalla yleisestikin, on taipumuksena kiristyä ja vakavoitua ellei siihen puututa ajoissa (Sinkkonen 2018, 469).

Monet keinoista, joita vieraannuttajavanhempi käyttää, edellyttävät lapsen tosiasiallista osallistumista. Toimiessaan vieraannuttajavanhemman toiveiden mukaisesti lapselle voi syntyä hyvin herkästi syyllisyyden ja häpeän tunteita suhteessa toiseen vanhempaan. Puolustusreaktiona lapsi voi torjua syntyneitä häpeän ja syyllisyyden tunteita ajattelemalla, että hänen käyttäytymisensä ja ajattelunsa on oikeutettuja, koska vieraannuttajavanhempi on väittänyt toisen vanhemman hylänneen lapsen. Tällöin lapsen negatiiviset tunteet vieraannutettua vanhempaa kohtaan vahvistuvat.

4.3 Seuraukset

Lapsen vieraannuttaminen voi jatkua hyvinkin pitkään, eikä siihen läheskään aina saada ratkaisua. Vieraannuttamisen seurauksena osa vanhemmista ja läheisistä menettää kontaktin lapseen kokonaan. Osalla tilanne saattaa jatkua pitkään riitaisana,

mikä aiheuttaa pahoinvointia kaikille osapuolille. (Warshak 2010, 29.) Vieraannuttaminen aiheuttaakin usein fyysisiä ja psyykkisiä oireita, joihin joudutaan hakemaan apua terveydenhuollosta. Lapsen vieraannuttaminen koetaan usein taisteluna, jonka pitkittyessä vanhempi tai molemmat vanhemmat turvautuvat yhä kovempiin keinoihin (Sinkkonen 2018, 466) ja apua tilanteeseen haetaan monelta eri taholta. Kun tilanne ei yrityksistä huolimatta parane vaan vieraannuttaminen toisen vanhemman taholta jatkuu tai vanhempi ei ole saanut pitkään aikaan tavata lastaan, kokee osa vanhemmista toivottomuutta, joka saa heidät luovuttamaan taistelun. Osalla toivo lapsen tapaamisesta tai tilanteen muuttumisesta paremmaksi säilyy vaikeasta tilanteesta huolimatta.

Tyttäreni on käynyt luonani viimeksi seitsemän vuotta sitten, eikä minulla ole häneen mitään kontaktia. Myöskään poikani eivät ole käyneet luonani vuosiin, eikä minulla ole yhteyttä heihin. Päivittäin kuitenkin ajattelen ja kaipaen heitä, Reijo kertoo. (Artikkeli 4.)

En ole tavannut tytärtäni tai hänen poikaansa nyt reiluun kahteen vuoteen. Ihan tarkasti en tiedä, miksi. Olen surullinen siitä, ettei minulla ole ollut mahdollisuutta luoda suhdetta lapsenlapseni. Seuraan sosiaalisen median kautta, kuinka toinen mummo tapaa ja hoitaa lapsenlastani. Minä näen hänen kasvavan ja kehittyvän vain kuvissa. (Artikkeli 6.)

Aineistossamme osa vanhemmista ja läheisistä ei ollut saanut tavata lastaan enää pitkään aikaan ja kaikki yhteydenpito lapsen kanssa oli katkennut. Aineistosta esiin nousseissa tapauksissa aikaa kontaktin katkeamisesta lapseen oli kulunut noin kolmesta viikosta kymmeneen vuoteen. Osa vanhemmista kertoi melko tarkan ajan, milloin olivat viimeksi saaneet tavata lasta, osa puolestaan ilmaisi asian epämääräisemmin, ettei ollut tavannut lasta kuukausiin tai vuosiin. Muutama vanhempi kertoi olevansa yhä lapsen huoltaja ja yhdellä oli voimassaoleva yhteishuoltajuussopimus. Lähes kaikilla vanhemmilla oli tai oli ollut voimassaoleva tapaamissopimus kontaktin katkeamisen aikaan.

Syyt ja keinot, joiden seurauksena vanhemmat ja läheiset olivat menettäneet kontaktin lapseen, vaihtelivat jonkin verran. Suurin osa vanhemmista ja läheisistä kertoi vieraannuttajavanhemman kieltäytyneen antamasta heidän enää tavata lasta ilman, että kertoivat asiasta sen tarkemmin. Osa vanhemmista kertoi lapsen itse kieltäytyneen tapaamasta heitä tai pitämästä yhteyttä muilla keinoilla. Muutammat vanhemmat kertoivat lapsien itse kertoneen, etteivät voi enää tavata heitä, koska toinen vanhempi ei sitä hyväksy. Muutammat vanhemmat kertoivat vieraannuttajavanhemman muuttaneen lasten

kanssa tarkoituksella niin kauas heistä, että yhteydenpito ja tapaamiset lapsen kanssa oli hyvin hankalaa toteuttaa. Osan mukaan etäisyys itsessään aiheutti sen, että yhteydenpito lapsiin hiipui ja lopulta katkesi kokonaan. Pari vanhempaa kertoi vieraannuttajavanhemman kaapanneen lapsen ulkomaille.

Lapsen 12-vuoden ikä oli osalle vanhemmista hyvin merkityksellinen. Osa kontaktin menettäneistä vanhemmista kertoi yhteydenpidon lapsen katkenneen heti, kun lapsi täytti 12 vuotta. Muutamat vanhemmat, jotka yhä jatkoivat taistelua lapsesta ja saivat jonkin verran tavata lastaan, toivat esiin huolta ja epäilyä, että kontakti lapseen katkeaa viimeistään lapsen täytettyä tuon 12 vuotta. Vanhempien mukaan Suomen lainsäädäntö mahdollistaa silloin sen, että lapsi saa itse valita kumman vanhemman luona asua ja haluaako hän tavata toista vanhempaansa vai ei. Vanhemmat kertoivat, että sen iän jälkeen vieraannuttajavanhemmalla on hyvin vahva asema, johon viranomaisetkaan eivät voi millään keinoin enää puuttua. Monet näistä vanhemmista toi vahvasti esiin pettymystään Suomen järjestelmää kohtaan, joka voi mahdollistaa, heidän silmissään, pienelle lapselle niin suuren päätätävällän. Vanhempien mukaan tilanne ei ole reilu lasta kohtaan, koska vieraannuttajavanhemman vaikutusvalta lapseen on niin suuri, ettei lapsi tee ratkaisua oman etunsa mukaisesti.

Kontaktin menettäminen aiheutti vanhemmissa ja läheisissä suurta surua. Kaksi vanhempaa kuvaili menetyksen synnyttämää tunnetta lapsen katoamiseen verrattavissa olevaksi. Muutama vanhempi kuvaili myös valtavaa pettymyksen tunnetta, joka oli tullut heidän taisteltuaan pitkään oikeudestaan olla läsnä lapselleen, ja jouduttuaan toteamaan hävinneensä, kun lapsi ei enää suostunutkaan tapaamaan heitä. Kaikki vanhemmat ja läheiset, jotka eivät enää saaneet tavata lasta, kertoivat kovasta kaipauksesta ja ikävystä. Monet kertoivat ajattelevansa lastaan lähes päivittäin, mutta erityisesti juhlapäivinä ja syntymäpäivinä. Epätietoisuus lapsen voinnista ja kuulumisista aiheutti vanhemmissa ja läheisissä ahdistusta ja huolta. Osa vanhemmista oli myös huolissaan siitä, kuinka vieraannuttajavanhempi kohteli tai kasvatti lasta. Nämä vanhemmat pelkäsivät vieraannuttajavanhemman kohtelevan lasta kaltoin fyysisesti tai pelkäsivät, miten vanhemman pitkään jatkunut lapsen kohdistunut manipulointi ja pelottelu vaikuttavat lapseen.

Vieraannuttamistapaukset voidaan jakaa kolmeen tyyppiin niiden vakavuusasteen mukaan; lievään, keskivaikeaan ja erittäin vakavaan. Lievimmässä tapauksessa lapsi kokee merkittävää stressiä ollessaan yhteydessä kohdevanhempaansa. Keskivaikeassa tapauksessa lapsi on joutunut tilanteeseen, jossa hänen täytyy pitää yllä ikään kuin kahta erillistä maailmaa ja identiteettiä ollessaan vanhempiensa kanssa yhteydessä. Erittäin vakavissa tapauksissa lapsi ei enää halua olla yhteydessä kohdevanhempaansa ja tähän kohdistuvat vihantunteet hallitsevat lapsen ajatusmaailmaa. (Häkkinen-Nyholm 2010, 500.)

Lievemmissä vieraannuttamistapauksissa vanhemmat eivät ylläpidä lapsen toisen vanhemman tapaamisia, vaan ne unohtuvat. Vaikeammassa muodoissa vieraannuttajavanhempi taas näyttää selkeästi

kyllästymisen ja kielteisyyden tunteensa toista vanhempaa kohtaan lapselle, jolloin yhteydenpito toiseen vanhempaan jää lapsen vastuulle. Tällöin lapsella on kuin kaksi eri maailmaa ja hän joutuu sovittamaan eri roolit eri koteihin. Lapsessa tämä voi näkyä käytös- ja asennemuutoksina sen mukaisesti, missä lapsi milloinkin asustaa. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 49- 53.)

Virallisia tilastoja siitä, kuinka moni vanhempi ei saa enää tavata lastaan ei ole olemassa. Tilastoja ei ole myöskään olemassa syistä, minkä vuoksi lapsi kieltäytyy tapaamasta toista vanhempaansa. Jonkin verran on näyttöä, että vieraannutettu lapsi on tyypillisesti iältään 9–15-vuotias. Alle seitsemänvuotiaat lapset unohtavat helposti vieraannuttajavanhemman manipulaation ja pystyvät nauttimaan toisen vanhemman seurasta vieraannuttamiskäyttäytymisen loputtua. Lapsen psyykkiset ongelmat voivat tehdä lapsesta alttiimman vieraannuttamiselle. Myös lapsi, jonka kiintymyssuhde vanhempaan tai vanhempiin on turvaton ja lapsi potee kohtuutonta eroahdistusta, on otollinen vieraannuttamisen kohde. (Mercer 2019, 358; Sinkkonen 2018, 467; Warshak 2010, 66.) Joitakin viitteitä on siitä, että tytöillä vieraannuttamisen aiheuttamat oireet ilmenisivät vakavampina kuin pojilla (Häkkänen-Nyholm 2010, 501).

Useissa lapsilaeissa 12 vuotta on merkittävä ikä, joka muuttaa lapsen oikeudellista asemaa itsenäisemmäksi. Esimerkiksi lastensuojelulaissa (2007/417 § 17) 12 vuotta täyttäneellä lapsella on itsenäisen asianosaisen asema lapsen huostaanotto tilanteissa, sen päättämistä koskevissa tilanteissa sekä lapsen sijoitusta koskevissa asioissa, mikä tarkoittaa sitä, että lapsen kuuleminen on näissä tilanteissa pakollista. Lisäksi 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus saada oma avustaja, hänellä on oikeus hakea muutosta sosiaalilautakunnan tekemään huostaanottopäätökseen sekä oikeus tutustua itseään koskevia asiakirjoja. Myös tuomioistuinten selvitystöissä ja ratkaisupäätöksissä on yhteys lapsilaeissa säädettyihin toimiin. Esimerkiksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanolaissa (1996/619 § 2) 12 vuotta täyttänyt saavuttaa kielto-oikeuden, jota voi käyttää asuminen tai tapaamisoikeuden täytäntöönpanon estämiseksi. (Auvinen 2005, 387–388.)

Puolison voimat alkavat loppua, niin minunkin. Olen aloittanut terapian. (Blogi 2.)

Aloin saamaan yöllä tukehtumistunteita. Iltaisin en uskaltanut mennä nukkumaan kun öisin tuli tunne että en pysty hengittämään. Ravasin lääkärissä. Ei ollut astmaa, eikä minkäänlaista vikaa hengityselimissä. Selkä alkoi oirehtia, sain ihmeellisiä ihottumia, nivelkipuja yms ja yms. (Kirje 2.)

Suurin osa vanhemmista kertoi vieraannuttamisen aiheuttaneen heille fyysisiä tai psyykkisiä oireita. Muutama kertoi molemmista oireista. Vanhemmat kertoivat masennuksesta, ahdistuksesta, paniikkikohtauksista sekä itsetuhoisuudesta. Fyysisinä oireina mainittiin jatkuva

väsymys, ihottuma, hengenahdistus sekä erilaiset toistuvat säröt. Vanhemmat kertoivat pitkään jatkuneen taistelun lapsien tapaamisesta ja jatkuvan pelon lapsien menettämisestä uuttaneen ja lannistaneen heidät. Erityisesti kontaktin menettäminen lapseen kokonaan aiheutti vakavaa masennusta, post-traumaattista stressiä sekä itsetuhoisia ajatuksia. Muutama vanhempi kertoi päihteidenkäytön, erityisesti alkoholin, lisääntyneen ja karanteenin hallinnasta menetettyään kontaktin lapseensa. Osalla oireet olivat aiheuttaneet toistuvia sairauspoissaoloja töistä. Apua oireisiin oli haettu lääkäriltä, terapiasta sekä vertaistukiryhmistä. Sukulaisten, läheisten tai ystävien antamaa tukea ei mainittu.

... poika on taantunut pahasti. Poika on alkanut saamaan paniikkikohtauksia jos tapaa kanssani vaikka isovanhemmat. Pojan päähän on iskostettu ettei isän luona ja kanssa saa olla muita ihmisiä läsnä. (Kirje 2.)

Lähes kaikki vanhemmat ja läheiset kertoivat olevansa huolissaan siitä, miten toisen vanhemman pitkään jatkunut vieraannuttaminen on vaikuttanut ja tulee vaikuttamaan lapseen. Vanhemmat kokivat vieraannuttamisen olevan henkistä väkivaltaa lapsia kohtaan. Erityisen huolissaan oltiin vieraannuttajavanhemman lapseen kohdistaman manipulaation vaikutuksista sekä siitä, miten lapseen ja hänen kehitykseensä vaikuttaa kontaktin menettäminen toiseen vanhempaan ja tämänpuoleisiin sukulaisiin. Vanhemmat pohtivat, millaisen jäljen pitkään jatkunut vieraannuttaminen tulee jättämään lapsiin. Osa vanhemmista arveli vieraannuttamisen vaurioittavan lasten tunne-elämää ja sen kehitystä, aiheuttavan masennusta sekä häiriökäyttäytymistä. He epäilivät, etteivät lapset kykene tulevaisuudessa muodostamaan terveitä ja turvallisia ihmissuhteita. Lisäksi pohdittiin, että lapsilla tulee olemaan haasteita luottamuksen rakentamisessa muihin ihmisiin. Vanhemmat olivat myös huolissaan, kuinka vieraannuttaminen tulee vaikuttamaan lasten oman identiteetin rakentumiseen. Suurin osa vanhemmista kertoi epäilevänsä, että heidän lapsensa tulevat tarvitsemaan tulevaisuudessa terapiaa pystyäkseen käsittelemään lapsuudessa kokemaansa vieraannuttamista.

Muutama vanhempi kertoi vieraannuttamisen seurausten jo näkyvän heidän lapsensa psyykkisen voinnin heikentymisenä. Vanhemmat kertoivat lapsensa kärsivän masennuksesta, ahdistuksesta sekä paniikkioireista. Yhden vanhemman mukaan hänen lapsellaan on ollut vakavia psyykkisiä oireita ja itsetuhoista käyttäytymistä koko lapsuuden kestäneen vieraannuttamisen johdosta. Muutamat vanhemmat kertoivat, että psyykkisten oireiden vuoksi heidän lapsilleen oli haettu apua lasten- ja nuortenpsykiatrian poliklinikoilta.

Harvinaista ei ole sekään, että äiti tai isä kertoo tapaamiseen saapuessaan olevansa valmis luopumaan lapsestaan. –Voi olla, että vanhempi ei ole nähnyt lastaan kuukausiin tai jopa vuosiin. Henkinen hyvinvointi on niin heikko, ettei hän jaksakaan enää jatkaa taistelua, kuvailee Juha Kauppila, Isät lasten asiassa –yhdistyksen Kotkan paikallisosaston yhteyshenkilö. (Artikkeli 2.)

Tilanne näyttää nyt siltä että oma jaksaminen ja käytettävissä olevat sosiaalipalvelut on nyt katsottu loppuun. On tullut aika nostaa kädet pystyyn ja luovuttaa. (Kirje 2.)

Osa vanhemmista koki taistelun lapsista ajautuneen siihen pisteeseen, ettei mitään ollut enää tehtävissä. Vanhemmat kokivat käyttäneensä kaikki keinot, jotka vaan olivat mahdollisia. Suurin osa vanhemmista, jotka kokivat luopuneensa toivosta saada tavata lapsiaan, kertoivat, ettei heillä enää riittänyt henkinen jaksaminen jatkaa loputtomalta tuntuva taistelua. Vanhemmat kokivat, että voidakseen jatkaa elämäänsä, heidän täytyi luopua toivosta lasten tapaamisten suhteen. Osalle vanhemmista luovuttaminen merkitsi sitä, etteivät he enää jaksaneet taistella käräjäoikeuden antaman lapsen huolto- ja tapaamissopimuksen mukaisten tapaamisten toteutumisesta. He kokivat, ettei vieraannuttajavanhempi tule muuttamaan käytöstään, vaan jatkaa tapaamisten toistuvaa häiriköintiä tai niiden siirtämistä ja perumista. Vanhempien mukaan heillä ei ollut enää mitään keinoja käytettävissä tilanteen parantamiseksi ja kokivat, että saadakseen tavata lapsiaan, heidän täytyi vain sopeutua vallitsevaan tilanteeseen.

Lapsia saan tavata ja suhteeni heihin on, olosuhteisiin nähden hyvä. Näen, nyt kouluikäisiä, lapsiani kahtena viikonloppuna kuukaudessa ja kaksi kertaa kuukaudessa arkitapaamiset 4 tuntia/ kerta. (kirje 7)

Osalla vanhemmista ja läheisistä kuitenkin säilyi toivo siitä, että täysi-ikäistyttyään lapsi olisi itse halukas ottamaan yhteyttä vieraannutettuun vanhempaan ja tämän läheisiin. Vanhemmat ja läheiset kertoivat toivostaan, että lapselle olisi jäänyt ymmärrys ja tunne siitä, kuinka rakastettu ja ikävöity hän on myös vieraannutetun vanhemman ja tämän läheisten taholta.

Osa vanhemmista kertoi kokevansa vieraannuttamisesta ja pitkään jatkuneesta taistelusta huolimatta, että heidän tämän hetkinen tilanne on ihan hyvä. Näistä vanhemmista lähes kaikki kertoivat saavansa tavata lastaan, minkä vuoksi he kokivat tilanteensa paremmaksi

kuin niillä vanhemmilla, jotka ovat menettäneet kontaktin lapseensa. Vieraannuttaminen oli jättänyt jälkensä näiden vanhempien ja lasten suhteeseen, mutta he eivät tarkemmin eritelleet, mitä sillä tarkoittivat. Vanhemmat kuitenkin kokivat suhteen voivan tilanteeseen nähdä hyvin. Osalla vieraannuttamisyrietykset ja kiusanteko toisen vanhemman taholta jatkuivat yhä. Yksi vanhemmista kertoi käräjäoikeuden määränneen hänet lähivanhemmaksi ja lasten muuttaneen hänen luokseen. Muut olivat etävanhempia.

Vieraannuttamisen negatiiviset seuraukset voivat vaikuttaa aikuisilla sekä lapsilla ja nuorilla tunne-elämään, kognitiivisiin taitoihin ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Lapsilla haittavaikutuksia saattaa tulla lyhyelle tai pitkälle aikavälille riippuen vieraannuttamistoimien vakavuudesta ja kestosta. Lapsilla vieraannuttamisen seurauksena saattaa esiintyä manipulatiivista käytöstä, auktoriteettien vierastamista sekä välinpitämättömyyttä sosiaalisista normeista. Heillä voi olla myös ongelmia vihanhallinnassa, koulunkäyntivaikeuksia, haasteita ikätoverisuhteissa sekä impulssikontrollin puutetta. (Rowlands 2019, 317.)

Vieraannuttaminen voi aiheuttaa fyysisen ja psyykkisen terveyden heikentymistä. Pitkittyessään erokonfliktit ja huoltajuusriidat yleensäkin ovat lapsille sekä vanhemmille psyykkisesti hyvin kuormittavia ja usein taloudellisesti kalliita. (Nurmela & Kaittä 2019, 422). Vieraannuttamisen oireiden on kuvattu olevan osin yhteneviä kuin kultista irtaantuneilla ihmisillä, kuten masennusta, ahdistuneisuutta sekä itsetunto-ongelmia (Pruuki & Sinkkonen 2017, 55–56). Yleisimpiä oireita vieraannutetuilla lapsilla ja nuorilla ovat muun muassa vihantunne vieraannutettavaa vanhempaa kohtaan, lisääntynyt hermostuneisuus ja ahdistuneisuus, itseluottamuksen puute, turvattomuudentunne, perusteettomat pelot, uni- ja nukahtamisvaikeudet, lisääntynyt stressi, itsetuhoajatukset, syömishäiriöt, kouluvaikeudet, päihteiden liikakäyttö, pakko-oireet, toistuvat itsesyytökset sekä kohonnut riski ahdistus- ja paniikkihäiriöihin (Häkkänen-Nyholm 2010, 500–501).

Vieraannuttaminen on vakavaa lapsen kaltoinkohtelua, joka aiheuttaa lapselle myös vaikeita lojaliteettiristiriitoja. Vieraannuttamistapauksissa vanhempi siirtää omaa mielenterveydenhäiriötä lapsen vaarantaen lapsen psyykkisen kehityksen. Lapsen kokema vaikea lojaliteettiristiriita voi aiheuttaa psyykkistä ja psykosomaattista oireilua, kuten masennusta. (Franssila 2013, 4, 12.) Vaikka toinen vanhemmista ei todistetusti olisi vaikuttanut lapsen lojaliteettiristiriitaan käyttämällä näkyvää pakkoa, voi vanhempien vahvat odotukset vaikuttaa lapseen. Vanhemman vahvat toiveet voivat tulla näkyviin lapselle ja saada lapsen vaikenemaan, tuntemaan raskasta syyllisyyttä tai muita psyykkisiä oireita. (Auvinen 2005, 435.)

Vieraannuttamisen oireet voivat lapsilla ja nuorilla jatkua useiden vuosien ajan aikuisuuteen asti ja voivat vaatia psykiatrista tukea tai hoitoa. (Häkkinen-Nyholm 2010, 500–501.) Vielä aikuisiässä lapsuudessa vieraannuttamista kokeneessa henkilössä voi näyttäytyä vihaa sitä vanhempaa kohtaan, josta hänet on vieraannutettu. Ilmiöitä kutsutaan käsittelemättömiksi tunteiksi, jolla tarkoitetaan sitä, kun lapsi ajan kuluessa arkistoi tunteensa ja siirtää ne ajatuksissaan syrjään. Lapsi ei vielä aikuisenakaan kykene muistamaan positiivisia ja lämpimiä tunteita, joita hänellä on ollut vieraannutettua vanhempaansa kohtaan. Ilman oikeanlaista terapiaa patologisesti vieraannutetut henkilöt eivät välttämättä pysty näyttämään tai käsittelemään omia tunteitaan. (Warshak 2010, 348–349.)

Vieraannuttamista kokenut lapsi voi viedä oman pahan olonsa vanhemmuuteensa ja toistaa omalle lapselleen sitä pahaa oloa, jota on itse kokenut. (Warshak 2010, 349.) Ylisukupolvisuudella tarkoitetaan muun muassa tilannetta, jossa vanhemmat toistavat kokemaansa pahaa usein tiedostamattaan omille lapsilleen. Vanhempien resurssien- ja osaamisen puute vaikuttavat lasten kasvattamiseen ja mikäli perheessä on lisäksi myös mielenterveysongelmaa, heijastuvat nämä vanhempien vahvuuksiin kasvattajana. (Piippo 2011, 54–57.) On siis suuri vaara, että lapset siirtävät vieraannuttamisesta johtuvia traumoja eteenpäin seuraavalle sukupolvelle, mikäli vieraannuttamista ei havaita eikä siihen osata puuttua ajoissa. Pitkän ajan vaikutuksista on kuitenkin vaikeaa saada luotettavaa dataa, koska oireita ei ole voitu todistettavasti liittää vieraannuttamisesta johtuviksi (Doughy ym. 2020, 72; Mercer 2019, 353).

5 Vieraannuttamisen kohtaaminen kokemuksena

5.1 Kokemuksia palvelujärjestelmästä

Aineistossamme palvelujärjestelmäksi nousi seuraavia henkilöiden nimeämiä palveluja: lastensuojelu, perheneuvola, sosiaalipalvelut, poliisi, lääkäri, lastenvalvoja, oikeuslaitos, sovittelu, parisuhdeterapia, turvakoti, terapeutti, päiväkotitoiminta, perhetyö, psykologi, asianajaja, hovi-oikeus. Nämä kaikki edellä mainitut olivat vanhempien tavoittamia palveluja ja avun tarjoajia ja näitä aineistossa kritisoitiin.

Hän arvelee syyn olevan se, että niin toimimalla viranomaiset voivat turvata toisen toisensa selustan. (Kirje 8.)

Olen äärimmäisen pettynyt viranomaistoimintaan. Miehestä, jolla ei ole rikostaustaa, jolla on vakituinen toimeentulo, tarjottavana lapsille heidän synnyin kotinsa, eikä minkäänlaista ongelmaa päihteiden kanssa, voidaan tehdä täysin kykenemätön huoltaja, mikäli äiti näin tahtoo. (Kirje 9.)

Vanhemmilla oli toiveita ja odotuksia viranomaisia kohtaan, mutta jos asiat eivät edenneet heidän haluamallaan tavalla tai riittävän nopeasti, oli aineistossa havaittavissa vanhemman turhautumista ja luottamuksen menettämistä viranomaisia kohtaan. Toiset vanhemmat käyttivät myös naapureiden apua todistaakseen viranomaiselle hyvää vanhemmuuttaan huomatessa, että sillä ei ollut vaikutusta viranomaisiin.

Naapurini, jotka tietävät minut hyväksi isäksi, ovat soitelleet lastensuojeluun, mutta lastensuojeluvirkailijat eivät tee asialle mitään. (Kirje 4.)

Suomessa on viime vuosina tuotu esiin eronneiden ja eroavien palveluissa esiintyviä ongelmakohtia. Haasteita on esiintynyt etenkin palveluiden saatavuudessa ja oikea-aikaisuudessa, koska jonotusajat ovat usein pitkiä ja kuntien väliset erot palveluiden saatavuudessa merkittäviä. Haasteita on myös tarjottujen palveluiden sisällössä, sillä erilaiset tukimuodot ovat usein irrallaan toisistaan ja perheet joutuvat hakemaan apua monesta eri paikasta ja useita

kertoja. Myös palveluiden toteuttamista ohjaavien viitekehysten ja ammatillisten osaamisvaatimusten määrittely on ollut puutteellista. (Nurmela & Kaittila 2019, 422-423.) Eri palvelut eivät aina myöskään keskustele keskenään ja saattavat tämän vuoksi tehdä päällekkäistä työtä perheessä. Kaikki tukimuodot eivät myöskään voi eri syistä johtuen työskennellä samanaikaisesti.

Pitkä taistelu huoltoriidan keskellä ja kokemus siitä, että vanhempi ei saanut toivomaansa tukea tai apua viranomaisilta sai vanhemmissa aikaan pettymyksen tunteita. Vanhempien erot kuormittavat sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmäämme, jossa niiden vaikutus näkyy eron kokeneiden lasten ja vanhempien psyykkisenä pahoinvointina sekä tuen tarpeena. Sosiaalipalveluissa eron vaikutukset näkyvät erityisesti perheneuvonnan, lastenvalvonnan ja lastensuojelun tuen tarpeena. (Nurmela & Kaittila 2019, 422)

Oikeusjärjestelmässä avioliitto voidaan purkaa tuomioistuimen päätöksellä eli avioerolla. Avioeron voi saada myös kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen. Eron voi saada myös, jos puoliset ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta. Erillään asuminen voidaan todistaa esimerkiksi väestörekisteriotteella. Avioeroa käsiteltäessä, tuomioistuin ei tutki eikä ota kantaa avioerohakemuksen syihin. Hakemus tehdään kirjallisesti jommankumman puolison kotikunnan käräjäoikeudelle. (Oikeus 2020.)

Erohakemuksen yhteydessä henkilöt voivat esittää vaatimuksen käräjäoikeudelle, jossa esitetään käräjäoikeutta päättämään yhteiselämän lopettamisesta ja kumpi puolisoista saa jäädä perheen kotiin asumaan. Vaatimuksessa voidaan myös esittää esitykset lapsen huollosta ja asumisesta sekä tapaamisoikeudesta, elatusavusta lapselle tai puolisolle sekä pesänjakajan määräämisestä osituksen toimittamiseksi. Nämä edellä mainitut voidaan myös ratkaista erillisessä käräjäoikeuden oikeudenkäynnissä puolisoitten niin halutessa. (Oikeus 2020.)

Suomessa eroaville vanhemmille ja heidän lapsilleen tarjotaan tukea sekä lakisääteisillä palveluilla että niitä täydentävillä järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten tuottamien palveluiden avulla (Nurmela & Kaittila 2019, 422). Kuntien tarjoamista lakisääteisistä palveluista säädetään sosiaalihuoltolaissa (2014/1301), avioliittolaissa (1929/234) sekä laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (2019/190).

Niiden mukaan kuntien on järjestettävä lapsen huoltoa ja tapaamista koskevan päätöksen vahvistaminen ja sen ratkaisemiseen liittyvät tehtävät, perheasioiden sovittelu, sosiaalityö, sosiaaliohjaus, kasvatus- ja perheneuvonta, perhetyö, kotipalvelu sekä lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvonta. Täydentävinä palveluina seurakunnat järjestävät esimerkiksi

keskusteluapua ja yksityiset toimijat terapiapalveluita. (Nurmela & Kaittila 2019, 422.) Avun hakeminen vanhemmille on kuitenkin pääosin vapaaehtoista, ellei lapsilla ole lastensuojelun asiakkuutta.

Tilanne näyttää nyt siltä, että oma jaksaminen ja käytettävissä olevat sosiaalipalvelut on nyt katsottu loppuun. (Kirje 2.)

Lastenvalvojakokemukset ovat osoittaneet, ettei heillä ole muuta virkaa kuin toimia elatusmaksujen laskijana. Kertaakaan en ole kuullut, että kukaan lastenvalvoja olisi voinut rehellisesti ja suoraan tunnustaa vieraannuttamisen ja olisi kokenyt sanoa, että toimit väärin. (Kirje 2.)

Vanhemman kokemus rahan suuresta merkityksestä, näyttäytyi monissa kirjoituksissa. Vieraannutetut vanhemmat kokivat elävänsä köyhyysrajalla ja maksoivat itsensä kipeiksi näkemättä lapsiaan. Vieraannuttajavanhemmalle kelpasi kyllä raha ja elatussopimusta järjestettiin ahkerasti. (kirje 2, 7.) Vieraannutetuille vanhemmille tuli tunne, että toiseen henkilöön tai järjestelmään ei voinut luottaa. Vanhemmat kaipasivat yhteneviä linjauksia ja ohjeita, ettei päätöksenteossa tulisi väärinkäsityksiä tai tulkinnan haasteita. Lisäksi vanhakantaiseen elatussystemiin toivottiin parannusta. (kirje 2.)

Olen täysin varma, että elatusmaksut eivät mene lasten hyväksi. (Kirje 2.)

Yhteiskunnan koneistot ja jopa oikeuslaitos tukevat tätä sairasta käytäntöä. (Kirje 3.)

Vanhemmilla oli kokemusta siitä, että itse vieraannuttamista ilmiönä oli vaikeaa tunnistaa. Vanhemmat myös kokivat, että toimivia keinoja vieraannuttamisen puuttumiseen ei ole. Osasyys näyttäytyi tietämättömyys vieraannuttamisesta, sekä se, että vieraannuttamisesta ei tiedetä tarpeeksi eikä sitä osata tunnistaa.

Vieraannuttamisen tunnistaminen on haastavaa monesta syystä. Vieraannuttajavanhempi saattaa olla hyvin vakuuttava esittäessään syitä estää lapsen tapaamisia toisen vanhemman kanssa. Toisaalta lapsella saattaa olla omia syitä sille, miksi ei tahdo tavata toista vanhempaansa, esimerkiksi etäinen suhde tähän jo ennen vanhempien eroa. (Doughy ym. 2020, 74;

Ellis ym. 2010, 223; Pruuki & Sinkkonen 2017, 56–57; Sinkkonen 2018, 466–467.) Vieraannuttamisen ja lähisuhdeväkivallan dynamiikka sekä käytetyt keinot ovat hyvin samantaisia, minkä vuoksi ammattilaisille voi olla vaikeaa tunnistaa, onko kyseessä perusteltu syy estää toista vanhempaa tapaamasta lasta vai vain yksi toisen puolison harjoittama väkivallan keino lisää. (Mercer 2019, 356; Meier 2009, 233–234.) Perheen dynamiikka ja perhetilanteet ovat myös moninaisia, minkä vuoksi vieraannuttaminen ei ole aina vain toisen vanhemman harjoittamaa vaan molempien vanhempien käytöksessä voi olla vieraannuttamisen piirteitä. (Franssila 2013, 15–16; Pruuki & Sinkkonen 2017, 56–57; Sinkkonen 2018, 466–467.) Ammattilaisten onkin tärkeää olla tietoisia vieraannuttamisilmiön monisyisyydestä. (Mercer 2019, 359).

Erotilanteessa, jos vanhemmat eivät saa sovittua yhteisesti lapsen huollosta ja tapaamisesta, on heillä mahdollisuus käyttää kunnallista perheasioiden sovittelua. Mikäli sovittelu ei tuota asiaan ratkaisua voivat vanhemmat viedä asian Käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Myös oikeudessa tuomarin tehtävänä on ensisijaisesti saada vanhemmat päättämään lapsen asioista sovussa, mutta mikäli se ei onnistu ratkaistaan asia oikeuskäsittelyssä. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 12.) Erityisiä keinoja vieraannuttamisen puuttumiseksi, sen ratkaisemiseksi ja sen seurausten hoitamiseksi ei ole vielä olemassa.

Yhdysvalloissa ratkaisua on haettu erilaisista psykoedukatiivisista toimenpiteistä, joissa on pyritty vahvistamaan vieraannutetun vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. Toimenpiteet ovat kuitenkin saaneet voimakasta kritiikkiä osakseen niissä käytettyjen keinojen rajuudesta, kuten eristämisestä ja uhkailusta, eikä niiden toimivuudesta ja hyödyistä ole saatu tieteellisesti todistettuja tuloksia. (Mercer 2019, 356–359.)

Kuitenkin vuonna 2020 avioeroon päättyi 13 478 avioliittoa. Näistä 88:aa avioparia lukuun ottamatta, kaikki olivat erisukupuolisten avioeroja. Avioerojen määrä lisääntyi 79:llä edelliseen vuoteen 2019 verrattuna. Tilastokeskuksen mukaan, vuosi 2020 oli toinen peräkkäinen vuosi, jolloin avioerojen määrä suureni. (Suomen virallinen tilasto, SVT 2020.)

Lakimme ei tunnista tällä hetkellä sanaa vieraannuttaminen, joten vieraannuttaja voi toimia mielensä mukaan näin halutessaan, Rangaistusta vieraannuttamisesta ei tule. Vieraannuttamista ei myöskään mainita lastensuojelulaissa. (Blogi 15.)

Lastensuojelu ei voi tässä tilanteessa kuin vain toivoa, että vanhemmat oppisivat sopimaan yhteisen lapsen asiat. Mutta mitä toinen vanhempi voi tehdä toisen ol-

lessa yhteistyöhaluton? Henkinen väkivalta on rikos, mutta käytännössä sen määrittelemisen vieraannuttamistapauksissa siis tyssää lakipykäliin joita ei olla uudistamassa. Lapsen oikeuksia rikotaan vieraannuttamisessa räikeästi. (Blogi 9.)

Aineistosta ilmeni, että monet käyttävät tekaistuja lastensuojeluilmoituksia huoltokiusaamisena sekä vallankäytön välineenä. Perättömät juorut ovat omiaan aikaansaamaan tilanteita, joissa ystävät jättävät vanhemman ja kääntyvät häntä vastaan pelkän juorun perusteella. Näin vanhemman luottamus itseen sukulaisiin ja läheisiin sekä viranomaisiin voi kokonaan kadota. Näiden arkisten asioiden sekä sosiaalisten tilanteiden haavoittaminen saa aikaan tunnetiedon vainosta. Vainon eri ulottuvuudet kertovat, että väkivalta ei ole vain näkyvää, vaan se sisältää uhrinsa psyykkisen haavoittavuuden. (Nikupeteri 2016, 127.)

Pojan äiti meni tekemään 7.3. valheellisen lastensuojeluilmoituksen, eikä päästänyt poikaa luokseni 9.3., jolloin olisi pitänyt alkaa minun aikani. Lastensuojelusta sain puhelun 10.3, jossa poika määrättiin menemään äidin luokse. Minulta ei lastensuojelu kysynyt mitään koko kyseisellä viikolla! (Kirje 4.)

5.2 Sukupuolten eriarvoisuus

Monet vanhemmat kokivat, että heitä kohdellaan epätasa-arvoisesti toiseen sukupuoleen verrattuna. Eronneiden isien kokemus on, että Suomen juridinen järjestelmä suosii eroissa ja huoltajuuskiistoissa naisia. Kokemuksen seurauksena miesten luonnollinen kiinnostus tavata lapsia eron jälkeen häviää ja asian järjestämisestä tulee emotionaalisesti kuormittavaa. Näin miehet mieluummin odottavat lasten kasvavan, jolloin tapaamiset olisi helpompi järjestää. (Koskela 2012, 33.)

Avioeroprosessien kuvauksissa, avioeroa koskevassa perhepolitiikassa sekä avioliittolainsäädännössä on naisnäkökulma ollut vallitsevana. Tasa-arvokysymyksiä on usein tarkasteltu naisten tasa-arvon näkökulmasta huomioimatta usein erilaista miesten näkökulmaa. Nyt tämä on kuitenkin muuttumassa, koska tutkijat sekä poliittiset toimijat ovat alkaneet nostaa näkökulmia esiin. Tasa-arvoisuutta tarkastellessa, tulee nykyinen tasa-arvo huomioida miesten tasa-arvoa uhkaavaksi muutosilmiöksi ja syrjäytymisen uhkaksi. (Koskela 2012, 33.)

Lähes poikkeuksetta lastenvalvojina toimii naiset. Samaistuminen taitavaan manipulaattoriin, hyvään esiintyjään, kärsijään, korkealle koulutettuun naisihmiseen tapahtuu nopeasti. (Kirje 2.)

Lasten ja isien ihmisoikeudet eivät Suomessa toteudu. Eivät myöskään isän puolen isovanhempien. (Kirje 4.)

Äitiä ahdisti, hän teki mitä vaadittiin, laittoi lapset nätiksi. Yritti pitää lapsia hiljaa. Äidin ei ollut hyvä olla, hän halusi pois vapaaksi, halusi olla oma itsensä, omanlaisensa. Kasvattaa lapset omien normiensa mukaan, ei ulkoapäin tulevien tiukkojen ja vanhanaikaisten sääntöjen mukaan. Isä ei suostuisi siihen ikinä, äiti oli yksin, isä paljon poissa. Äiti hymyili, vastasi, teki ruokaa, otti vastaan vieraita, kävi tapaamisissa. Sisältäpäin hän huusi maailmalle. (Blogi 13.)

Isät vaikeuttavat äidin elämää määräämättömän paljon. Miksi vaikeuttaa selkeästi tahallaan toisen elämää? (Blogi 17.)

Pojan äiti meni tekemään 7.3. valheellisen lastensuojeluilmoituksen, eikä päästänyt poikaa luokseni 9.3., jolloin olisi pitänyt alkaa minun aikani. Lastensuojelusta sain puhelun 10.3, jossa poika määrättiin menemään äidin luokse. Minulta ei lastensuojelu kysynyt mitään koko kyseisellä viikolla! (Kirje 4.)

Tutkimuksissa on korostettu isän erilaisuutta suhteessa äitiin. Klassisen psykoanalyysin mukaisesti tärkeimpänä tehtävänä on isän auttaa lapsi irtautumaan äidistään, jotta lapsi myöhemmin pystyy itsenäistymään. Samalla on korostettu isän erilaisuutta äitiin ja isän miehisiä toimintatapoja. Erityisesti poikalapsen on ajateltu saavan isältään hyväksyntää sekä arvostusta. Tutkimuksissa on osoitettu isäsuhteen menettämisen seurauksia, jolloin nuoret miehet kärsivät muita enemmän heikosta identiteetistä, hauraasta persoonallisuudesta ja henkisistä ristiriidoista. Poikalapsi ei välttämättä ota mallia isästään vaan muukin lähipiirin mieshahmo riittää samaistumisen kohteeksi. (Mykkänen & Aalto 2010, 44.)

Isyys on muovautunut myös sosiaalityöntekijöiden puheissa ja työkäytännöissä. Katsotaan, että isyyteen kannustaminen olisi sosiaalityön ammattilaisten velvollisuus ja se nostetaan keskustelun kohteeksi erityisesti, kun vanhemmat ovat eronneet ja asuvat eri talouksissa. Isän roolia ja vanhemmuutta on näin korostettu enemmän kuin ennen eroa. Tavoitteena tässä on isä-lapsisuhteen ylläpitäminen ja kannattelu. Kuitenkin eron jälkeistä isyyttä on tutkimuksissa tarkasteltu sosiaalisena ongelmana. Eron jälkeinen isyys on näyttäytynyt usein ristiriitaisena ja isän oikeudet ja velvollisuudet lapsen kasvatukseen sekä elatukseen kuitenkin säilyvät, vaikka he eivät asuisi yhdessä. Yhteisen arjen puuttuminen muovaa isän ja lapsen suhdetta ja se tekee suhteesta laadullisesti erilaista verrattuna lähivanhemman suhteeseen. (Mykkänen & Aalto 2010, 63, 70.)

Avioeron läpikäyneet miehet ovat ihmissuhteissaan syrjäytymisvaarassa. Syrjäytyminen etenee prosessina, jolloin ensin menetetään aviopuoliso ja lapset ja usein sen jälkeen avioliiton kautta ja sen aikana syntyneet ystävyys- ja sukulaisuussuhteet. Monet avioliiton aikana tai sen kautta syntyneet suhteet menetetään erossa ja eron syrjäyttävä merkitys toteutuu miehillä hyvin usein. (Koskela 2012, 38.)

Isän tai äidin sekä lasten tapaamisten haasteena on usein ollut se, miten vanhempien suhde eron jälkeen toimii. Lisäksi isät ovat kokeneet kantavansa taloudellista vastuuta lapsesta ja maksavansa elatusavun lisäksi muita lapsesta aiheutuvia menoja. (Mykkänen & Aalto 2010, 71.)

Päätöksissä lapsen huollosta ja tapaamisista naisten asema lapsen pääasiallisena huoltajana on perinteisesti ollut vahva Suomessa. Erotilanteessa sääntönä oli, että lapset jäivät asumaan äidin luokse ja isä sai oikeuden tavata lapsia tiettyjen sopimusten mukaisesti. Huoltajuus myönnettiin isälle vain poikkeustilanteissa, joissa äiti esimerkiksi kärsi vakavista mielenterveyden tai päihdeongelmista. Vielä 1970-luvulla käytännön ajateltiin suojaavan lapsia vanhempien riitelyltä. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 13.)

Jos äiti haluaa lähivanhemmaksi, hän lähivanhemmuuden saa. Näin se vain on. Systeemi toimii näin Suomessa. (Blogi 5.)

Joskus äiti voi luopua lähivanhemmuudesta esimerkiksi sairauden vuoksi, ettei pysty huolehtimaan lapsistaan. Parannuttuaan lähi-isä käy hankalaksi, evää äidiltä lasten näkemisen ja vieraannuttaa lapset äidistään. (Blogi 5.)

Jos äidit kokivat vainoa ex-puolison taholta, tämä vainon kokemus moninkertaistui suhteessa lasten hätään ja kärsimyksiin. Kun lapset altistuivat vainolle, se kasasi huolta entisestään lasten hyvinvoinnista ja äidit kokivat syyllisyyttä siitä, etteivät he riittävässä määrin pystyneet suojaamaan ja turvaamaan lapsia isän / isäpuolen tekemältä vainolta. Kuitenkin tämän kokemuksen tunnistaminen on yhtä haasteellista kuin vieraannuttamisenkin, ilmiö pitää ensin tunnistaa ja tulkita. (Nikupeteri 2016, 123.)

Eron jälkeisenä väkivallan muotona vaino ilmeneekin hankalasti tunnistettavina tekijöinä, kuten pakottamisena ja kontrollointina. Vaino tekee naisesta alistetun, kontrolloidun ja myös kiinnisidotun, jolloin väkivallan näkeminen hämärtyy. (Nikupeteri 2016, 126.)

Osissa aineistossa oli ajateltu, että isät luovuttaisivat helpommin ristiriitatilanteissa. Aineistossa myös pohdittiin sitä, kuinka paljon kumppaniin luotetaan, vai vaikuttaako parien välinen epäluottamus siihen, että lapsia ei uskalleta enää huoltoriitojen pelossa tehdä?

Osatotuus lienee, että isät niin sanotusti luovuttavat riitatilanteessa helpommin, koska luulevat systeemin olevan puolueellinen, eikä heillä ole halua, rahaa tai tahtoa mennä oikeuteen lasten huoltoasioissa. (Blogi 12.)

Kyllä meidän pitää luottaa kumppaniimme niin paljon, ettemme jätä saamatta lapsia sen takia, että äiti heidät kuitenkin isältä riistää. Jos lähtökohta on tämä, varmasti onkin parempi, ettei lapsia saadakaan. (Blogi 12.)

Mikäli erotilanteessa esiintyy vainoa, se ilmenee lasten arjessa ja sen aiheuttamat negatiiviset seuraukset haavoittavat entisestään naisia. Isän vaino todentuu väkivaltaisen käytöksen lisäksi hyödyntämällä isän ja lapsen suhteeseen kuuluvaa turvallisuuden, läheisyyden ja luottamuksen suojaa. Suhde perustuu siis näennäiseen hoivaan, huolenpitoon sekä väittämiseen. Tämä kytkös on pettävä, uhaten lasten turvallisuutta luottamusta. Läheisistä ihmissuhteista tulee näin epävarmoja ja turvattomia. Vaino vaikeuttaa naisten mahdollisuutta ottaa vastuuta lapsistaan. Se kaventaa äitiyteen ja huolenpitoon liittyviä mahdollisuuksia. Vainoaja voi siis haavoittaa kohdettaan rajoittamalla sukupuolirooleihin sidottuja vastuita ja odotuksia. (Nikupeteri 2016, 128-129.)

Vainoaja syöttää omaa tarinaansa ja sekoittaa hyvän ja pahan vallan muotoja. Keskeisenä juonena on, että tekijä tekee itsestään uhrin ja kertoo tarinaansa niin uhreille kuin ammattilaisille. Hyvän ja pahan vallankäytön yhdistelmä voi harhauttaa niin naisten kuin ammattilaistenkin tilannearviota. Vainoajan levittämä propaganda rajoittaa naisen suhteita ja jopa tuhoaa niitä, kaventaa elinympäristöä ja hankaloittaa ja jopa estää avun hakemista. (Nikupeteri 2016, 129.)

Äiti meni kotiin. Hän luovutti. Ei jaksanut taistella. Ei se olisi hyväsi lapsille. (Blogi 13.)

Sosiaalitoimiston huone alkoi käydä tutuksi. Ja jälleen mies puhui kauniisti tädeille. Minua he katsoivat oudosti ja sydäntäni kylmäsi. Nyt oli jotain kammottavalla tavalla vialla. Mies oli kertonut tädeille, kuinka olin pahoinpidellyt lapsiani avioliittomme aikana ja miten join aina liikaa. (Blogi 18.)

Naiset välttävät haavoitetuksi tulemista säätelemällä sosiaalisia suhteitaan harkitsemalla mitä voi kertoa ja kenelle. Myös arjen toiminnot ja tunteet harkitaan tarkkaan. Nämä strategiat ja taktiikat hetkellisesti suojaavat ja vähentävät pelkoa. Naiset välttävät tilanteita, joissa joutuisivat kohtaamaan vainoajan uudelleen ja pohtivat keinoja tilanteesta selviytymiseen. Naiset kertovat kokemastaan kärsimyksen sietämisestä. Vainoon liittyy myös ajallinen haavoittuvuus, kun sietokyky joutuu koetukselle ennalta määräämättömäksi ajaksi. Mikäli vironomaiset uskovat vainoajan selitykset siitä, että äiti on kaikkeen syyllinen, vahvistaa se äidin syyllisyyden kokemusta. Lisäksi tilanteessa äiti voi alkaa syyttämään itseään, jolloin tilanteeseen kietoutuu myös epävarmuutta ja häpeää. Vainoajan toiminta, naisen reagointi siihen sekä lasten osallisuus ja ammattilaisten reagointi muodostavat yhdessä tilanteen, josta oikeaa ja väärää on hankala erottaa. (Nikupeteri 2016, 130–132.)

Lopulta sanoin tädeille, että tämän oli loputtava. En jaksa enää. Tämän he uskoiivat viimeinkin. He näkivät, että pikkuisella oli hyvä äitinsä kanssa. Olin hyvä äiti. Alkoi huoltajuuskiistat, joissa minua auttoivat asianajajat ja uudet tädit, jotka eivät olleet miehen lumoissa. (Blogi 18.)

Myös toisen vanhemman vakava sairastuminen on aiheuttanut tilanteita, että lähivanhempi ei ole antanut lasta / lapsia toisen vanhemman luokse.

Nyt on tilanne sellainen, että liki kuuteen kuukauteen en ole saanut tavata poikaani, vaikka asumme samassa kerrostalon portaassa. Äitinsä ei vain päästä poikaa luokseni. Minulla on kuolemantauti ja äiti sillä perusteella estää poikaa tapaamasta isäänsä. (Kirje 4.)

Iltalehteen on ottanut yhteyttä vanhempia, jotka epäilevät entisen puolison käytävän poikkeuksellisia olosuhteita hyväkseen estäessään lapsen tapaamiset. Huoli vieraannuttamisesta epidemian varjolla on siis tosiasia. (Blogi 8.)

Katjasta tuntui, että hänen koko elämänsä perustui valheelle ja häneltä olisi repäisty perhe pois. Hänellä oli sitoutumisvaikeuksia sekä paniikkikohtauksia ja hän tietää näiden johtuvan siitä, että hänen luottamuksensa toiseen vanhempaansa ja perherauhaan oli petetty näin pahasti. Hän kokee olevansa vieraannuttamisen uhri ja perheväkivallan kohde. (Blogi 11.)

Joissain kirjoituksissa sukupuolten välinen epätasa-arvo tai epäasiallisen kohtelun kohteeksi joutuminen korjaantui vasta työntekijää vaihtamalla.

Lopulta sanoin tädeille, että tämän oli loputtava. En jaksa enää. Tämän he uskoivat viimeinkin. He näkivät, että pikkuisella oli hyvä äitinsä kanssa. Olin hyvä äiti. Alkoi huoltajuuskiistat, joissa minua auttoivat asianajajat ja uudet tädit, jotka eivät olleet miehen lumoissa. (Blogi 18.)

Suomalainen mies kokee tulevansa kaltoin kohdelluksi eron jälkeisissä huoltajuuskiistoissa. Heidän eriarvoinen asema huoltajuuskysymyksissä näkyy huoltajuusratkaisujen jakautumisissa, jolloin huoltajuuspäätökset ovat pääsääntöisesti miehen kannalta kielteisiä. (Koskela 2012, 35.)

Suomessa on ollut vallalla sosiaalityöntekijöiden keskuudessa ajattelu äitimyönteisestä diskurssista, jossa korostetaan äidin taitoja lähihuoltajana. Tämän diskurssin seurauksena työntekijöillä on taipumus suosittaa huoltajuutta äidille myös niissä tapauksissa, joissa isä vähintäänkin olisi kriteerien mukaan tarkasteltuna hyvä huoltaja. Samaa voidaan ajatella myös psykologisen asiantuntijadiskurssin äitikeskeisyydestä, jossa perhe tarkoittaa usein samaa kuin lapsi jonka huollosta vastaa äiti. (Koskela 2012, 36.)

Parhaimmillaan mies on siis nähty henkilönä, joka voi väliaikaisesti osallistua lapsen huoltoon. Miesten epäoikeudenmukaisuuden kokemus purkautuukin usein ensisijaisesti sosiaalisessa mediassa kirjoitettuun kannanottoihin, keskustelufoorumeissa, yhdistyksissä sekä poliisille tehdyissä tutkintapyynnöissä sekä kanteluissa oikeusasteisiin. (Koskela 2012, 36.)

Kuitenkin hyvän isän mielikuvissa on eroavaisuuksia eri sukupolvien välillä ja hyvän isän määreissä korostui eniten isän aika. Eroavuus äitiin näkyi vahvimmin siinä, että isä nähtiin perheen päänä ja talouden turvaajana. Itse lapset ovat nostaneet tärkeimmiksi tekijöiksi vanhemman vastuullisuuden, välittämisen, ajan antamisen ja rakastamisen. myös toive vanhemman päihteettömyydestä oli vahvana esillä. (Koskela 2012, 49.)

5.3 Vieraannuttamisen synnyttämät tunteet ja ajatukset

Nostamme vielä tässä viimeisessä alaluvussa tunteita ja ajatuksia, joita vieraannuttaminen on vanhemmissa ja läheisissä synnyttänyt. Olemme sivunneet useita näistä jo aiemmissa tuloluviissa, mutta pohdimme niitä vielä tässä yhteydessä koostuneemmin.

Vieraannuttaminen herättää sen kohteissaan paljon hyvinkin voimakkaita tunteita. Vanhemmat ja läheiset kertoivat suuresta surusta, jonka kontakti menettäminen lapseen oli aiheuttanut. Osa kertoi surun tuntuvan niin kokonaisvaltaiselta, että se on läsnä lähes koko ajan. Pari vanhempaa oli joutunut sairauslomalla töistä, koska eivät surultaan kyenneet nukkumaan kunnolla. Suurimmalla osalla suru kaipauksena ja ikävänä lasta kohtaan. Vieraannutetut vanhemmat ja läheiset kertoivat ajattelevansa lasta useasti, he pohtivat mitä lapselle kuuluu ja miten hän voi. Muutamat vanhemmat kokivat surua siitä, että lapselta on riistetty toinen vanhempi. Tämä koettiin myös hyvin epäoikeudenmukaiseksi sekä lasta että vanhempaa kohtaan.

En ole tavannut tytärtäni tai hänen poikaansa nyt reiluun kahteen vuoteen. Ihan tarkasti en tiedä, miksi. Olen surullinen siitä, ettei minulla ole ollut mahdollisuutta luoda suhdetta lapsenlapseni. Seuraan sosiaalisen median kautta, kuinka toinen mummo tapaa ja hoitaa lapsenlastani. Minä näen hänen kasvavan ja kehittyvän vain kuvissa. (Artikkeli 6.)

Olen kuullut ettei tapaukseni oli ainoa. Joskus aiemminkin on lasten vanhempi tuomittu lähestymiskieltoon kun on yrittänyt olla lapsilleen vanhempi, noudattaa lakeja ja lasten oikeuksia. Aivan järjetön ja järkyttävä tilanne. Olen mies joka vaatii eron jälkeen saada tavata lapsiaan ja jos äiti ei tahdo antaa lasten tavata, olen rikollinen. Kaikkialla oli tämä sama asenne aistittavissa. Lisäksi lapsiani ei kuultu vaikka vaadin sitä usein. (Kirje 3.)

Epäoikeudenmukaisuuden tunteesta kerrottiin myös saatavilla olevan avun yhteydessä. Vanhemmat kokivat, että vieraannuttajavanhempaa kuunneltiin ja hänen kertomaan uskottiin enemmän kuin heidän. Osa vanhemmista koki, ettei heidän näkemyksensä sivuutettiin tai heidän kertomaansa ei otettu todesta. Erityisesti isät toivat esiin epäoikeudenmukaisuuden kokemusta lapsen huoltajuuteen liittyvissä asioissa sekä sosiaalipalveluissa. Osa isistä koki, että Suomessa äitien asema on hyvin vahva ja sitä tuetaan ja ylläpidetään määräämällä huoltoriitatilanteissa lähivanhemmuus yleensä äidille. Isien mukaan lähes kaikki heidän tapaa-mansa sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät olivat naisia. Osa koki, että alan naisvaltaisuus

vaikutti myös työntekijöiden äitimyönteisyyteen, minkä vuoksi isien kanssa työskentely oli pintapuolista tai heidät sivuutettiin. Epäoikeudenmukaiseksi koettiin myös se, ettei palvelujärjestelmässämme ole keinoja puuttua edes tunnistettuun vieraannuttamiseen. Vanhemmat kokivat uskomattomana, että oikeusvaltiossa vanhempi voi menettää kontaktin lapseensa eikä kukaan voi auttaa heitä. Vanhemmat kokivatkin jääneensä hyvin yksin tilanteessaan.

Epäoikeudenmukaisuuden lisäksi vanhemmat kokivat pelkoa. Vanhemmat, jotka vielä saivat jonkin verran tavata lastaan, pelkäsivät kontaktin lapseen katkeavan kokonaan. Vanhemmat kertoivat pelkäävänsä vieraannuttajavanhemman esimerkiksi kaappaavan lapsen ulkomaille tai muuttavan toiselle paikkakunnalle. Useampi vanhempi pelkäsi myös, mitä tapahtuisi, kun lapsi täyttää 12 vuotta ja saa ”valita” kumman vanhemman luona asuu. Useat vanhemmista kertoivat potevansa huonoa omaatuntoa vanhempien jatkuvasta riitelystä ja sen vaikutuksista lapseen. Vanhemmat toivat esiin myös pelkoa siitä, miten vieraannuttaminen tulee vaikuttamaan lapseen pitkällä aikavälillä. Aineistosta tuli vahvasti esiin myös vanhempien ja läheisten kokema viha. Vihaa koettiin sekä vieraannuttajavanhempaa että viranomaisia kohtaan. Vieraannuttajavanhempia kohtaan oltiin hyvin vihaisia erityisesti silloin, kun välit lapseen olivat katkenneet. Vieraannuttajavanhemman perusteettomat lastensuojelu- ja rikosilmoitukset herättivät myös voimakkaita vihantunteita vanhemmissa. Myös viranomaisten keinottomuus puuttua toisen vanhemman harjoittamaan vieraannuttamiseen vihasuttu.

Tässä tapauksessa vieraannuttaminen ei ole ollut mitenkään läpinäkyvää, vaan kulisseyttä ja lasten äidin alitajunnasta nousevaa käyttäytymistä, jota hän ei kokonaan edes itse tunnista. (Kirje 6.)

Vieraannuttaminen on vaiettu, vaikea ja surullinen asia joka koskettaa monia. Hyvä että aihe alkaa kiinnostaa. Aineistoa on loputtomasti! (Kirje 3.)

Koettu vieraannuttaminen synnytti paljon ajatuksia vanhemmissa ja läheisissä. Useat vanhemmista sanoittivat vieraannuttamisen olevan yleinen ilmiö, josta ei tiedetä tarpeeksi. Osa vanhemmista oli iloisia, kun asiaa oli nostettu tai oltiin nostamassa esille. Osa vanhemmista koki vieraannuttamisen hankalana ilmiönä, josta he eivät oikein itsekään saaneet otetta. Vieraannuttamisen koettiin vaikuttavan laaja-alaisesti heidän ja lasten elämään ja tulevan näkyviin osin sattumanvaraisesti. Vanhemmat kertoivat, että heidän oli vaikeaa hahmottaa mikä

kaikki liittyy vieraannuttamiseen tai milloin vieraannuttaminen on alkanut. Muutama vanhemmista kertoi, että heidän oli osin tämän vuoksi vaikeaa hakea apua tai kertoa viranomaisille, mistä oli kysymys.

Vieraannuttamisen yleisyydestä ei ole varmuutta, koska ilmiöstä ei ole olemassa tilastoja eikä aihetta ole tutkittu empiirisesti (Doughty ym. 2020, 69). Vieraannuttaminen ei useinkaan ole suoraviivaista toimintaa, jolla olisi selkeä alku ja loppu. Se on enemmänkin prosessi, joka muodostuu pitkään jatkuneesta traumaattisten tapahtumien ketjusta ja siinä on usein läsnä myös orientaatio tulevaisuuteen. Usein vieraannuttamisen kohteeksi joutuneella vanhemmalla tai läheisellä on voimakas tarve saada purkaa tilannetta ja saada varmistusta sille, ettei hän esimerkiksi itse ole edistänyt tilanteen syntymistä. (Häkkänen-Nyholm 2010, 502.) Osa vieraannuttamista kokeneista vanhemmista onkin ollut aktiivisia erilaisissa vertaisryhmissä sekä verkostoissa niin Internetissä kuin järjestöjen pitämässä tapaamisissa.

Iso osa aineiston vanhemmista kertoi kokevansa, ettei loppua vieraannuttamiselle ole nähtävissä. Riita lasten huollosta ja tapaamisista on saattanut kestää jo monta vuotta eivätkä mitkään keinot ole tuoneet tilanteeseen toivottua muutosta tai ratkaisua. Vieraannutetun vanhemman yhteys lapsiin on saattanut katketa kokonaan tai tapaamiset ovat jatkuneet epäsäännöllisinä ja niihin on tullut ennalta arvaamattomia katkoja. Muutamat vanhemmat pohtivat myös vieraannuttamisen vaikutusta heidän vanhemmuuteensa ja johtuiko vieraannuttaminen heidän kyvyistään vanhempana. Lähes kaikki vanhemmat kokivat, että heiltä oli riistetty oikeus olla vanhempi lapselleen.

Vanhempien olisi enemmän kuin suotavaa käsitellä oma erovihansa jotenkin ihan muutoin kuin lapsen kautta (Blogi 7.)

Olin jatkuvasti töissä, enkä ottanut tarpeeksi roolia isänä. (Kirje 2.)

Osalla vieraannuttaminen oli jo kestänyt pidemmän aikaa ja he pystyivät pohtimaan kokemaansa vieraannuttamista jo etäämmältä. Yksi vanhemmista pohti, että vieraannuttamisen hälytysmerkit olivat ilmassa jo parisuhteen alkupuolella, mutta hän ymmärsi ne vasta näin jälkeinpäin tarkasteltuna. Eräs vanhemmista pohti myös, että suhde lapseen saattoi jäädä etäämmäksi, koska hän oli jatkuvasti töissä. Muutamat vanhemmat pohtivat myös, että vanhempien olisi tärkeää käsitellä eroa ja sen synnyttämiä negatiivisia tunteita kunnolla ja rauhassa, jotta ne eivät purkautuisi lapsiin tai heitä ei käytettäisi koston välineenä.

6 POHDINTA

Olemme käsitelleet tässä tutkielmassa vieraannuttamista sitä kokeneiden vanhempien ja läheisten kertoman kautta. Vieraannuttamisella tarkoitetaan toimintaa, jossa vanhempi tietoisesti tai tiedostamatta yrittää etäännyttää lasta toisesta vanhemmasta sekä mahdollisesti myös muista sukulaisista ja läheisistä. Vieraannuttajavanhempi pyrkii eri keinoin rikkomaan lapsen ja toisen vanhemman välistä suhdetta ja voi pahimmillaan johtaa lapsen ja vanhemman suhteen katkeamiseen. Vieraannuttamista voi olla eriasteista. Se voi olla osittaista, jolloin vieraannuttajavanhempi tarvitsee lapsen ja toisen vanhemman välistä suhdetta aiheuttaen heille stressiä ja psyykkistä pahoinvointia. Vieraannuttaminen voi olla myös hyvin kokonaisvaltaista, jolloin vieraannuttajavanhempi estää täysin lapsen ja toisen vanhemman tapaamiset sekä yhteydenpidon. Vieraannuttamisessa ja huoltoriidoissa on paljon samankaltaisuuksia, mutta ne eivät kuitenkaan ole sama asia, sillä kaikissa huoltoriidoissa ei esiinny vieraannuttamista. Vieraannuttamista kuitenkin esiintyy usein pitkittyneissä ja patologisointuneissa huoltoriidoissa, joissa lapsi on joutunut vanhempien riitelyn välikappaleeksi.

Aineistomme perusteella vieraannuttamisen syiksi on useimmin arveltu vieraannuttajavanhemman halua kostaa entiselle puolisolle. Vanhemmat ja läheiset kokivat, että kostamalla lasten kautta eli kieltämällä entistä puolisoa tapaamasta lasta, vieraannuttajavanhempi onnistuu varmimmin satuttamaan heitä. Vieraannuttamisen syiksi epäiltiin myös vieraannuttajavanhemman kontrollinhalua sekä hyvin tiivistä, jopa symbioottista, suhdetta lapseen. Vanhemmat kertoivat vieraannuttajavanhemman olleen jo yhdessäolon aikana uhkaava sekä halunneen määritellä perheen arkea sekä sosiaalisia suhteita. Vieraannutettujen vanhempien mukaan toisen vanhemman käytös oli pahentunut eron jälkeen. Aineistossa vanhemmat kertoivat myös toisen vanhemman ja lapsen suhteen olleen niin tiivis, ettei heille ollut siinä tilaa. Osa vanhemmista kertoi myös vieraannuttajavanhemman mielenterveysongelmista, joiden vuoksi näiden vanhempien käytös oli pahimmillaan harhaista. Useat vanhemmat myös syyttivät vieraannuttajavanhempaa narsismista.

Yleisimpiä keinoja vieraannuttamisessa on toisen vanhemman mustamaalaaminen. Vanhemmat kertoivat vieraannuttajavanhemman haukkuvan heitä ja mitätöineen heidän vanhemmuuttaan lasten sekä läheisten ja viranomaisten kuullen. Osa vanhemmista oli myös perusteettomasti syytetty väkivallasta, uhkaavasta käytöksestä sekä runsaasta päihteiden käytöstä. Useat vanhemmat kertoivat vieraannuttajavanhemman käyttäneen keinoinaan

myös manipulointia ja kontrollointia. Vieraannuttajavanhempi saattoi lahjoa lasta puolelleen tai kertoa valheellisesti, ettei toisen vanhemman luona ole mahdollisuutta tehdä mitään kiivaa. Vanhemmat kertoivat myös vieraannuttajavanhemman pyrkineen kontrolloimaan lapsen kyläilyä, esimerkiksi soittamalla lapselle useita kertoja päivässä tämän ollessa toisen vanhemman luona. Vanhemmat kertoivat kontrolloinnin näkyvän myös toistuvina peruutuksina ennalta sovittuihin tapaamisiin lasten kanssa sekä haasteina saada sovittua lapseen liittyvistä asioista. Vieraannuttamisen keinona käytettiin lisäksi lapsen eristämistä toisesta vanhemmasta sekä tämän läheisistä. Lähes kaikki vanhemmat kertoivat katkoista heidän ja lasten tapaamisten välillä.

Vieraannuttamisen seurauksena osa oli menettänyt kontaktin lapseen kokonaan. Lapsen menettäminen aiheutti vanhemmissa ja läheisissä suurta tuskaa, ja vanhemmat kertoivat kaipaavansa ja miettivänsä lapsiaan lähes päivittäin. Vieraannuttamisen sekä pitkään jatkuneen taistelun vuoksi koki osa vanhemmista, ettei heille jäänyt muuta vaihtoehtoa kuin luovuttaa ja unohtaa toiveensa tavata lapsiaan säännöllisesti. Vanhemmat kokivat, että he olivat jo yrittäneet kaikkensa ja kokeilleet kaikki käytössä olevat keinot ilman, että olivat saaneet tilanteeseen toivottua muutosta. Osa vanhemmista oli vieraannuttamisen seurauksena sairastunut niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Useat näistä vanhemmista kertoivat kärsivänsä masennuksesta ja ahdistuksesta. Muutamat vanhemmat olivat turruttaneet pahaa oloaan runsaalla päihteiden käytöllä. Vieraannuttamisen aiheuttaman kuormituksen vuoksi osa oli joutunut myös jäämään töistä toistuville sairauslomille. Apua oireisiin oli haettu lääkaristä, terapiasta sekä vertaisryhmistä.

Vanhemmat ja läheiset olivat myös hyvin huolissaan vieraannuttamisen vaikutuksesta lapseen. Vieraannuttamisen epäiltiin aiheuttavan lapsille masennusta, käytöshäiriöitä sekä vaikeuttavan terveiden ja turvallisten ihmissuhteiden muodostamista myöhemmin elämässä. Vieraannuttamisen epäiltiin myös hankaloittavan lapsen minäkuvan muodostamista sekä heikentävän lapsen kykyä luottaa muihin ihmisiin. Hankalasta tilanteesta huolimatta osa vanhemmista oli onnistunut säilyttämään positiivisen asenteen ja toivon paremmasta. Osa näistä vanhemmista toivoi lapsen tietävän ja muistavan, että he ovat rakastettuja ja kaivattuja myös vieraannutetun vanhemman taholta. Vanhemmat toivoivat yhteyden lapseen palautuvan lapsen tullessa täysi-ikäiseksi.

Vieraannutetut vanhemmat olivat hakeneet aktiivisesti apua tilanteeseen ja useat olivat käyttäneet kaikki mahdolliset keinot. Apua oli haettu sosiaalitoimesta, oikeusjärjestelmästä, poliisista sekä terveydenhuollosta. Vanhemmat ja läheiset kritisoivat tarjolla olevaa apua kovin sanoin hitaaksi, riittämättömäksi, tehottomaksi ja kalliiksi. Vanhempien mukaan viranomaisilla ei ole taitoja tunnistaa eikä puuttua toisen vanhemman harjoittamaan vieraannuttamiseen. Moni vanhempi koki tämän vuoksi suurta epäluottamusta ja pettymystä Suomen palvelu- ja oikeusjärjestelmää kohtaan sekä viranomaisia kohtaan.

Aineistomme vanhemmista suurin osa oli miehiä, joista monet toivat vahvasti esiin kokemustaan, että heitä kohdeltiin epätasa-arvoisesti heidän sukupuolensa vuoksi. Vanhempien mukaan isien asema Suomessa on heikompi kuin äidin, kun on kyse vanhemmuudesta. Isien mukaan oikeusjärjestelmä suosii äitejä myöntämällä lähivanhemmuuden tai yksinhuoltajuuden useammin äidille. Isät kokivat myös, että sosiaalipalveluissa korostuu äitimyönteisyys, mikä näkyy työntekijöiden työkäytännöissä. Isien mukaan työntekijät työskentelevät pääosin äidin kanssa, jolloin isät jäävät taustalle. Aineistossamme isät kokivat vieraannuttamisen olevan useimmin äitien harjoittamaa ja pohjautuvan äitien vihan ja katkeruuden tunteille heitä kohtaan. Toisaalta vieraannuttamisen ja pari- ja perhesuhdeväkivallan dynamiikassa on paljon samankaltaisuuksia. Tunnistettaessa vieraannuttamista onkin perheen dynamiikkaa tarkasteltava laajasti ja otettava huomioon kaikki perheenjäsenet. Lisäksi on pohdittava myös mahdollisuutta, ettei lapsen kieltäytymisessä tavata toista vanhempaa tai vanhemman kieltäessä tapaamisia kyse ole lapsen suojelemisesta väkivaltaista kumppania kohtaan.

Vieraannuttaminen synnytti vanhemmissa ja läheisissä monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Vanhemmat kertoivat suuresta surusta ja kaipauksesta, jonka eristäminen tai kontaktin menettäminen lapseen oli aiheuttanut. Vanhemmat kokivat epäoikeudenmukaisuutta Suomen palvelu- ja oikeusjärjestelmää kohtaan, jonka koettiin suosivan erityisesti äitejä. Vanhemmat ja läheiset kokivat myös pelkoa lapsen menettämisestä sekä vieraannuttamisen aiheuttamista seurauksista lapselle. Vanhempien ja läheisten kokema viha tuli voimakkaasti esiin aineistosta. Vihaisia oltiin erityisesti vieraannuttajavanhemmalle, mutta myös viranomaisille heidän keinottomuutensa vuoksi.

Monet aineiston vanhemmista oli iloisia, että vieraannuttamista käsitellään julkisuudessa ja aiheesta ollaan kiinnostuneita tekemään tutkimusta. Moni myös koki ilmiön olevan yleistä ja koskettavan monia perheitä. Osa vanhemmista koki vaikeaksi hahmottaa, mistä kaikesta vieraannuttamisessa oli heidän kohdallaan kysymys. Vanhempien mukaan heidän oli osin

tämän vuoksi myös haastavaa hakea apua. Monilla vanhemmista vieraannuttaminen oli yhä osa heidän arkea eikä tilanteen uskottu ratkeavan lähitulevaisuudessa. Koettu vieraannuttaminen oli myös saanut useat vanhemmat pohtimaan heidän omaa vanhemmuuttaan.

Aineistosta löytämämme tulokset olivat hyvin samanlaisia aiheesta aiemmin tehtyjen tutkimusten kanssa ja siltä osin myös tukevat niitä. Vieraannuttamisilmiö on luonteeltaan kokemuksellinen, minkä vuoksi se ei ole tulkinnoista vapaata ja objektiivisesti mitattavissa olevaa. Tuloksia lukiessa onkin otettava huomioon, että vieraannuttamista kokeneet tietävät vieraannuttamisesta yleensä keskivertoa henkilöä enemmän ja keskustelu vieraannuttamista käsittelevillä foorumeilla on aktiivista. Tuloksiin on saattanut osin vaikuttaa kokijan tietämys aiheesta sekä muiden kertomat kokemukset. Huomioon on otettava myös mahdollisuus siitä, että henkilö on kertonut kokemuksistaan kaunisteltua totuutta tai virheellisesti. Olemme tässä tutkielmassa tulkinneet kokemusta fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusperinteen avulla, jonka mukaan inhimillinen kokemus muodostuu merkityksistä, joita tulkitsemalla on mahdollista saada tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tämän perusteella ymmärrämme, että vaikka kertojien kokemukseen vieraannuttamisesta on mahdollisesti vaikuttanut eri tekijät, on ilmiöstä mahdollista saada yleisluonteista tietoa tulkitsemalla vanhempien ja läheisten kertomaa.

Vieraannuttamisen tutkiminen onkin haastavaa monesta syystä. Esimerkiksi vieraannuttajavanhempia on ollut vaikeaa saada osallistumaan tutkimukseen, koska he harvoin myöntävät harjoittavansa vieraannuttamista tai eivät ole tietoisia toimiensa vaikutuksista. Vieraannuttamisen seurauksista ei ole juurikaan tehty pitkäaikaistutkimuksia, minkä vuoksi niistä tehtyjen tutkimusten tulokset perustuvat lyhytaikaiselle näytölle tai arvioille seurausten mahdollisuudesta muiden vastaavanlaisten ilmiöiden pohjalta. Vieraannuttamien on kuitenkin harvoin ainoa syy perheen dynamiikan haasteille sekä perheenjäsenten psyykkiselle huonovointisuudelle, minkä vuoksi tuloksia tiettyjen seurauksien johtamisesta vieraannuttamisen aiheuttamiksi on vaikeaa tehdä.

Vieraannuttamisilmiö onkin saanut paljon kritiikkiä osakseen erityisesti tieteellisyyden ja teoreettisuuden puutteesta. Kärkkäimpien kriitikoiden mukaan kyse on pseudotieteellisestä ilmiöstä, jonka kriteerejä ja määritelmää ei ole todettu kunnollisella empiirisellä tutkimuksella. Erityisesti Gardnerin PAS –diagnoosia on kritisoitu voimakkaasti. Teorian sekä empiirian puutteen lisäksi se on saanut kritiikkiä siitä, että vieraannuttaminen nähdään vahvasti

naisten harjoittamaksi kostotoimeksi, eikä siinä oteta huomioon väkivallan sukupuolittuneisuutta. Suurin osa aihetta tutkineista on kuitenkin yhtä mieltä siitä, että ilmiö on olemassa, mutta jaettua näkemystä vieraannuttamisen määritelmästä tai sen tunnistamisen ja siihen puuttumisen keinoista ei ole onnistuttu muodostamaan.

Vieraannuttamisen määrittelemättömyyden vuoksi ilmiön tunnistaminen on hyvin haastavaa. Lapsen haluttomuus olla tekemisessä toisen vanhemman kanssa saattaa johtua myös lapsesta itsestään lähtöisin olevista syistä. Vieraannutettu vanhempi on saattanut olla lapselle etäinen jo ennen eroa tai lapsi saattaa syyttää tätä perheen hajoamisesta. Erot yleensäkin synnyttävät surua ja tuskaa kaikille perheenjäsenille. Välillä voimakkaat loukkaantumisen tunteet saattavat värittää perheenjäsenten tulkintaa toisen sanomisista ja tekemisistä eron jälkeen.

Vieraannuttaminen on myös aihe joka herättää vahvoja tunteita sekä sitä kokevissa henkilöissä, heitä auttavissa ammattilaisissa että myös aihetta tarkastelevissa tutkijoissa. Vahvat tunteet näkyivät myös tutkielmamme aineistossa. Aihe oli kirjeiden kirjoittaneille henkilöille hyvin henkilökohtainen ja niistä välittyi voimakkaana heidän kokemansa suru, viha, pettymys ja epätoivo. Aihetta tarkasteltaessa tutkijan tai ammattilaisen näkökulmasta on kuitenkin tärkeää säilyttää tietty tunteellinen etäisyys aiheeseen ja tutkittaviin, jotta ilmiöstä olisi mahdollista saada mahdollisimman objektiivinen kuva.

Vaikka vieraannuttaminen on melko marginaalinen ilmiö, aiheuttaa se sitä kokeneille vanhemmille ja lapsille valtavasti inhimillistä surua ja tuskaa sekä fyysisiä ja psyykkisiä ongelmia. Pahimmillaan ongelmasta voi muodostua ylisukupolvinen kierre, jossa vieraannutettu lapsi toistaa vahingollista käytöstä omille lapsilleen. Vieraannuttaminen on väkivaltaa, johon tulee voida puuttua myös ammattilaisten ja viranomaisten taholta. Pitkittyneet huoltoriidat ja vieraannuttamisessa käytetyt keinot, kuten toistuvat lastensuojeluilmoitukset, sekä niiden aiheuttamat seuraukset tulevat myös taloudellisesti kalliiksi sekä yksilöille että yhteiskunnalle. Tämän vuoksi nykyisessä tehokkuutta ihannoivassa ajassamme on perusteltua, että tietoa aiheesta tulisi lisätä sekä kehittää toimivia puuttumisen ja ratkaisemisen keinoja. Vieraannuttamisesta tarvitaankin vielä paljon tutkimusta. Erityisesti tutkimusta tarvitaan lapsen näkökulmasta sekä toimivista puuttumisen ja tunnistamisen keinoista. Lisäksi tutkimusta tarvitaan vieraannuttamisen ja väkivallan välisestä dynamiikasta. Myöskään tietoa syistä vieraannuttamiskäytöksen taustalla ei ole riittävästi.

LÄHTEET

- Aleneff, Marja Leena (2015). *Vieraannuttaminen ja nuorten elämänlaatu*. Pro gradu-tutkielma. Käyttäytymistieteiden laitos. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Auvinen, Maija (2005). *Huoltoriidat tuomioistuimissa. Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana*. Väitöskirja. Turun yliopisto. Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Avioliittolaki 1929/234. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=avioliittolaki>.
- Backman, Jussi (2018). Äärellisyyden kohtaaminen: kokemuksen filosofista käsittehistoriaa. Teoksessa J. Toikkanen & I. Viitanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI: Kokemuksen käsite ja käyttö*. (25-40). Rovaniemi. Lapland University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-940-7>. Viitattu 20.9.2021.
- Doughty, Julie & Maxwell, Nina & Slater, Tom (2020). Professional responses to 'parental alienation': research-informed practice. *Journal of Social Welfare and Family Law*. Routledge, 42(1), 68-79.
- Ellis, Elizabeth M. & Boyan, Susan (2010). Intervention Strategies for Parent Coordinators in Parental Alienation Cases. *The American Journal of Family Therapy*. Routledge, 38(3), 218–236.
- Ensi- ja turvakotien liitto. Mikä ihmeen huoltoriita? Ensi- ja turvakotien liiton sivusto. <https://apuaeroon.fi/lapsi-ja-ero/mika-ihmeen-huoltoriita/>. Viitattu 6.4.2021.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere. Vastapaino.
- Eskola, Jari (2001). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. (133–157). Jyväskylä. PS-kustannus.
- Franssila, Merja (2013). *PAS – vieraannuttamishäiriö – tunnistatko? Lastenneuvolan näkemyksiä häiriöstä*. Kehittämishanke. Suomen Uusperheellisten Liitto Oy.
- Gardner, Richard A. (1998). *The parental alienation syndrome*. New Jersey. Cresskill: Creative Therapeutics.
- Haavisto, Vaula & Bergman-Pyykkönen, Marina & Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2014). *Perheasioiden sovittelun uudet tuulet. Havaintoja, mallinnuksia, arvioita Fasperhankkeen pohjalta*. Suomen sovittelufoorumi RY. Helsinki. <https://sovittelu.com/wp-content/uploads/2018/11/verkkoversio-Perheasioiden-sovittelun-uu-det-tuulet.pdf>. Viitattu 19.9.2021.
- Hannuniemi, Anja (2010). Vieraannuttamistermistö vaatii tarkentamista. *Duodecim*, 6, 1090–1091. <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo98780.pdf>. Viitattu 25.9.2021.

- Hannuniemi, Anja (2015). *Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsen huoltoriidoissa*. Lääkintäoikeudellinen ja oikeussosiologinen tutkimus. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki. Haettu osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-3672-9> Viitattu 20.9.2021.
- Hautanen, (Teija 2010). *Väkivalta ja huoltoriidat*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66642/978-951-44-8192-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 19.9.2021.
- Häkkänen-Nyholm, Helinä (2010). Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erolanteessa. *Duodecim*, 126(5), 499–505.
- Kelly, Joan.B & Johnston, Janet.R (2001). *The alienated child*. A reformulation of parental alienation syndrome. *Family Court Review*, 39, 249-266.
- Koskela, Jari (2012). *Avioero suomalaisen miehen kokemana*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/11428/urn_isbn_978-952-61-0906-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 1.4.2022.
- Krippendorff, Klaus (1981). *Content analysis: an introduction to its methodology*. Beverly Hills. Sage Publications.
- Kröger, Teppo (2009). Yksinhuoltajuus ja isyys: outo yhdistelmä? Teoksessa K. Forssén & A. Haataja & M. Hakovirta (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa*. (170–185). Helsinki. Väestöliitto. https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/32287816/Yksinhuoltajuus_ja_isyys-with-cover-page-v2.pdf?Expires=1647090804&Signature=K9jcT00BaGnOQCmHGtKuHrBI8-ayFB1hZTNdJijJMb8klnXp0cCEW-HYg58gV78EYCOQ3gfC1N-SgzEUxsDCmB0IRmrQ1ymgBT5fgELdRGfk5Hbk-R4VDLNP6gNFdvWtzalFk6jA4VewGe~jswdynpzVNOTfflz-nIOjEBjsZP2pgy0uJasNffGeJZEKzh85zlAF~Xi4Px9tOZflGs-vuBTM3PSLXI7xjlCu8qh0IpsyC4iTEHYS3Zel7WK2BB1~snUhrP9qiEXfkAT-GKfTEJkvnkkojLulj-SDsZ9SvFt6iFz5LUyuRRc~Ld8zexgFnaX-SpLiko1tENMDzXRIU0QF5pA__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA. Viitattu 12.3.2022.
- Kukkola, Jani (2018). Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa J. Toikkanen & I. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. (41–63). Rovaniemi. Lapland University Press. <https://journal.fi/aikuisikasvatus/article/view/80257/40889>. Viitattu 23.9.2021.
- Laine, Timo (2015). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. (29–51). Jyväskylä. PS-kustannus.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Laki%20apsen%20huollosta>.

- Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 1996/619. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1996/19960619?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Laki%20apsen%20huoltoa%20ja%20tapaamisoikeutta%20koskevan%20p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6ksen%20t%C3%A4yt%C3%A4nt%C3%B6%C3%B6npanosta%20>.
- Lastensuojelulaki 2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Lastensuojelulaki>.
- Mercer, Jean (2019). Examining Parental Alienation Treatments: Problems of Principles and Practices. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 36, 351-363.
- Meier, Joan S. (2009). A Historical Perspective on Parental Alienation Syndrome and Parental Alienation. *Journal of Child Custody*. Routledge, 6(3-4), 232-257.
- Metsämuuronen, Jari (2011). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. (84-153). Helsinki. International Methelp Oy.
- Mäkyneen, Tanja (2018). *Lapsen vieraannuttaminen julkisessa keskustelussa. Diskurssi-analyttinen tutkimus*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60612/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201812145123.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 12.3.2022.
- Mykkänen, Johanna & Aalto, Ilana (2010). *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset; Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa*. Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisu 34. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf> Viitattu 2.4.2022
- Nikupeteri, Anna (2016). *Vainottuna; eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen*. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Hansaprint Oy. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62627/Nikupeteri_Anna_ActaE_204_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu 1.4.2022
- Niinimaa, Kirsi-Marja (2018). *Lastensuojelun sosiaalityön toimintamahdollisuudet vieraannuttamiskysymyksissä. Lastensuojelun menettelytavat ja interventiokeinot lapsen suojelemiseksi*. Pro gradu-tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/19925/urn_nbn_fi_uef-20181177.pdf?sequence=-1&isAllowed=y. Viitattu 12.3.2022.
- Nurmela, Niina & Kaittila, Anniina (2019). Lapsiperheiden eropalveluiden kehittäminen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmässä. *Janus*, 27(4), 422-429.
- Oikeus.fi 2020: Tuomioistuinlaitos, Avioerot. Haettu osoitteesta: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/perheasiat/avioero.html>. Viitattu 27.3.2022.
- Peltomäki, Pirjo (2014). *Kotona asuvan ikäihmisen perheen hyvä vointi Fenomenologishermeneuttinen tutkimus*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96167/978-951-44-9524-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Piippo, Sisko (2011). *Ylisukupolvinen huono-osaisuus ennalta ehkäisevän sosiaalityön kohteena*. Pro Gradu tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/10164/urn_nbn_fi_uef-20110378.pdf. Viitattu 6.4.2021.

- Pitkänen, Maiju (2020). *Vieraannuttaminen eron jälkeen. Isien kirjoituksia vieraannuttamisen syistä, keinoista ja seurauksista*. Pro gradu- tutkielma, Turun yliopisto. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/149793/Pitkanen_Maiju_opinayte.pdf?sequence=1 Viitattu 12.3.2022.
- Pohjola, Anneli (2007). Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa L. Viinamäki & E. Saari (toim.) *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Tutkimusaineistojen problematiikasta*. (11–31). Helsinki. Tammi.
- Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari (2017). *Lapsi ja Ero: Eväitä eteenpäin*. Helsinki. Kirjapaja.
- Rowlands, Gena A. (2019). Parental Alienation: A Measurement Tool. *Journal of Divorce & Marriage*. Routledge, 60(4), 316-331.
- Sinkkonen, Jari (2018). Lapsen vieraannuttamisella toisesta vanhemmasta on kauaskantoiset seuraukset. *Duodecim*, 134(5), 465–470. <https://www.duodecim-lehti.fi/duo9827>. Viitattu 25.9.2021.
- Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>.
- Tieteen termipankki. *Filosofia: fenomenologinen reduktio*. http://www.tieteentermi-pankki.fi/wiki/Filosofia:fenomenologinen_reduktio. Viitattu 6.4.2021.
- Tikkamäki, Tuulia (2018). Blogit osana mediakenttää. Teoksessa L. Kääntä & E. Salmela (toim.) *Näkökulmia viestintätieteisiin. Asiantuntijoiden viestinnästä digitaalisen median mahdollisuuksiin*. Vaasan yliopiston raportteja, 9, 26–34.
- Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto 2020. Siviilisäädyn muutokset. *Tilastokeskuksen sivusto*. <http://www.stat.fi/til/ssaaty/index.html>. Viitattu 27.3.2022.
- Tilastokeskus. Solmittujen avioliittojen määrän lasku vaimeni 2020. Tilastokeskuksen sivusto. https://www.tilastokeskus.fi/til/ssaaty/2020/ssaaty_2020_2021-06-18_tie_001_fi.html Viitattu 12.3.2022.
- Toikkanen, Jarkko & Virtanen Ira A. (2018). Kokemuksen käsitteen ja käytön jäljillä. Teoksessa J. Toikkanen & I. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. (7-24). Rovaniemi. Lapland University Press. <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/80257/40889>. Viitattu 23.9.2021.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki. Tammi.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki. Tammi.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan sivusto. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf. Viitattu 24.3.2022
- Tökkäri, Virpi (2018). Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Toikkanen & I. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. (64–84). Rovaniemi. Lapland University Press. <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/80257/40889>. Viitattu 23.9.2021.
- Vehviläinen, Sanna 2019. Koettua, koeteltua, kerrottua-vai yhdessä elettyä? Kokemuksen määritelmät monitieteisessä keskustelussa. *Aikuiskasvatus*, 39(1), 71–72. <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/80257/40889>. Viitattu 14.9.2021.
- Vuori, Jaana. Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/> Viitattu 24.3.2022.
- Warshak, Richard (2010). *Eromyrkky: Kuinka suojella lasta avioerotilanteessa*. Juva. Gummerus Kustannus.

ARTIKKELIEN LÄHTEET

Artikkeli 1: Eero ei ole tavannut tyttärtään yli vuoteen- kun äiti tai isä sulkee toiselta vanhemmalta oven lapsen elämään, keinoja ei ole. Yle, julkaistu 31.5.2019. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10805853> Luettu 11.3.2021

Artikkeli 2: Lastensa elämästä pois suljetut isät ja äidit tapaavat toisiaan ryhmissä: ”Kukaan ei ole enää sama kuin silloin, kun sai olla lapsen kanssa”. Yle, julkaistu 9.6.2019. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10821011> Luettu 3.4.2021

Artikkeli 3: Hätä ja tuska purkautuvat puheluissa lastenvalvojalle- osa äideistä ja isistä menettävät lapsensa, ilman perusteita. Yle, julkaistu 1.6.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10807204> Luettu 3.4.2021

Artikkeli 4: Vau.fi: Reijon ex-vaimo tuhosi lasten suhteen isään: ”Äiti kertoi lapsille, että isä saattaa tappa heidät”. Iltalehti, julkaistu 10.11.2018. <https://www.iltalehti.fi/perhe-artikkelit/a/0e51d7d3-cd91-4433-85ad-ca9f2009b409> Luettu 11.3.2021

Artikkeli 5: Hälytyskellojen tulisi soida, jos lapsi puhuu pahaa toisesta vanhemmastaan- lukijat kertovat eroista, joihin lapset liittyvät. Ilta-Sanomat, julkaistu 15.8.2019. <https://www.is.fi/perhe/art-2000006205176.html> Luettu 1.4.2021

Artikkeli 6: Suomessa on iso joukko isovanhempia, jotka eivät tapaa lapsenlapsiaan- ”Se on todella mittava ongelma”. Ilta-Sanomat, julkaistu 12.7.2019. <https://www.is.fi/perhe/art-2000006171455.html> Luettu 1.4.2021

Artikkeli 7: Äiti vieraannutti lapset isästä eron jälkeen- Jakke: ”Miten ihminen voi kestää, kun menettää lapsensa?” Ilta-Sanomat, julkaistu 29.8.2017. <https://www.is.fi/perhe/art-2000005344794.html> Luettu 1.4.2021

Artikkeli 8: Teemu ei saanut nähdä lapsiaan moneen kuukauteen-korona-aika toi häijyn ilmiön joihinkin eroperheisiin. Ilta-Sanomat, julkaistu 22.11.2020. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007628955.html> Luettu 1.4.2021

Artikkeli 9: Äidin suuri suru: ei ole saanut tavata lapsiaan vuosiin riitaisen eron jälkeen- 2 Miten näin voi tapahtua oikeusvaltiossa?” Iltalehti, julkaistu 7.9.2020. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/849f9922-eb6d-4990-8a14-ddc3e2217422> Luettu 1.4.2021

Artikkeli 10: Rakastunut mies nieli kumppaninsa huoltajuusraivon, kunnes joutui itse sen kohteeksi ” Olen elänyt vieraannuttamisen kanssa pian 20 vuotta.” Iltalehti, julkaistu 30.8.2020. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/55c4b6e9-65b8-47be-b760-b8241ca2cf11> Luettu 1.4.2021

Artikkeli 11: Rikkinäiseksi riistetty. Ilta-Sanomat, julkaistu 16.9.2021. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008213044.html> Luettu 5.12.2021

BLOGIEN LÄHTEET

Blogi 1: Havaintoja parisuhteesta. Vieraannuttaminen tuhoaa aikuisen ja lapsen, Anna-lehti, julkaistu 4.1.2021. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/havaintoja-parisuhteesta/vieraannuttaminen-tuhoaa-aikuisen-ja-lapsen/> Luettu 11.3.2021

Blogi 2: Havaintoja parisuhteesta. Kostoksi hajotan perheesi. Anna-lehti, julkaistu 26.2.2017. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/havaintoja-parisuhteesta/kostoksi-hajotan-perheesi-3/> Luettu 3.4.2021

Blogi 3: Havaintoja parisuhteesta. Kostoksi hajotan perheesi. Anna-lehti, julkaistu 26.3.2020 Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/havaintoja-parisuhteesta/kostoksi-hajotan-perheesi-3/> Luettu 3.4.2021

Blogi 4: Belt, Helka: Lapsikaappaus on ihmisoikeusrikos. Kaapatun lapsen isä kertoo tarinansa: ” En tiedä missä lapseni on”. Anna-lehti, julkaistu 8.4.2018. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/en-tieda-missa-lapseni-on/> Luettu 3.4.2021

Blogi 5: Belt, Helka: Etä-äitiyden monet eri syyt-kun asiat eivät mene hyvin. Anna-Lehti, julkaistu 18.5.2017. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/eta-aitiyden-monet-eri-syyt-kun-asiat-eivat-mene-hyvin/> Luettu 3.4.2021

Blogi 6: Belt, Helka: ”Tekis mieli soittaa ja ilata sun elämä, sä pilasit mun elämän”. Anna-lehti, julkaistu 12.11.2019. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/eron-jalkeinen-vieraannuttaminen/> Luettu 3.4.2021

Blogi 7: Belt, Helka: ”Mä teen susta lasun ja saan lapsen itselleni!” –Saavatko eroriidan keskellä olevat lapset oikeasti apua?. Anna-lehti, julkaistu 17.2.2020. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/peraton-lastensuojeluilmoitus/> Luettu 3.4.2021

Blogi 8: Belt, Helka: Korona voi mahdollistaa vieraannuttamisen- ”Lastenvalvoja ei osaa sanoa mitään”. Anna-lehti, julkaistu 29.3.2020. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/korona-voi-mahdollistaa-vieraannuttamisen/> Luettu 3.4.2021

Blogi 9: Belt, Helka: Vieraannuttaminen pitäisi kriminalisoida- Miksi niin ei kuitenkaan tehdä? Anna-lehti, julkaistu 11.1.2018. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/vieraannuttaminen-pitaisi-kriminalisoida-miksi-niin-ei-kuitenkaan-tehda/> Luettu 3.4.2021

Blogi 10: Belt, Helka: Nyt ensimmäistä kertaa Suomessa: Vieraannuttamista tutkitaan pahoinpitelynä omaa lasta kohtaan. Anna-lehti, julkasitu 11.8.2020. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/vieraannuttaminen-on-vakivaltaa/> Luettu 3.4.2021

Blogi 11: Belt, Helka: ”Minut vieraannutettiin täysin toisesta vanhemmastani- ja nyt olen katkera molemmille vanhemmilleni”. Anna-lehti, julkaistu 24.3.2019. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/minut-vieraannutettiin-taysin-toisesta-vanhemmastani-ja-nyt-olen-katkera-molemmille-vanhemmilleni/> Luettu 3.4.2021

Blogi 12: Belt, Helka: Suosiiko järjestelmä huoltajuusasioissa äitejä? Kokemukset ja tutkimukset keskenään ristiriitaisia. Anna-lehti, julkaistu 13.2.2020. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/aidin-asema-huoltajuusriidoissa/> Luettu 3.4.2021

Blogi 13: Belt, Helka: Lukijan tarina: ”Minun lapseni otettiin minulta pois”. Anna-lehti, julkaistu 24.8.2017. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/minun-lapseni-otettiin-minulta-pois/> Luettu 3.4.2021

Blogi 14: Belt, Helka: ”Mitäs petit”- Saako pettäjälle kostaa vieraannuttamalla tämän lapsistaan? Anna-lehti, julkaistu 3.3.2018. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/mitas-petit-saako-pettajalle-kostaa-vieraannuttamalla-taman-lapsistaan/> Luettu 3.4.2021

Blogi 15: Belt, Helka: Vieraannuttaminen on väkivaltaa- ”En ole nähnyt tytärtäni yli 7 vuoteen”. Anna-lehti, julkaistu 3.12.2017. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/vieraannuttaminen-on-vakivaltaa-en-ole-nahnyt-tytartani-yli-7-vuoteen/> Luettu 3.4.2021

Blogi 16: Belt, Helka: Yhteisö vei äidiltä seitsemän lasta-”Huomenna en enää saa nähdä heitä”. Anna-lehti, julkaistu 12.4.2020. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/netflixin-one-of-us/> Luettu 3.4.2021

Blogi 17: Belt, Helka: Lasten tapaamisista- kun kaikki ei mene hyvin. Anna-lehti, julkaistu 6.6.2017. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/lasten-tapaamisista-kun-kaikki-ei-mene-hyvin/> Luettu 3.4.2021

Blogi 18: Belt, Helka: Narsistin uhrin tarina: ”En ole lapselleni enää edes etä-äiti”. Anna-lehti, julkaistu 1.10.2017. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/en-ole-lapselleni-ena-edes-eta-aiti/> Luettu 3.4.2021

Blogi 19: Belt, Helka: Lapsen etäännyttäminen toisesta vanhemmastaan on väkivaltaa. Anna-lehti, julkaistu 4.5.2017. Haettu osoitteesta: <https://anna.fi/eta-aiti/lapsen-etaannyttaminen-toisesta-vanhemmastaan-on-vakivaltaa/> Luettu 3.4.2021

LYHENTEET

AL = Avioliittolaki (234/1929)

LHL = Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983)

PAS = Parental alienation syndrome, vieraannuttamisoireyhtymä

SVT= Suomen virallinen tilasto

LIITTEET

Liite 1.

Kirjoituspyyntö Isät lasten asialla ry:lle:

”Opiskelen Jyväskylän avoimessa yliopistossa ja olen tekemässä sosiaalityön kandidaattitutkintaa. Tutkimustehtävänäni on tarkastella vieraannuttamista ilmiönä huoltoriidan yhteydessä ja saada käsitystä siitä, miten vieraannuttaminen vaikuttaa lapsiin ja vanhempiin.

Haluan myös kandityössäni työssäni avata vieraannuttamista käsitteenä ja pohtia huoltoriitoja ilmiönä. Vieraannuttaminen on prosessi, jossa lapsen toinen vanhempi käyttäytyy suhteessa lapseensa siten, että lapsen ja vieraannutettavan vanhemman vuorovaikutussuhde häiriintyy. Pahimmissa tapauksissa vanhemman yhteys lapseen lakkaa. Myöhemmin gradua tehdessäni tarkoitukseni olisi selvittää lisää, kuinka nämä huoltoriidat näkyvät lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssä ja osataanko niitä riittävästi tulkita ja tunnistaa.

Pyydän ryhmänne jäseniltä kohteliaasti kirjoittamaan omakohtaisista kokemuksistaan huoltoriidasta, erosta ja mahdollisesta lapsen vieraannuttamisesta sekä vieraannuttamisen vaikutuksista lapsiin sähköpostiini heinäkuu 2017 loppuun mennessä. Kirjoitukset käsitellään nimettöminä.”